

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ»
Ακαδημαϊκό έτος 2022-2023

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Αναστασίας Μαρίας Μεζίνη (Α.Μ.: ΜΔΙ2126)

Το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου και Ανεξάρτητες Αρχές
κατά το Ελληνικό Σύνταγμα

Επιβλέπουσα

Δρ. Αικατερίνη Παπανικολάου

Πειραιάς, Φεβρουάριος, 2023

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες.....	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
1. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ.....	7
1.2 Πεδίο προστασίας του δικαιώματος στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή.....	8
1.3 Η ιδιωτικότητα στις τηλεπικοινωνίες.....	11
2. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	12
2.1 Το περιεχόμενο του δικαιώματος	14
3. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (19 Σ)	20
3.2 Το περιεχόμενο του δικαιώματος	25
3.3 Ο όρος «απολύτως απαραβίαστο»	26
3.4 Περιορισμοί του δικαιώματος.....	28
4. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΣΔΑ.....	29
4.1. Οι περιορισμοί του δικαιώματος	31
4.2 Τα κριτήρια του ΕΔΔΑ και σύνδεση με τη νομολογία	33
5. ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ	38
5.1 Παραδείγματα Ανεξάρτητων Αρχών	41
5.2 Τεχνολογική απειλή και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων.....	43
5.4 Προστασία του Απορρήτου των Επικοινωνιών από Ανεξάρτητη Αρχή.....	49
5.5 Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ)	51
6. Η ΓΕΝΙΚΗ ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΝΕ ΒΙΣ ΙΝ ΙΔΕΜ.....	55
6.1 Επιβολή δύο κυρώσεων από δύο Ανεξάρτητες Αρχές για την ίδια παράβαση κατά την νομολογία του ΕΔΔΑ, του ΔΕΕ και του ΣτΕ	58
7. Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ E-PRIVACY ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΕΠΟΠΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ.....	62
8. ΣΚΕΨΕΙΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ ΑΠΔΠΧ ΚΑΙ ΑΔΑΕ	64
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	66
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	69

Συντομογραφίες

ΑΠΔΠΑΧ	Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα
ΑΔΑΕ	Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΓΚΠΔ	Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων
ΠΑ	Προεδρικό Διάταγμα
Ν.	Νόμος
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΕΣΡ	Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης
ΑΣΕΠ	Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού
ΣτΠ	Συνήγορος του Πολίτη
ΕΑ	Επιτροπή Ανταγωνισμού
ΡΑΕ	Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας
ΕΕΤΤ	Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων
ΕΘΕΠΑΕ	Εθνική Επιτροπή Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών
Ε.Υ.Π.	Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών
Δ.Α.Ε.Ε.Β.	Διεύθυνση Αντιμετώπισης Ειδικών Εγκλημάτων Βίας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
ΧΘΔ	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων
ΣΔΕΕ	Συνθήκη για την Λειτουργία των Ευρωπαϊκής Ένωσης
Σύντ.	Σύνταγμα
επ.	επιμέλεια
εδ.	εδάφιο
παρ.	παράγραφος
λ.χ.	λόγου χάρη
κλπ.	και τα λοιπά

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η θεαματική εξέλιξη της τεχνολογίας των τελευταίων ετών αυξάνει ολοένα και περισσότερο τη δυνατότητα διείσδυσης κάποιου στη ζωή κάποιου άλλου ατόμου. Ζούμε σε μια κοινωνία όπου η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα. Στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών οι σύγχρονες μέθοδοι επικοινωνίας, τα λογισμικά παρακολούθησης θέτουν σε κίνδυνο τον απόρρητο χαρακτήρα των επικοινωνιών. Όλα τα ανωτέρω είναι προφανές ότι προσβάλλουν και θέτουν σε κίνδυνο την ιδιωτικότητα του ατόμου.

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου και οι Ανεξάρτητες Αρχές κατά το ελληνικό Σύνταγμα. Στο πλαίσιο αυτό θα εξετασθεί και θα προσδιοριστεί το περιεχόμενο και οι περιορισμοί του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 9 του Συντάγματος. Περαιτέρω, θα γίνει εκτενής αναφορά στα άλλα δύο επιμέρους δικαιώματα της ιδιωτικότητας και συγκεκριμένα στο δικαίωμα προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και στο δικαίωμα προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών, όπως θεσπίζονται στα άρθρα 9^Α και 19 του Συντάγματος αντιστοίχως. Στο πλαίσιο αυτό, θα εξετασθεί το περιεχόμενο των δικαιωμάτων, οι περιορισμοί τους καθώς και οι συζητήσεις αναφορικά με τη διαδικασία κατοχύρωσής τους στο Σύνταγμα. Περαιτέρω, θα γίνει αναφορά στο δικαίωμα του ιδιωτικού βίου κατά το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ καθώς και στο πώς αυτό εξειδικεύεται σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ.

Επιπλέον, αντικείμενο της εργασίας είναι ο ρόλος των Ανεξάρτητων Αρχών στην ελληνική έννομη τάξη και συγκεκριμένα ο ρόλος και η σημασία τους αναφορικά με την προστασία και τη διασφάλιση των ατομικών θεμελιωδών δικαιωμάτων έναντι των σύγχρονων απειλών που έχουν δημιουργηθεί από την ραγδαία εξέλιξη των τεχνολογιών πληροφορικής. Ειδικότερα, εξειδικεύονται οι δύο συνταγματικά κατοχυρωμένες Ανεξάρτητες Αρχές, η ΑΠΔΠΧ και η ΑΔΑΕ, που εγγυόνται, η πρώτη, τη διασφάλιση και την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και, η δεύτερη, την προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών. Στο πλαίσιο αυτό, γίνεται αναφορά στις αρμοδιότητες των αρχών, στο νομοθετικό καθεστώς τους, στην ανεξαρτησία των μελών τους και στις εγγυήσεις που παρέχουν στα θεμελιώδη δικαιώματα. Στη συνέχεια, εξετάζεται η επιβολή περισσότερων κυρώσεων από περισσότερες Ανεξάρτητες Αρχές και η παραβίαση της γενικής αρχής του δικαίου *ne bis in idem* σύμφωνα με το περιεχόμενο της οποίας είναι

απαγορευμένη η επιβολή δύο ποινών για την ίδια παράβαση. Περαιτέρω, γίνεται αναφορά στην επικείμενη ψήφιση του Κανονισμού e-Privacy και στην καταλληλότερη Ανεξάρτητη Αρχή στην οποία θα ανατεθεί η παρακολούθηση και η εφαρμογή του Κανονισμού. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζεται η δυνατότητα συγχώνευσης των δύο Ανεξάρτητων Αρχών σε μια λόγω των προβλημάτων που προκαλεί η ύπαρξη και των δύο Αρχών, των οποίων οι αρμοδιότητες, πολλές φορές, αλληλεπικαλύπτονται.

Στο τέλος, η παρούσα διπλωματική κλείνει με τα συμπεράσματα που εξάγονται και τις σκέψεις που δημιουργούνται από την σφαιρική εκτίμηση και αξιολόγηση όλων των ανωτέρω κρίσιμων ζητημάτων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συνεχής ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών έχει εισέλθει στην κοινωνική πραγματικότητα και έχει επιφέρει πολλές αλλαγές στη σύγχρονη εποχή που επηρεάζουν σημαντικούς τομείς όπως η οικονομία, η κοινωνία, η εργασία, η εκπαίδευση κλπ.. Χάριν της τεχνολογίας, πολλαπλασιάζονται οι δυνατότητες συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών και προσωπικών δεδομένων που αφορούν το άτομο αυξάνοντας τους κίνδυνους και τις απειλές για την ιδιωτική του ζωή. Λόγω, της ραγδαίας εξέλιξης της επιστήμης των τεχνολογιών αυξάνεται και η πιθανότητα του να «εισβάλλει» κάποιος στην ιδιωτική ζωή κάποιου άλλου. Το δίκαιο πρέπει να αντιδρά άμεσα στις προκλήσεις της τεχνολογίας που έχουν αντίκτυπο στην ιδιωτικότητα του ατόμου και να θωρακίζει το νομικό πλαίσιο γύρω από την προστασία της ιδιωτικότητας.

Πρώτα από όλα, είναι απαραίτητο να προσδιορίσουμε τι ορίζεται ως προστασία της ιδιωτικότητας. Η ιδιωτικότητα, αν και αποτελεί έννοια τόσο παλαιά όσο το ανθρώπινο είδος, εντούτοις δεν προστατευόταν πάντοτε ως δικαίωμα από το δίκαιο. Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που αφορούν την προστασία του ιδιωτικού βίου είναι ότι, σύμφωνα με αρκετούς μελετητές της προστασίας της ιδιωτικότητας και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δεν μπορεί να δοθεί ένας εξαντλητικός νομικός ορισμός για το τι συνιστά το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου¹. Η ιδιωτικότητα είναι θεμελιώδες δικαίωμα, βρίσκει έρεισμα στις δημοκρατικές κοινωνίες και είναι στενά συνδεδεμένη με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την ελευθερία και την ανεξαρτησία του ατόμου.

Προπομπός του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου υπήρξαν οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Αποτελεί κοινό τόπο στην νομική επιστήμη ότι θεμέλιος λίθος της αναγνώρισης του δικαιώματος της ιδιωτικότητας υπήρξε το πρωτοποριακό άρθρο «The right to privacy»² δύο νέων δικηγόρων, των Louis Brandeis και Samuel Warren το 1890³. Οι δύο συγγραφείς έκαναν ένα πολύ σημαντικό βήμα και προσδιόρισαν το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής ως «το δικαίωμα της απομόνωσης». Παράλληλα, τόνισαν ότι λόγω των συνεχών μεταβαλλόμενων πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών που συμβαίνουν σε μια κοινωνία το δίκαιο

¹ What is privacy? The history and definition of privacy, Andrienn Lukas, University of Szeged, Faculty of Law and Political Sciences, Department of Labour Law and Social Security and Sorbonne Law School University Paris, PhD student.

² [warren-brandeis.pdf \(cornell.edu\)](#)

³ Privacy and Surveillance, current aspects and future perspectives, Maria Bottis, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 25 επ.-27

πρέπει να εξελίσσεται και να δημιουργεί νέα δικαιώματα τα οποία θα προστατεύουν το άτομο και την ιδιοκτησία του. Οι Brandeis και Samuel διαπίστωσαν δύο φαινόμενα τα οποία έθεταν σε κίνδυνο το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής, την ανάπτυξη της τεχνολογίας και την τάση των ανθρώπων να θέλουν να γνωρίζουν για τις ζωές των άλλων. Ορισαν ένα θεμελιώδες δικαίωμα, το οποίο στην πραγματικότητα προϋπήρχε ως εθιμικό δίκαιο, και καθόρισαν αν και σε ποιο βαθμό οι σκέψεις και τα συναισθήματα του ατόμου πρέπει να κοινοποιούνται σε τρίτους. Έτσι, λοιπόν, το δικαίωμα της ιδιωτικότητας επηρέασε αρχικά το αμερικανικό δίκαιο και βρήκε μεγάλη αποδοχή από τους Αμερικανούς πολίτες οι οποίοι αναγνώρισαν τις κοινωνικές αλλαγές και την ανάγκη προστασίας της ιδιωτικής τους ζωής.

1. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Στη χώρα μας το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου θεμελιώνεται στο άρθρο 9 του Συντάγματος⁴. Η πρώτη παράγραφος εδ. α' του άρθρου 9 κατοχυρώνει το δικαίωμα στο άσυλο της κατοικίας ενώ το β' εδάφιο και η παράγραφος 2 προβλέπουν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες είναι επιτρεπτή η έρευνα σε κατοικία ενώ προβλέπονται και κυρώσεις για όσους τις παραβιάζουν. Το δικαίωμα στο άσυλο της κατοικίας αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1832-το οποίο δεν τέθηκε ποτέ σε ισχύ- και όριζε ότι *«Η οικία έκαστου θεωρείται άσυλον ιερόν και απαραβίαστον, εις την οποίαν κανείς δεν δύναται να εισέλθει χωρίς τη θέληση του οικοκυρίου»*. Εφεξής το δικαίωμα στο άσυλο της κατοικίας θεμελιώνεται σε όλα τα ελληνικά Συντάγματα και συγκεκριμένα στο άρθρο 8 του Συντάγματος του 1844, στο άρθρο 12 του Συντάγματος του 1867, στο άρθρο 12 του Συντάγματος του 1911, όπου και λαμβάνει την μορφή που παρουσιάζει και στο Σύνταγμα του 1975 αλλά και στο άρθρο 15 του Συντάγματος του 1952. Το δικαίωμα ήδη από την αρχή της αναγνώρισής του συνδέεται με το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, την οποία προστατεύει στο πλαίσιο του ιδιωτικού χώρου ενώ συνιστά ειδικότερη έκφανση της ατομικής ελευθερίας και ασφάλειας του προσώπου με την έννοια της απόλαυσης της ελευθερίας του χωρίς την παρεμβολή κρατικών αρχών με εξαίρεση τις περιπτώσεις που προβλέπει ακριβώς ο νόμος⁵. Η προστασία της ιδιωτικής ζωής κατοχυρώνεται στην παράγραφο 1 εδ. β' του άρθρου 9 που ορίζει ότι *«η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή είναι απαραβίαστη»*. Η εν λόγω διάταξη καθιερώθηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1975 εξειδικεύοντας και συμπληρώνοντας τη διάταξη περί *«απαρβίαστου»* του ασύλου της κατοικίας. Σύμφωνα με τον Αριστόβουλο Μάνεση *«η προστασία του ασύλου της κατοικίας δεν αφορά την προστασία της ιδιοκτησίας ή άλλης εμπράγματης σχέσης, αλλά της προσωπικής ελευθερίας, όπως αυτή υλοποιείται στο συγκεκριμένο ατομικό δικαίωμα»*⁶

Το δικαίωμα της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής αποτελεί κλασικό ατομικό δικαίωμα, η απόλαυση του οποίου προϋποθέτει αφενός την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής έναντι παρεμβάσεων των κρατικών αρχών και ιδιωτών και αφετέρου τη

⁴ Το άρθρο 9 του Συντάγματος ορίζει: «1. Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας. 2. Οι παραβάτες της προηγούμενης διάταξης τιμωρούνται για παραβίαση του οικιακού ασύλου και για κατάχρηση εξουσίας και υποχρεούνται σε πλήρη αποζημίωση του παθόντος, όπως νόμος ορίζει.»

⁵ Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης, Σύνταγμα κατά άρθρο ερμηνεία, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σελ. 197 υπό το άρθρο 9 Σ.

⁶ Α. Μάνεσης, Συνταγματικά Δικαιώματα, α' ατομικές ελευθερίες, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, δ' έκδοση σελ. 225-226.

δυνατότητα του ατόμου να αξιοποιεί το θεμελιώδες δικαίωμά του για την απόλαυση άλλων δικαιωμάτων του, όπως η σεξουαλική ελευθερία. Η ρύθμιση της παραγράφου 1 εδ. β' αποδίδει τον αμυντικό του χαρακτήρα, με την έννοια ότι διασφαλίζει την ύπαρξη ενός απροσπέλαστου («απαραβίαστου») ατομικού χώρου. Ειδικότερα, κάθε άτομο δικαιούται να αξιώνει έναντι κρατικών αρχών ή ιδιωτών να μην παρεμβαίνουν στον ιδιωτικό του χώρο χωρίς τη συγκατάθεσή του και χωρίς να πληρούνται οι νόμιμες προϋποθέσεις, τις οποίες εξασφαλίζει ο ίδιος ο νόμος διακριτά για εκπροσώπους της κρατικής εξουσίας και τους ιδιώτες. Το δικαίωμα στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή συνιστά έκφραση της προσωπικής ελευθερίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 3 του Συντάγματος, προκειμένου το άτομο να διαθέτει τον έλεγχο της διέλευσης τρίτων στον ιδιωτικό του χώρο, ενώ ολοκληρώνει την προστασία της προσωπικής ασφάλειας (άρθρο 6 και 7 Σ) σχετικά με την ποινική και ανακριτική διαδικασία, διασφαλίζοντας τις νόμιμες προϋποθέσεις έρευνας του ιδιωτικού χώρου του ατόμου. Περαιτέρω, το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή συνιστά ένα δικαίωμα το οποίο εξελίσσεται διαρκώς και το οποίο έχει αναδειχθεί κυρίως μέσα από τη θεμελίωσή του στα δικαιώματα του ασύλου της κατοικίας και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας προκειμένου να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες προστασίας του ατόμου έναντι των τεχνολογικών εξελίξεων και συγκεκριμένα των σύγχρονων μορφών παρακολούθησης, αλλά και της διείσδυσης του τύπου, των ΜΜΕ, και του διαδικτύου στην καθημερινότητά μας.

1.2 Πεδίο προστασίας του δικαιώματος στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή

Στην ελληνική έννομη τάξη το δικαίωμα του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου εγγυάται την οικειότητά του, με πυρήνα την προστασία της ερωτικής και σεξουαλικής ζωής, της οικογενειακής ζωής και των οικογενειακών σχέσεων που αναπτύσσονται στο πλαίσιο του ασύλου της κατοικίας και του ιδιωτικού χώρου καθώς και την προστασία της ηθικής ταυτότητας του ατόμου με την έννοια της διαφορετικότητάς του. Το άτομο απολαμβάνει το δικαίωμά του και επιπλέον έχει την δυνατότητα να αναπτύσσει την αυτονομία του και να διαμορφώνει ελεύθερα τις επιλογές του που συνδέονται με τα ανωτέρω δικαιώματά του. Το δικαίωμα στην προστασία του ασύλου της κατοικίας ανάγεται σε θεμελιώδες συνταγματικό δικαίωμα διότι εγγυάται την οικειότητα και οικογενειακή ζωή του ατόμου⁷.

⁷ Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης, Σύνταγμα κατά άρθρο ερμηνεία, εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σελ. 206 υπό το άρθρο 9 Σ.

Η αξία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής βρίσκει έρεισμα στην δυνατότητα του φορέα του δικαιώματος να αντιδρά και να αμύνεται σε κάθε εισβολή ή παρέμβαση στον προσωπικό του χώρο από κάθε είδους συμπεριφορά που περιορίζει την ελευθερία του, την οικειότητά του και τις επιλογές του μέσα από τις οποίες αυτοπροσδιορίζεται και εκφράζεται. Η προστασία του δικαιώματος εγγυάται στο άτομο ότι η ταυτότητά του, η αξιοπρέπείά του και οι ηθικές αξίες του προστατεύονται από κάθε ελεγκτική ή εξουτελιστική συμπεριφορά. Συνεπώς, η αμυντική προστασία του δικαιώματος επιτρέπει στο άτομο να διαμορφώνει ελεύθερα την προσωπικότητά του, τη σεξουαλικότητά του, τις οικογενειακές του σχέσεις και τις σχέσεις του με τρίτους διαμορφώνοντας κατά αυτό το τρόπο μια προσωπικότητα βασισμένη σε ένα πλέγμα αξιών και αρχών που ο ίδιος επιλέγει αυτοβούλως. Ουσιαστικά, η αξία της ιδιωτικότητας συνίσταται στο ότι καθιστά το άτομο ελεύθερο, αυτόνομο και ανεξάρτητο όσον αφορά τη συγκρότηση του εαυτού του.

Κύριο κριτήριο για να χαρακτηριστεί ένας χώρος ως «κατοικία»⁸ αποτελεί αν αυτός είναι περικλειστος ή αν η είσοδός του είναι ελεύθερα προσβάσιμη στον καθένα. Ο όρος «απαρβίαστο» που προβλέπεται στο άρθρο 9 Σ δεν αφορά μόνο την έρευνα ή την είσοδο στην κατοικία. Η συνταγματική διάταξη καλύπτει γενικά κάθε παραβίαση ή έλεγχο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και ειδικότερα την παρακολούθηση ή κατασκόπευση των πολιτών με τη χρήση σύγχρονων μαγνητοφωνικών και ηλεκτρονικών μέσων ή άλλων μεθόδων. Η συγκεκριμένη άποψη συμβαδίζει και με τις σύγχρονες επικρατούσες αντιλήψεις και αποδίδει με συνέπεια την άποψη του συντακτικού νομοθέτη ο οποίος θεώρησε απαραίτητη την ένταξη της νέας διάταξης στοχεύοντας στην καταστολή «της καταχρηστικής χρησιμοποίησης των συνεχώς τελειοποιούμενων μέσων παρακολούθησης και κατασκόπευσης της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των πολιτών» και «προς διεύρυνσιν του οικιακού ασύλου και της προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών»⁹.

Το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου και το δικαίωμα στο άσυλο της κατοικίας είναι δύο διακριτά δικαιώματα τα οποία αλληλοεπιδρούν και αλληλοσυμπληρώνονται και θεμελιώνονται στην ίδια συνταγματική διάταξη. Περαιτέρω, γίνεται δεκτό ότι η έννοια του

⁸ Γρ. Λαζαράκος, επ. Σπ. Βλαχόπουλος, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Ατομικά Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 233-234 «Κατοικία είναι η οικία, το διαμέρισμα, το δωμάτιο όπου διαμένει κάποιος, αλλά και άλλους είδους καταλύματα όπως το τροχόσπιτο, η σκηνή αλλά και επαγγελματικός χώρος όπως τα γραφεία, τα ιατρεία κλπ υπό την προϋπόθεση ότι δεν είναι ανοιχτά στο κοινό».

⁹ Γρ. Λαζαράκος, επ. Σπ. Βλαχόπουλος, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Ατομικά Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 233.

ιδιωτικού βίου είναι ευρύτερη σε σχέση με την προστασία του ασύλου της κατοικίας. Η διατύπωση του «απαραβίαστου» της ιδιωτικής ζωής έχει την έννοια ότι υπάρχει ένας πυρήνας στη ζωή κάθε ανθρώπου ο οποίος είναι απαραβίαστος και στον οποίο κανένας δεν δύναται να παρεμβαίνει ή να παρεισφρέει καθ' οποιονδήποτε τρόπο, παρά μόνο εφόσον το άτομο έχει δώσει ρητά την συγκατάθεσή του. Στον πυρήνα του δικαιώματος περιλαμβάνονται η υγεία, η ερωτική και σεξουαλική του ζωή, οι οικογενειακές του σχέσεις και οι εν γένει σχέσεις που αναπτύσσει με τρίτους. Την άποψη αυτή υιοθετεί και το Συμβούλιο της Επικρατείας το οποίο με την απόφασή του 3545/2002 του Δ' Τμήματος έκρινε τη νομιμότητα της δημοσιοποίησης από ΜΜΕ ερωτικής συνέντευξης μεταξύ δύο προσώπων της δημοσιότητας, ενός τραγουδιστή κι ενός σχεδιαστή μόδας. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ότι «η ελευθερία της έκφρασης και διάδοσης των στοχασμών όπως και η ελευθερία του πληροφωρείν και πληροφωρείσθαι που κατοχυρώνει το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος και ειδικώς ως προς τον έγγραφο τύπο το άρθρο 14 παρ. 1, δεν περιλαμβάνει και την ελευθερία διάδοσης πληροφοριών, που ανάγονται στην προστατευόμενη από τα άρθρα 2 παρ. 1 και 9 παρ. 1 του Συντάγματος απαραβίαστη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής των προσώπων, στον πυρήνα της οποίας ανήκει προδήλως και η ερωτική τους ζωή στον ιδιωτικό αυτό πυρήνα, στον βαθμό που τα στοιχεία που τον συνθέτουν δεν δημοσιοποιούνται οικειοθελώς, ουδείς (ούτε δημόσια αρχή αλλά ούτε και ιδιώτης) επιτρέπεται να διεισδύσει»¹⁰.

Οι βασικότερες μορφές προσβολής του δικαιώματος στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή συνίστανται: α) στην παραβίαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του ατόμου χωρίς να έχει δώσει τη ρητή συγκατάθεσή του ή χωρίς να υφίσταται νόμιμος σκοπός, β) στην παρακολούθηση μέσω σύγχρονων και παράνομων λογισμικών και ηλεκτρονικών μέσων με τρόπο παρεμβατικό που να επηρεάζει την ελευθερία του ατόμου και την προσωπικότητά του, γ) στη δημοσιοποίηση πληροφοριών που σχετίζονται με την ιδιωτική και οικογενειακή του ζωή, δ) στην έκθεση του ατόμου που συνίσταται στην αυτόβουλη αποκάλυψη πτυχών της ιδιωτικής του ζωής η οποία μπορεί να οδηγήσει στον εξευτελισμό του ατόμου¹¹, ε) στην προσβολή του ιδιωτικού χώρου του ασύλου της κατοικίας, στ) στη φυσική ή ψυχολογική παρενόχληση ή καταπίεση (λ.χ. υβριστικά ή παρενοχλητικά τηλεφωνήματα) και ζ) στην

¹⁰ Γρ. Λαζαράκος, επ. Σπ. Βλαχόπουλος, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Ατομικά Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 235

¹¹ ΑΠΔΠΧ 92/2001, απόφαση Big Brother, η οποία διαπίστωσε ότι η 24ωρη παρακολούθηση του ατόμου ακόμη και με τη συναίνεσή του προσβάλλει τα όρια της αξίας του ανθρώπου και της ιδιωτικότητας του

ετερονομία, ήτοι την παρεμβολή του νομοθέτη και των κρατικών αρχών όσον αφορά τις επιλογές και τον τρόπο απόλαυσης του δικαιώματος.

1.3 Η ιδιωτικότητα στις τηλεπικοινωνίες¹²

Στο πλαίσιο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών η ιδιωτικότητα και το απόρρητο των ανταποκρίσεων τίθενται σε κίνδυνο. Στοιχείο της σύγχρονης πραγματικότητας είναι ότι οι τηλεπικοινωνίες πραγματοποιούνται μέσω εξελιγμένων διαδικτυακών και ηλεκτρονικών μέσων. Η προστασία της ιδιωτικότητας στις τηλεπικοινωνίες εκτείνεται τόσο στους παραδοσιακούς τρόπους επικοινωνίας, όπως λ.χ. η τηλεφωνική ή ταχυδρομική, όσο και στην ηλεκτρονική, όπως η διαδικτυακή. Η ραγδαία εξέλιξη και ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών οδηγεί νομοθέτες και ερμηνευτές του δικαίου να εντοπίσουν νέες λύσεις που θα ανταποκρίνονται με επάρκεια στις νέες προκλήσεις.

Η προστασία του απορρήτου της ιδιωτικής επικοινωνίας, που θεμελιώνεται στο άρθρο 19 του Συντάγματος, το οποίο θα αναλυθεί εκτενώς παρακάτω, συνδέεται αναπόσπαστα με το «απαραβίαστο» του ιδιωτικού βίου (άρθρο 9 Σ), αποτελώντας ειδικότερη έκφραση του. Περαιτέρω, το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου αναπτύσσει άμεση τριτενέργεια έναντι των ιδιωτών και απαγορεύει εν γένει την παρακολούθηση, την κατασκόπευση και τον έλεγχο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του ατόμου. Το απόρρητο στοχεύει στη διασφάλιση της ελεύθερης επικοινωνίας και στη διατήρηση της μυστικότητάς της. Παράλληλα προς τα ανωτέρω δικαιώματα λειτουργεί και το άρθρο 9^Α Σ το οποίο προστατεύει το άτομο από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων.

Τα άρθρα 9, 9^Α και 19 Σ προστατεύουν διαφορετικές και διακριτές διαστάσεις της ιδιωτικότητας. Ειδικότερα, οι διατάξεις 9 και 19 αναπτύσσουν «αμυντική» διάσταση ενώ το 9^Α «θετική-συμμετοχική». Στις τηλεπικοινωνίες η ιδιωτικότητα προστατεύεται από το συνδυασμό και των δύο διαστάσεων. Η έννοια της τηλεπικοινωνιακής ιδιωτικότητας χρήζει ευρύτερης συνταγματικής προστασίας ακριβώς διότι ο σύγχρονος άνθρωπος επικοινωνεί ολοένα και περισσότερο δια μέσω των δυνατοτήτων που του προσφέρει το διαδίκτυο. Συνεπώς, «η ψηφιακή ιδιωτικότητα» προστατεύεται πληρέστερα μέσα από ένα πλέγμα συνταγματικών διατάξεων που προστατεύουν την ιδιωτικότητα.

¹² Άννα Τσιφσόγλου, Δημόσια Ασφάλεια: Θέτοντας όρια στο δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, σελ. 40-42

2. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Τα προσωπικά δεδομένα κατοχυρώθηκαν αρχικά με την Οδηγία 95/46 ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24^{ης} Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Η Οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 2472/1994¹³. Σήμερα, η Οδηγία 95/46 ΕΚ έχει αντικατασταθεί από τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679¹⁴ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Ο ανωτέρω Κανονισμός ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4624/2019.

Το άρθρο 9^{Α15} Σ κατοχυρώνει τα προσωπικά δεδομένα ως θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα. Το δικαίωμα δεν προστατευόταν πάντοτε ρητά από τις συνταγματικές διατάξεις. Το 2001 με την συνταγματική Αναθεώρηση το δικαίωμα έλαβε για πρώτη φορά στη χώρα μας ρητή συνταγματική αποτύπωση, λόγω κυρίως των κοινωνιών, οικονομικών και τεχνολογικών εξελίξεων που έλαβαν χώρα. Ο Έλληνας αναθεωρητικός νομοθέτης έκρινε ότι τα προσωπικά δεδομένα, λόγω των νέων συνθηκών και της ραγδαίας εξέλιξης της τεχνολογίας και της ταχύτητας μετάδοσης των πληροφοριών πρέπει να τύχουν αναβαθμισμένης προστασίας. Όπως υποστηρίζει η κ. Λίλιαν Μήτρου με την εισαγωγή του άρθρου 9^Α Σ ο αναθεωρητικός νομοθέτης «εξειδικεύει την υποχρέωση λήψης των απαραίτητων- οργανωτικών και διαδικαστικών- μέτρων για την εφαρμογή και την θεσμική θωράκιση των δικαιωμάτων, ώστε η προστασία να ανταποκρίνεται στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες (και απειλές) της ανθρώπινης ελευθερίας ιδίως υπό συνθήκες ραγδαίας τεχνολογικής εξέλιξης»¹⁶. Αξίζει να επισημανθεί ότι τα προσωπικά δεδομένα δεν κατοχυρώθηκαν χρονικά προγενέστερα όχι διότι στερούνταν σημασίας αλλά διότι αξιολογούνταν ως επαρκώς προστατευμένα μέσω άλλων συνταγματικών διατάξεων.

¹³ Το Ν. 2472/1994 συμπληρώνουν και οι Ν. 3471/2006, 3783/2009 και 3917/2011.

¹⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=OJ:C:2023:065:TOC>

¹⁵ Το άρθρο 9^Α Σ ορίζει «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει».

¹⁶ Λίλιαν Μήτρου, επ. Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης, Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 214 επ. υπό το άρθρο 9^Α

Ωστόσο, ένα δικαίωμα δύναται να επανεκτιμηθεί στο πλαίσιο νέων νομικών και κοινωνικών εξελίξεων και να κατοχυρωθεί πλέον αυτόνομα και δη συνταγματικά. Όταν το δικαίωμα αποκτά αυτόνομη συνταγματική υπόσταση και αξιολογείται από τον συντακτικό-αναθεωρητικό νομοθέτη αδιαμφισβήτητα απόκτα μεγαλύτερη βαρύτητα. Πριν τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 οι συνταγματικές βάσεις της προστασίας των προσωπικών δεδομένων αναζητούνταν και ανευρίσκονταν είτε στο άρθρο 9 παρ. 1 Συντ. είτε στο άρθρο 5 παρ. 1 είτε στο συνδυασμό αυτών. Παράλληλα, το δικαίωμα έβρισκε έρεισμα και στο άρθρο 2 παρ. 1 που προστατεύει την αξία του ανθρώπου αλλά και στο άρθρο 19 του Συντάγματος.

Ανέκαθεν, η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών συνιστούσε απειλή για την προσωπική ελευθερία η οποία έχρηζε προστασίας λόγω της γρήγορης εξέλιξης της πληροφορικής και συγκεκριμένα της χρήσης μεθόδων αυτόματης επεξεργασίας δεδομένων που επιτρέπουν την ανασύσταση και συσχέτιση μεγάλου όγκου πληροφοριών. Επομένως, το έναυσμα δόθηκε λόγω της ραγδαίας ανάπτυξη της τεχνολογίας και ιδιαίτερα του διαδικτύου μαζί με την θεαματική ανάπτυξη του οποίου έκαναν την εμφάνισή τους οι σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, τα έξυπνα κινητά, το υπολογιστικό νέφος και η συνεχώς εξελισσόμενη τεχνητή νοημοσύνη.

Οι αυξημένες πλέον δυνατότητες συλλογής και χρήσης προσωπικών δεδομένων αυξάνουν, σε πολύ μεγάλο βαθμό, τη δυνατότητα προσβολής της προσωπικότητας του ατόμου αλλά και λοιπών συνταγματικών του ελευθεριών, συγκριτικά με το παρελθόν. Ο πιο ήπιος κίνδυνος από την παραβίαση των προσωπικών δεδομένων είναι να θιγεί η «ησυχία» του ατόμου, λ.χ. με τη χρήση των στοιχείων του για αποστολή μη ζητηθείσας αλληλογραφίας. Επιπλέον, με τα αυτοματοποιούμενα μέσα συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών αυξάνεται και ο κίνδυνος εκμετάλλευσης των αρνητικών πληροφοριών που σχετίζονται με ένα πρόσωπο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Τράπεζα πληροφοριών «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ» που περιλαμβάνει πληροφορίες για άτομα που έχουν οφειλές ή έχουν πτωχεύσει, με αποτέλεσμα να πλήττεται η πιστοληπτική αξιοπιστία τους. Περαιτέρω, ακόμη και στον εργασιακό χώρο η χρήση προσωπικών δεδομένων εργαζομένων δημιουργεί προϋποθέσεις ελέγχου της συμπεριφοράς και της αποδοτικότητάς τους που δύναται να οδηγήσει σε κατάφορη προσβολή της προσωπικότητάς τους και στην αύξηση των ανισοτήτων.

Τα ανωτέρω είναι κάποιιοι από τους κινδύνους που μπορεί να επιφέρει η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, τα οποία ως ειδικότερη έκφανση της ιδιωτικότητας, τυγχάνουν, τη σημερινή εποχή, επεξεργασίας από άγνωστους ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς χωρίς το άτομο να μπορεί ουσιαστικά να αντισταθεί. Έτσι, λοιπόν, ο νομοθέτης τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο στην προσπάθειά του «να προλάβει» τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις νέες προκλήσεις που εκδηλώνονται, θέσπισε κανόνες προκειμένου να διασφαλίσει ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας των πολιτών. Και τούτο, επιδιώκοντας παράλληλα να μην τους στερήσει την πρόσβαση στον νέο κόσμο της πληροφορικής επιστήμης και στις αμέτρητες δυνατότητες που αυτή προσφέρει. Άλλωστε, είναι ένας κόσμος ο οποίος όπως δείχνει η σημερινή κατάσταση, εν μέσω παγκοσμιοποίησης, της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης και της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης μόνο μέλλον μπορεί να έχει. Συνεπώς, σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η ολοένα και μεγαλύτερη προστασία των προσωπικών δεδομένων, των οποίων η διάδοση μπορεί να λάβει με γοργούς ρυθμούς μεγάλες διαστάσεις, πρέπει να είναι μονόδρομος¹⁷.

2.1. Το περιεχόμενο του δικαιώματος

Προσωπικά δεδομένα είναι κάθε πληροφορία που μπορεί να οδηγήσει στην ταυτοποίηση του ατόμου. Η συνταγματική διάταξη εκλαμβάνει ως γνωστή την έννοια των προσωπικών δεδομένων, η οποία αποτέλεσε αντικείμενο νομοθετικού ορισμού: «κάθε πληροφορία που αναφέρεται σε ένα φυσικό πρόσωπο, η ταυτότητα του οποίου είναι γνωστή ή μπορεί να προσδιορισθεί, άμεσα ή έμμεσα, με βάση τα στοιχεία της ταυτότητάς του ή βάσει ενός ή περισσότερων στοιχείων που χαρακτηρίζουν την υπόστασή του από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτική ή κοινωνική»¹⁸. Το νέο άρθρο του 9^Α του Συντάγματος θεμελιώνει το δικαίωμα της πληροφορικής αυτοδιάθεσης και αυτοκαθορισμού του ατόμου. Με άλλα λόγια, το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων συνίσταται στο δικαίωμα κάθε ανθρώπου να μην καθίσταται πληροφοριακό αντικείμενο και να προσδιορίζει ο ίδιος αυτοβούλως ποιες πληροφορίες του θα κοινοποιούνται σε τρίτους και ποιες όχι. Το άρθρο αυτό ανέκυψε ως απάντηση στη δυνατότητα αποτύπωσης της προσωπικότητας του ατόμου από διάφορα ηλεκτρονικά μέσα επεξεργασίας δεδομένων.

¹⁷ Π. Πεκμεζάρη, Το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, διπλωματική εργασία, Ιούνιος 2022, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Νομικής, σελ. 8-9.

¹⁸ Λίλιαν Μήτρου, Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης, Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία, Σάκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 217. υπό το άρθρο 9^Α.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η θεμελίωση του δικαιώματος των προσωπικών δεδομένων δεν οδηγεί στην πλήρη απαγόρευση της συλλογής, επεξεργασίας και χρήσης τους αλλά επιβάλλει στον νομοθέτη να θεσπίσει διατάξεις που θα διασφαλίζουν συγκεκριμένες εγγυήσεις έτσι ώστε η επεξεργασία και χρήση να πραγματοποιείται με θεμιτά μέσα και μόνο για νόμιμους σκοπούς¹⁹. Περαιτέρω, η προστατευτική διάσταση του δικαιώματος περιλαμβάνει κάθε δεδομένο, ήτοι κάθε πληροφορία που αφορά ένα πρόσωπο και όχι μόνο τα απόρρητα. Στο προστατευτικό πλαίσιο του δικαιώματος περιλαμβάνονται δεδομένα που δεν καλύπτονται από το πεδίο προστασίας του ιδιωτικού βίου (άρθρ. 9 Σ) και τούτο διότι δεδομένα θεωρούνται όχι μόνο εκείνα τα οποία άπτονται του ιδιωτικού βίου αλλά και εκείνα που προορίζονται για εξωτερίκευση στη δημόσια σφαίρα²⁰.

Ως προς το περιεχόμενο του δικαιώματος, πρέπει να διευκρινιστεί ότι στο Σύνταγμα αλλά και σε πολλά άλλα διεθνή και αλλοδαπά νομοθετικά κείμενα δεν απαγορεύεται γενικά η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων. Ως γενικός κανόνας θεσπίζεται η απαγόρευση της επεξεργασίας που πραγματοποιείται χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων ή χωρίς την ύπαρξη νόμιμης βάσης. Οστόσο από τον κανόνα αυτόν προβλέπονται και κάποιες εξαιρέσεις. Κύριος σκοπός της διάταξης είναι η προστασία των προσωπικών δεδομένων υπό την έννοια της θέσπισης πρόσφορων και δίκαιων προϋποθέσεων επεξεργασίας τους. Εξάλλου το δικαίωμα δεν είναι απόλυτο και πρέπει να αξιολογείται και να σταθμίζεται όταν συγκρούεται με άλλα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της πληροφόρησης.

Το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων περιλαμβάνει έναν σκληρό πυρήνα. Στον πυρήνα αυτό περιλαμβάνεται κυρίως η αρχή της νομιμότητας της επεξεργασίας, η οποία αποκτά την έννοια ότι κάθε συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων είναι καταρχήν παράνομη, καθίσταται δε νόμιμη μόνο εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος. Βασική προϋπόθεση επεξεργασίας αποτελεί η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων. Στον πυρήνα του δικαιώματος συγκαταλέγονται επίσης και οι αρχές του νόμιμου, θεμιτού και προκαθορισμένου σκοπού που έχει κυρίως την έννοια ότι τα προσωπικά δεδομένα που συλλέχθηκαν για έναν συγκεκριμένο σκοπό δεν επιτρέπεται να υποβληθούν σε περαιτέρω επεξεργασία για άλλους σκοπούς. Επίσης, στον πυρήνα συγκαταλέγονται, η αναγκαιότητα της επεξεργασίας που

¹⁹ Φ. Παναγοπούλου Κουτνατζή, Η προστασία προσωπικών δεδομένων σε περίοδο πανδημίας, σελ. 5, [2020.03.28_Panagopoulou_privacycoronavirus.pdf](https://www.ifo.gr/wp-content/uploads/2020/03/28_Panagopoulou_privacycoronavirus.pdf).

²⁰ ΣτΕ 1616/2012

κρίνεται από τη συνάφεια, την προσφορότητα και τη μη χρήση περισσότερων δεδομένων για το σκοπό της επεξεργασίας, η ακρίβεια των δεδομένων που τηρούνται, η χρονικά περιορισμένη διατήρησή τους, η ασφάλεια και του απορρήτου της επεξεργασίας, η ύπαρξη υπεύθυνου επεξεργασίας κλπ.²¹.

2.2 Οι περιορισμοί του δικαιώματος

Η απόλαυση των ατομικών δικαιωμάτων δεν είναι απεριόριστη αλλά υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς οι οποίοι είναι είτε γενικοί είτε ειδικοί. Στους γενικούς περιορισμούς περιλαμβάνονται: α) η θεσμοποιημένη αναστολή των ατομικών δικαιωμάτων σύμφωνα με το άρθρο 48²² του Συντάγματος, β) το χρέος της εθνικής και κοινωνικής αλληλεγγύης και γ) η απαγόρευση καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος (αρθ. 25 παρ. 3 και 4 Σ). Στους ειδικούς συγκαταλέγονται οι περιορισμοί που τίθενται από το ίδιο το Σύνταγμα, οι επιφυλάξεις υπέρ του νόμου και οι επιφυλάξεις υπέρ διοικητικών και δικαστικών αρχών. Ο σημαντικότερος όμως περιορισμός των δικαιωμάτων προέρχεται από την μεταξύ τους σύγκρουση²³. Στη συνέχεια, εξειδικεύονται οι περιορισμοί και το πώς αυτοί συνδέονται με το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Όσον αφορά τον περιορισμό των ατομικών δικαιωμάτων βάσει του άρθρου 48 του Συντάγματος, αναφέρεται ότι το άρθρο προβλέπει την αναστολή ατομικών δικαιωμάτων σε περίπτωση κήρυξης της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας, ήτοι όταν συμβαίνει πόλεμος, επιστράτευση, προσπάθεια βίαιης αποτροπής του πολιτεύματος. Μεταξύ των διατάξεων που αναστέλλονται συγκαταλέγονται τα άρθρα 9 και 19 του Συντάγματος όχι όμως το άρθρο 9^A. Συνεπώς, το άρθρο 9^A δεν υφίσταται τον συγκεκριμένο περιορισμό. Σχετικά με την ανωτέρω διαπίστωση έχουν υποστηριχθεί δύο απόψεις. Το άρθρο 9^A του Συντάγματος κατοχυρώθηκε συνταγματικά το 2001 ενώ το άρθρο 48 του Συντάγματος προϋπήρχε. Περαιτέρω, το ότι τα άρθρα 9 και 19 του Συντάγματος περιλαμβάνονται στο 48, τα οποία

²¹ Γρ. Λαζαράκος, επ. Σπ'. Βλαχόπουλος, Θεμελιώδη δικαιώματα, Ατομικά Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 246-247.

²² Σύμφωνα με το άρθρο 48 παρ. 1 Σ «Σε περίπτωση πολέμου, επιστράτευσης εξαιτίας εξωτερικών κινδύνων ή άμεσης απειλής της εθνικής ασφάλειας, καθώς και αν εκδηλωθεί ένοπλο κίνημα για την αποτροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος, η Βουλή, με απόφαση της, που λαμβάνεται ύστερα από πρόταση της Κυβέρνησης, θέτει σε εφαρμογή, σε ολόκληρη την Επικράτεια ή σε τμήμα της, το νόμο για την κατάσταση πολιορκίας, συνιστά εξαιρετικά δικαστήρια και αναστέλλει την ισχύ του συνόλου ή μέρος των διατάξεων των άρθρων 5 παράγραφος 4, 6, 8, 9, 11, 12 παράγραφοι 1 έως και 4, 14, 19, 22 παράγραφος 3, 23, 96 παράγραφος 4 και 97. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δημοσιεύει την απόφαση της Βουλής.»

²³ Β. Σωτηρόπουλος, Συνταγματική προστασία προσωπικών δεδομένων, Σάκκουλας, 2006, σελ. 143

συνδέονται με τα προσωπικά δεδομένα θέτει υπό αμφισβήτηση την άποψη ότι το 9^Α δεν υφίσταται τον περιορισμό του 48 του Συντάγματος. Ωστόσο, έχει υποστηριχθεί και η αντίθετη άποψη, ότι παρότι αναστέλλονται τα άρθρα 9 και 19 του Συντάγματος δεν αναστέλλονται δικαιώματα τα οποία αποτέλεσαν, πριν το 2001, βάση για την προστασία των προσωπικών δεδομένων (5 παρ. 1 και 2 παρ. 1 του Συντάγματος). Άλλωστε, συμπεριλαμβανομένης της αναθεώρησης του 2001, το Σύνταγμα έχει αναθεωρηθεί τρεις φορές, συνεπώς αν ο αναθεωρητικός νομοθέτης επιθυμούσε να συμπεριλάβει στον κατάλογο του άρθρου 48 το άρθρο 9^Α θα το είχε πράξει. Εκ των ανωτέρω, προκύπτει ότι η απαρίθμηση των διατάξεων στο άρθρο 48 είναι περιοριστική και δεν μπορεί να ενταχθεί το 9^Α. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι σε περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 48, η αναστολή των άρθρων 9 και 19, τα οποία ταυτίζονται ως ένα μέρος με τα προσωπικά δεδομένα, θα περιορίσει σε κάποιο βαθμό και την προστασία αυτών²⁴.

Άλλοι περιορισμοί των δικαιωμάτων ερείδονται στην αρχή της απαγόρευσης καταχρηστικής άσκησης δικαιωμάτων και στην αρχή για το χρέος της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης που κατοχυρώνονται στο άρθρο 25 παρ. 3 και 4 του Συντάγματος αντιστοίχως. Η έννοια της κατάχρησης υπάρχει στις περιπτώσεις όπου η άσκηση του δικαιώματος ασκείται για σκοπό πρόδηλα διαφορετικό από εκείνον για τον οποίο είχε θεσπιστεί. Ωστόσο, τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα αποτελούν αυτοσκοπούς οπότε δεν νοείται κατάχρηση στην άσκησή τους, εκτός αν ρητά η συνταγματική διάταξη τα συνδέει με άλλο σκοπό²⁵. Όσον αφορά τον περιορισμό σύμφωνα με την αρχή της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης έχουν υποστηριχθεί ομοίως διάφορες απόψεις. Σύμφωνα με την κρατούσα, δεν μπορούν να τεθούν περιορισμοί στο δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων βάσει της αρχής της αλληλεγγύης²⁶.

Αφού αναλύθηκαν οι γενικοί περιορισμοί σημαντική είναι και η αναφορά στους ειδικούς περιορισμούς. Όπως προκύπτει από το άρθρο 9^Α του Συντάγματος, δεν υφίσταται κάποιος ρητός περιορισμός του δικαιώματος που να προκύπτει από το ίδιο το Σύνταγμα ούτε κάποια επιφύλαξη υπέρ δικαστικής ή διοικητικής αρχής. Από το γράμμα της διάταξης προκύπτει επιφύλαξη υπέρ του νόμου υπό την έννοια ότι αφήνεται στον κοινό νομοθέτη η

²⁴ Π. Πεκμεζάρη, Το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, ΜΔΕ, Κομοτηνή, Ιούνιος 2022, σελ. 74

²⁵ Κ. Χρυσόγονος-Σ. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 109

²⁶ Π. Πεκμεζάρη, Το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, ΜΔΕ, Κομοτηνή, Ιούνιος 2022, σελ. 75.

ευχέρεια να προσδιορίσει και να εξειδικεύσει την ουσία του προστατευόμενου δικαιώματος και την λειτουργία της ανεξάρτητης αρχής που θα διασφαλίζει την προστασία του. Στην προκειμένη περίπτωση μια τέτοια επιφύλαξη είναι απολύτως δικαιολογημένη καθότι το δικαίωμα στηρίζεται εν πολλοίς σε διεθνή κείμενα. Άλλωστε, η επιφύλαξη υπέρ του νόμου δικαιολογείται και είναι αναγκαία λόγω της φύσης του προστατευόμενου δικαιώματος το οποίο στηρίζεται κυρίως στις συνεχώς μεταβαλλόμενες τεχνολογικές εξελίξεις οι οποίες θα ήταν αδύνατον να διατυπωθούν στο συνταγματικό κείμενο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα περιορισμών που τίθενται βάσει νόμου στην προστασία του δικαιώματος των προσωπικών δεδομένων είναι οι διατάξεις του ΓΚΠΔ 2016/679 υπό τις οποίες είναι επιτρεπτή και νόμιμη η επεξεργασία των απλών (άρθρο 6 ΓΚΠΔ) και των ευαίσθητων (άρθρο 9 ΓΚΠΔ) προσωπικών δεδομένων.

Περαιτέρω, ένας από τους βασικότερους περιορισμούς είναι η σύγκρουση μεταξύ των δικαιωμάτων. Είναι σχεδόν αυτονόητο ότι ένα συνταγματικό δικαίωμα θα έρχεται σε σύγκρουση με κάποιο άλλο. Το δικαίωμα που κατοχυρώνει την προστασία των προσωπικών δεδομένων, δεν αποτελεί εξαίρεση από τον ανωτέρω κανόνα. Το δικαίωμα του άρθρου 9^Α ως ένα ατομικό δικαίωμα το οποίο συνδέεται άμεσα με το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας πολλές φορές συγκρούεται με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα όπως το δικαίωμα στην πληροφόρηση και το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα. Η σύγκρουση θα λυθεί με βάση την αρχή της πρακτικής εναρμόνισης. Το δικαίωμα των προσωπικών δεδομένων συχνά συγκρούεται με το δικαίωμα της έκφρασης και του τύπου που κατοχυρώνεται στο άρθρο 14 του Συντάγματος καθώς και με το δικαίωμα στην πληροφόρηση που προβλέπεται στο άρθρο 5^Α. Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί ότι όλες οι διατάξεις του συντάγματος είναι τυπικά ισοδύναμες μεταξύ τους και δεν υπάρχει μια *in abstracto* υπεροχή μιας συνταγματικής διάταξης έναντι κάποιας άλλης. Συνεπώς, η σύγκρουση θα επιλυθεί με γνώμονα την αρχή της πρακτικής εναρμόνισης. Είναι γεγονός ότι ο πολίτης έχει εύλογο ενδιαφέρον να ενημερώνεται και να πληροφορείται για θέματα που απασχολούν την επικαιρότητα. Η ελευθερία της πληροφόρησης συνιστά συστατικό στοιχείο μιας δημοκρατικής κοινωνίας και συνδέεται άρρηκτα με την ελευθερία γνώμης και τύπου. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση δεν είναι απαραβίαστο αλλά τελεί υπό την επιφύλαξη υπέρ του νόμου και είναι δεκτικό περιορισμών, λ.χ. για την προστασία δικαιωμάτων και εννόμων συμφερόντων τρίτων προσώπων. Το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων

συνιστά περιορισμό στο δικαίωμα της πληροφόρησης με αποτέλεσμα η στάθμιση των αντικρουόμενων δικαιωμάτων να είναι απαραίτητη²⁷.

Ωστόσο, και οι νομοθετικοί περιορισμοί πρέπει με κάποιο τρόπο να περιοριστούν για να μην επιβάλλονται καταχρηστικά οδηγώντας σε ολική απαγόρευση απόλαυσης του δικαιώματος. Έτσι, προβλέπονται κάποιες αρχές βάσει των οποίων θα πρέπει να λειτουργούν οι περιορισμοί. Πρώτον, οι περιορισμοί πρέπει να έχουν γενικό και αφηρημένο χαρακτήρα και να μην εισάγουν διακρίσεις που αντιβαίνουν στην αρχή της ισότητας. Δεύτερον, πρέπει να δικαιολογούνται από λόγους γενικότερου κοινωνικού και δημοσίου συμφέροντος. Τρίτον, ένας περιορισμός δεν δύναται να οδηγεί σε πλήρη απαγόρευση άσκησης του δικαιώματος και συνεπώς ο πυρήνας του δικαιώματος πρέπει να παραμένει απαραβίαστος²⁸. Επίσης, οι περιορισμοί πρέπει να σέβονται και την δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του πολίτη.

Τέλος, υφίσταται ο σημαντικότερος «περιορισμός των περιορισμών», ήτοι η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας η οποία θεμελιώνεται και συνταγματικά στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος. Η αρχή του «προσήκοντος μέτρου» υπάρχει τόσο στο ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο δίκαιο²⁹, σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Συνιστά έναν περιορισμό όλων των νομοθετικών περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων³⁰ και παρέχει μια γενική κατεύθυνση όσον αφορά την ερμηνεία και εφαρμογή των συνταγματικών διατάξεων που κατοχυρώνουν τα επιμέρους θεμελιώδη δικαιώματα³¹. Η αρχή της αναλογικότητας διατρέχει όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα και απευθύνεται κυρίως στον εφαρμοστή του δικαίου ο οποίος προβαίνει σε στάθμιση των δικαιωμάτων που συγκρούονται.

Η αρχή της αναλογικότητας ελέγχεται σε τρία συγκεκριμένα στάδια. Στο πρώτο στάδιο, ελέγχεται η συνάφεια μέσου προς σκοπού, ήτοι αν τα μέσα που επιλέγονται είναι κατάλληλα ή πρόσφορα για την επιδίωξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Στο επόμενο στάδιο ελέγχεται σε ποιο βαθμό η συγκεκριμένη επέμβαση στο θεμελιώδες δικαίωμα είναι αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Στο στάδιο αυτό συγκρίνονται οι εναλλακτικές λύσεις που έχει στη διάθεσή του ο νομοθέτης έτσι ώστε να διαπιστωθεί ότι το

²⁷ Φ. Παναγοπούλου Κουτνατζή, Η προστασία προσωπικών δεδομένων σε περίοδο πανδημίας [2020.03.28 Panagopoulou_privacycoronavirus.pdf](https://www.privacylaw.com/2020/03/28/Panagopoulou_privacycoronavirus.pdf).

²⁸ Κ. Χρυσόγονος-Σ. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 126.

²⁹ Κ. Χρυσόγονος-Σ. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 126.

³⁰ Π. Πεκμεζάρη, Το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, ΜΔΕ, Ιούνιος 2022, σελ. 78.

³¹ Ε. Βενιζέλος, το αναθεωρητικό κεκτημένο, Σάκκουλας, 2002, σελ. 131-132.

μέτρο που τελικά επιλέγει είναι το ηπιότερο. Επίσης, ελέγχεται η επίπτωση των νομοθετικών παρεμβάσεων στο θεμελιώδες δικαίωμα. Ουσιαστικά πρόκειται για στάθμιση κόστους οφέλους ή για *stricto sensu* αναλογικότητα. Στο τελευταίο αυτό στάδιο βρίσκει εφαρμογή η αρχή της πρακτικής εναρμόνισης η οποία υπαγορεύει την συνύπαρξη των συγκρουόμενων δικαιωμάτων.

3. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (19 Σ)

Στο άρθρο 19 Σ³² κατοχυρώνεται με τρόπο απόλυτο και διακηρυκτικό το δικαίωμα στην απόλυτη και ελεύθερη επικοινωνία. Ο όρος «επικοινωνία» χρησιμοποιείται με διαφορετικές σημασίες. Ομαδοποιώντας τις επιμέρους επιστημονικές απόψεις διακρίνουμε την επικοινωνία με τη στενή έννοια (*stricto sensu* επικοινωνία), ήτοι την μεταβίβαση μηνύματος με συγκεκριμένο περιεχόμενο μεταξύ αυτών που επικοινωνούν, και την επικοινωνία με την ευρεία έννοια (*lato sensu* επικοινωνία) που περιλαμβάνει κάθε ανθρώπινη σχέση³³. Στο άρθρο 19 του Συντάγματος κατοχυρώνεται η προστασία της επικοινωνίας με τη στενή έννοια η οποία αναλύεται σε κάποια κύρια στοιχεία της και συγκεκριμένα: α) σε αυτούς που επικοινωνούν, β) στο διαβιβαζόμενο μήνυμα και στα δευτερεύοντα στοιχεία της δηλαδή, i) το σήμα, ii) το κανάλι, iii) τα μέσα με την ευρεία έννοια-τα οποία διαιρούνται σε παραστατικά μέσα, αναπαραστατικά και μηχανικά μέσα, δ) τον «μεταδότη» και τον «δέκτη». Ορισμένες βασικές εννοιολογικές διαιρέσεις της επικοινωνίας είναι: α) η διάκριση σε άμεση επικοινωνία, δηλαδή η επικοινωνία που τελείται με τη χρήση μόνο παραστατικών μέσων και σε έμμεση επικοινωνία, η οποία τελείται με τη χρήση κάποιου μηχανικού ή αναπαραστατικού μέσου, β) η διάκριση σε απόρρητη, μη απόρρητη και δημόσια επικοινωνία και γ) η διάκριση σε μονόδρομη και αμφίδρομη επικοινωνία με βάση

³² Κατά το άρθρο 19 Σ «1. Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. 2. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες ανεξάρτητης αρχής που διασφαλίζει το απόρρητο της παραγράφου 1. 3. Απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού και των άρθρων 9 και 9^Α Σ.»

³³ Παπαδόπουλος, Σύνταγμα ερμηνεία κατ' άρθρο, επ. Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Σύνταγμα ερμηνεία κατ' άρθρο, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ. 471

το αν ένας ή όλοι οι επικοινωνούντες έχουν την ιδιότητα αποστολέα ή παραλήπτη του διαβιβαζόμενου μηνύματος³⁴.

Η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας κατοχυρώθηκε στο άρθρο 14 του ελληνικού Συντάγματος του 1844, «το απόρρητον των επιστολών είναι απαραβίαστον», κατά πιστή αντιγραφή του βελγικού Συντάγματος του 1831. Κατόπιν, συμπεριλήφθηκε και στο άρθρο 20 του Συντάγματος 1864/1911 σύμφωνα με το οποίο «Το απόρρητον των επιστολών είναι απολύτως απαραβίαστον»³⁵. Προκειμένου, δε για τα συνταγματικά κείμενα του 1927³⁶ και του 1952³⁷ αυτά ευθυγραμμίστηκαν κατά το πνεύμα και απλώς συμπεριέλαβαν νεότερες, από την επιστολογραφία, μορφές επικοινωνίας.

Τον Ιούλιο του 1974, μετά την πτώση της δικτατορίας στη χώρα μας, η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας με τη Συντακτική πράξη της 1^{ης} Αυγούστου 1974 επανάφερε σε ισχύ το Σύνταγμα του 1952, εκτός από τις διατάξεις σχετικά με τη μορφή του Πολιτεύματος. Η ανωτέρω Συντακτική πράξη με τις επιμέρους διατάξεις της επέφερε ορισμένες τροποποιήσεις στο Σύνταγμα του 1952. Το άρθρο 5 της Συντακτικής πράξης αφορούσε το απόρρητο των επικοινωνιών και προέβλεπε την προσθήκη νέας παραγράφου στο άρθρο 20 του Συντάγματος η οποία είχε ως εξής «Νόμος ορίζει τας εγγυήσεις υπό τας οποίας η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται υπό του απορρήτου δια λόγους εθνικής ασφάλειας και δημόσιας τάξεως ή προς διακρίβωσιν απεχθών εγκλημάτων». Για πρώτη φορά, έπειτα από εκατόν τριάντα χρόνια προβλέφθηκε η επιβολή περιορισμών στο διατυπωμένο, ως ανεπιφύλακτο, δικαίωμα απορρήτου των επικοινωνιών. Η προσθήκη της νέας παραγράφου δεν μείωνε την προστασία του δικαιώματος, αλλά θεσμοποιούσε τους επιβαλλόμενους στην πράξη περιορισμούς. Στα χρόνια της δικτατορίας, αν και το δικαίωμα «κατοχυρώθηκε» στο άρθρο 15 του Συντάγματος 1968/1973, αυτό παραβιάστηκε κατ' επανάληψη. Με το ΠΔ 615/23.09.1974 πραγματοποιήθηκε άρση της αναστολής του άρθρου 20 του Συντάγματος από την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας. Η ενέργεια αυτή της Κυβέρνησης να επαναφέρει την

³⁴ Παπαδόπουλος, επ. Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Σύνταγμα ερμηνεία κατ' άρθρο, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 472.

³⁵ Στη σχετική πρόταση της Επιτροπής επί του Πολιτεύματος της εν Αθήναις Β' των Ελλήνων Συνελεύσεως επισημάνθηκε ότι η Επιτροπή «δια της προσθήκης μιας και μόνον λέξεως...ησφάλισεν εις το διηνεκές το ατομικόν τούτο παντός ανθρώπου δικαίωμα και προύλαβεν ούτω πάσαν εις το μέλλον κατ' αυτού επιβουλήν». Βλ. πρακτικά συνεδριάσεως της εν Αθήναις Β' των Ελλήνων Συνελεύσεως, Ε' 1864, σελ. 80

³⁶ Σύνταγμα 1927 αρθρ. 18 «Το απόρρητον των επιστολών, τηλεγραφημάτων και τηλεφωνημάτων είναι απολύτως απαραβίαστον»

³⁷ Σύνταγμα 1952 αρθρ. 20 «Το απόρρητον των επιστολών και της καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπον ανταποκρίσεως είναι απολύτως απαραβίαστον».

συνταγματική προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών, από τις πρώτες εγγυήσεις, και μάλιστα σε όλη την επικράτεια ήταν μια ακόμη επιβεβαίωση προς τον ελληνικό Λαό ότι η στρατιωτική δικτατορία είχε καταρρεύσει οριστικά και ότι θα ακολουθούσαν ελεύθερες και αδιάβλητες εκλογές³⁸.

Σχετικά με το άρθρο περί απορρήτου του Κυβερνητικού Σχεδίου κατατέθηκαν έξι τροπολογίες³⁹. Το άρθρο υπεβλήθη σε επεξεργασία από την Β' Υποεπιτροπή και την Ολομέλεια της Επιτροπής επί του Συντάγματος. Μετά από συζητήσεις μεταξύ των βουλευτών, την 27.02.1975, στη 15^η συνεδρίαση της Β' Υποεπιτροπής, το άρθρο προτάθηκε για ψήφιση με το εδάφιο α' τροποποιημένο ως εξής: *«Το απόρρητον των επιστολών και της καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο ιδιωτικής ανταποκρίσεως ή επικοινωνίας είναι απαραβίαστον»*. Το τελικό σχέδιο συνταγματικού κειμένου, όπως διαμορφώθηκε από την Α' και Β' Υποεπιτροπή έλαβε το ακόλουθο περιεχόμενο: *«Το απόρρητον των επιστολών και της καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπο ελευθερίας ανταποκρίσεως ή επικοινωνίας είναι απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τα εγγυήσεις, υπό τας οποίας η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται εκ του απορρήτου δια λόγους εθνικής ασφάλειας ή προς διακρίβωσιν ιδιαιτέρως σοβαρών εγκλημάτων»*. Ο όρος «ελευθερίας» που μάλλον διατυπώθηκε εκ παραδρομής αντικαταστάθηκε με τον ορθότερο όρο «ελευθέρας».

Στη συνεδρίαση ΟΣΤ' της 23^{ης} Απριλίου 1975 συζητήθηκε από την Ε' Αναθεωρητική Βουλή το άρθρο 13 του Κυβερνητικού Σχεδίου Συντάγματος όπως είχε διαμορφωθεί από την Ολομέλειά της. Την ίδια ημέρα 22 βουλευτές της αξιωματικής αντιπολίτευσης πρότειναν τροπολογία και συγκεκριμένα τη διαγραφή του β' εδαφίου και την προσθήκη νέου ως εξής: *«οι παραβάταις τιμωρούνται ως νόμος ορίζει»*. Η συζήτηση πραγματοποιήθηκε βιαστικά, γεγονός που προκάλεσε κάποιες αντιρρήσεις βουλευτών για το λόγο ότι η συγκεκριμένη ρύθμιση είχε ιδιαίτερη σημασία λόγω των παρακολουθήσεων, ιδίως πολιτικών προσώπων, που έλαβαν χώρα κατά τη περίοδο της δικτατορίας. Στο τέλος της συζήτησης αφού έλαβαν το λόγο όλοι οι βουλευτές και διατύπωσαν γνώμη, ο Πρόεδρος της Βουλής ζήτησε από τον Υπουργό Δικαιοσύνης να διατυπώσει την τελική μορφή της διάταξης έτσι ώστε να τεθεί σε ψηφοφορία. Ο Υπουργός κατά την απαγγελία του άρθρου, διατύπωσε ότι διαγράφεται ο

³⁸ Ν. Παπαδόπουλος, Προστασία του Απορρήτου της Επικοινωνίας, ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 19 Σ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 146-148.

³⁹ Βλ. Βουλή των Ελλήνων- Ε' Αναθεωρητική Βουλή: Διάταξις κατ' άρθρον επισήμων σχεδίων-τροπολογιών ψηφισθέντος τελικού κειμένου, Αθήναι 1976, σελ. 79-80 όπου δημοσιεύονται αυτούσιες οι τροπολογίες που υποβλήθηκαν.

όρος «ελευθέρως» και προστίθεται το επίρρημα «απολύτως». Κατόπιν, ο Πρόεδρος της συνεδρίασης ανέγνωσε τη διάταξη όπως ισχύει σήμερα στο Σύνταγμά μας, όπου η λέξη «ελευθέρως» υπάρχει και διατηρείται, όπως δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης τον Ιούνιο του 1975⁴⁰. Το παράδοξο αυτό αποτέλεσμα είναι συνέπεια της προχειρότητας που επικρατούσε εκείνη την περίοδο στη Βουλή, λόγω της ανάγκης επίσπευσης των εργασιών της⁴¹.

Η ιστορική αναδρομή σχετικά με τη διαδικασία σχεδιασμού, συζήτησης και ψήφισης του άρθρου 19 του ισχύοντος Συντάγματος συνιστά βασικό μηχανισμό ανίχνευσης της θέλησης του συντακτικού νομοθέτη. Ο συντακτικός νομοθέτης χωρίς να καθορίζει τα μέσα επικοινωνίας, απέβλεψε στο να προστατεύσει το απόρρητο όλων των μορφών επικοινωνίας, ακόμη και εκείνων που θα πραγματώνονται με μέσα τα οποία θα ανακαλύπτει η τεχνολογία τα επόμενα χρόνια, δηλαδή μετά το χρόνο θέσπισης της ανωτέρω συνταγματικής διάταξης. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά το ιστορικής σημασίας επίρρημα «απολύτως» το οποίο συνοδεύει την προστασία του δικαιώματος ήδη από το 1864. Το επίρρημα «απολύτως» επιβιώνει, μαζί με τη συνταγματική προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας, για να υπενθυμίζει στον αναγνώστη και ερμηνευτή του Συντάγματος το «δεόν» προστασίας του δικαιώματος έναντι παραβιάσεων. Αντιθέτως, δεν προκύπτει από τη διαδικασία θέσπισης του άρθρου η σκοπιμότητα του όρου «ελευθέρως» ο οποίος αμφισβητήθηκε έντονα κατά το τελικό στάδιο ψήφισής του. Η λέξη αυτή τελικώς παρεισέφερσε στο συνταγματικό κείμενο, ως υποδηλωτική της βάσει του άρθρου 14 του Κυβερνητικού Σχεδίου και του ισχύοντος Συντάγματος κατοχυρώσεως της ελευθερίας της επικοινωνίας ως συνιστώσας της γενικής ελευθερίας έκφρασης των στοχασμών⁴². Η διάταξη κατοχυρώνει πανηγυρικά το δικαίωμα και αποσκοπεί να διακηρύξει ότι το αυταρχικό καθεστώς της δικτατορίας είχε πλέον παρέλθει οριστικά.

⁴⁰ Ν. Παπαδόπουλος, Προστασία του Απορρήτου της Επικοινωνίας, ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 19 Σ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 148-153 όπου περαιτέρω παραπομπές.

⁴¹ Η διαδικασία θεσπίσεως του Συντάγματος του 1975 δεν είχε την κατάλληλη χρονική διάρθρωση και διάρκεια ούτε την οργανική δομή που θα διασφάλιζε τη διαπίστωση της συντακτικής θελήσεως του λαού και τη μετουσίωσή της στη νομοτεχνική διατύπωση των συνταγματικών διατάξεων, και, γι' αυτό, παρουσίαζε σημαντική απόκλιση από τη διεθνή πρακτική ασκήσεως της συντακτικής εξουσίας στις δημοκρατικές χώρες. Βλ. Γ. Κασιμάτης: Αυταρχική και δημοκρατική συντακτική εξουσία-Επίκαιροι προβληματισμοί, ΤοΣ 1975 σελ. 186-187

⁴² Ν. Παπαδόπουλος, Προστασία του Απορρήτου της Επικοινωνίας, ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 19 Σ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 154

3.1 Η αναθεώρηση του άρθρου 19 του Συντάγματος

Στην πρώτη συνταγματική αναθεώρηση που διενεργήθηκε, την πρώτη κατά την ελληνική ιστορία αναθεώρησης του Συντάγματος, το άρθρ. 19 δεν μεταβλήθηκε. Η ολοκλήρωση της αναθεωρητικής διαδικασίας συνοδεύτηκε και από μια καινοτομία, όσον αφορά τη γραμματική διατύπωση του Συντάγματος. Με το Β' Ψήφισμα της Βουλής των Ελλήνων, το συνταγματικό κείμενο μεταφέρθηκε στη δημοτική γλώσσα χωρίς να αλλάξει καθόλου το νόημα του. Τον Ιανουάριο του 1995 προτάθηκε από την τότε κυβέρνηση η αναθεώρηση του άρθρου 19 η οποία αφορούσε δύο σκέλη, αφενός την απαγόρευση χρήσης αποδεικτικών μέσων που αποκτήθηκαν κατά παράβαση του άρθρου 19 εδ. α' και αφετέρου την συνταγματική κατοχύρωση της ανεξάρτητης αρχής προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών. Η πρόταση επεξεργάστηκε από την Επιτροπή Αναθεώρησης, η οποία εισηγήθηκε στη Βουλή την αναθεώρηση της επίμαχης διάταξης. Η Η' Κοινοβουλευτική περίοδος έληξε πρόωρα λόγω διάλυσης της Βουλής, προτού αποφασίσει η τότε Βουλή σχετικά με την πρόταση αναθεώρησης. Στη νέα Βουλή που συγκροτήθηκε από τις εκλογές της 22^{ης} Σεπτεμβρίου 1996, η αναθεωρητική διαδικασία επαναλήφθηκε και η πρόταση αναθεώρησης του άρθρ. 19 επεξεργάστηκε εκ νέου. Εν τέλει, στην Ολομέλεια της Βουλής λήφθηκε απόφαση υπέρ της αναθεώρησης του ανωτέρω άρθρου, κατόπιν αποδοχής της πρότασης του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος. Η Βουλή που αναδείχθηκε από τις εκλογές της 9^{ης} Απριλίου 2000, προέβη στην αναθεώρηση του Συντάγματος, ως Ζ' Αναθεωρητική Βουλή. Στο πλαίσιο των εργασιών της ειδικής κοινοβουλευτικής επιτροπής που συγκροτήθηκε, ο Γενικός Εισηγητής της πλειοψηφίας Ε. Βενιζέλος υποστήριξε «το αναθεωρητικό διάβημα της ενότητας των άρθρων 9, 9^Α και 19, χαρακτηρίζοντας ως δικονομική κύρωση ύψιστης σημασίας την απαγόρευση χρήσης αποδεικτικών μέσων⁴³». Η προτεινόμενη αναθεώρηση συζητήθηκε ειδικώς στην Βουλή ενώπιον της Επιτροπής Αναθεώρησης, στη συνεδρίαση της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 2000⁴⁴. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο της ανωτέρω συζήτησης ο Ε. Βενιζέλος επισήμανε «ότι οι προτεινόμενες συνταγματικές ρυθμίσεις δεν

⁴³ Ν. Παπαδόπουλος, Προστασία του Απορρήτου της Επικοινωνίας, ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 19 Σ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 158. Βλ. Πρακτικά συνεδριάσεων και έκθεση της Επιτροπής αναθεώρησης του Συντάγματος (2000), σελ. 61.

⁴⁴ Ο βουλευτής Αν. Μαντέλης πρότεινε να επιτραπεί κατ' εξαίρεση η χρήση αποδεικτικών μέσων που αποκτήθηκαν κατά παράβαση των άρθρων 9, 9^Α και 19 Σ για την απόδειξη της αθωότητας του κατηγορουμένου. Η βουλευτής Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη υποστήριξε ότι η συνταγματική απαγόρευση χρήσης παράνομων αποδεικτικών μέσων δεν αρμόζει σε ένα ελεύθερο σύστημα αποδείξεων. Βλ. Ν. Παπαδόπουλος, Προστασία του Απορρήτου της Επικοινωνίας, ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 19 Σ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 158-159 όπου περαιτέρω παραπομπές.

αποκλείεται να ορισθεί δια νόμον ότι οι αρμοδιότητες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και του απορρήτου των επικοινωνιών δύνανται να ασκούνται από την ίδια ανεξάρτητη διοικητική αρχή». Εν τέλει, οι προτεινόμενες ρυθμίσεις της αναθεωρητικής πρότασης ψηφίστηκαν με ευρύτατη πλειοψηφία από την Επιτροπή Αναθεώρησης στην συνεδρίαση της 18^{ης} Οκτωβρίου 2000⁴⁵ και η προτεινόμενη αναθεώρηση του άρθρου 19 Σ ψηφίστηκε, με ονομαστική ψηφοφορία, από την Ζ' Αναθεωρητική Βουλή.

3.2 Το περιεχόμενο του δικαιώματος

Πεδίο προστασίας του άρθρου 19 παρ. 1 εδ. α' του Συντάγματος είναι το απόρρητο των επιστολών, της ανταπόκρισης ή της επικοινωνίας κάθε μορφής, ήτοι η διατήρηση της μυστικότητας του περιεχομένου μιας συνομιλίας υπό την προϋπόθεση ότι τα συνομιλούντα μέρη επιθυμούν να μην περιέλθει το περιεχόμενο της επιστολής ή της τηλεφωνικής τους επικοινωνίας σε γνώση τρίτων προσώπων. Κύριος σκοπός της διάταξης αποτελεί η διασφάλιση της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας, προϋπόθεση της οποίας είναι η δυνατότητα των μερών να επικοινωνούν με άτομα που επιθυμούν χωρίς να έχουν το φόβο ότι η συνομιλία τους παρακολουθείται ή ότι μπορεί να διαρρεύσει ή ότι μπορεί αυτή να χρησιμοποιηθεί στο μέλλον ακόμη και εναντίον τους. Η συνταγματική προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών περιλαμβάνει οποιαδήποτε μορφή επικοινωνίας η οποία πραγματοποιείται με οποιοδήποτε μέσο (λ.χ. επιστολή, γραπτό μήνυμα, κινητό ή σταθερό τηλέφωνο, τηλεομοιοτυπία, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, επικοινωνία μέσω διαδικτύου). Προκειμένου να υπάρξει προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας γίνεται δεκτό ότι πρέπει να διασφαλιστεί η «ελεύθερη επικοινωνία». Με τον όρο «ελεύθερη επικοινωνία» εννοούμε την ακώλυτη, χωρίς παρεμβάσεις και περιορισμούς επικοινωνία. Η προστασία του δικαιώματος ξεκινά να υφίσταται από τη στιγμή που ένα μήνυμα εξωτερικεύεται προς τον δέκτη στον οποίο απευθύνεται. Αν το περιεχόμενο περιέλθει σε γνώση τρίτου προσώπου τότε υφίσταται παραβίαση του απορρήτου.

Το άρθρο 19 του Συντάγματος προστατεύει αφενός το δικαίωμα στην ελεύθερη επικοινωνία και αφετέρου το απόρρητο της επικοινωνίας. Αξίζει να επισημανθεί ότι μερίδα της θεωρίας υποστηρίζει ότι ο χαρακτηρισμός της επικοινωνίας ως ελεύθερος είναι περιττός

⁴⁵ Ν. Παπαδόπουλος, Προστασία του Απορρήτου της Επικοινωνίας, ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 19 Σ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 159

και ότι το δικαίωμα που προστατεύεται είναι μόνο το απόρρητο της επικοινωνίας⁴⁶. Συνεπώς θεωρείται ότι ο όρος ελεύθερη επικοινωνία αποσκοπεί στο να καταστήσει εντονότερη την προστασία του απορρήτου⁴⁷. Ωστόσο, η κρατούσα άποψη της θεωρίας είναι διαφορετική. Ο χαρακτηρισμός της επικοινωνίας ως ελεύθερης ερμηνεύεται πως κατοχυρώνει, πέρα από το απόρρητο της επικοινωνίας που έχει πραγματοποιηθεί ή πρόκειται να πραγματοποιηθεί, για πρώτη φορά την ελευθερία της επικοινωνίας⁴⁸.

Η ελεύθερη επικοινωνία διακρίνεται σε άμεση και έμμεση. Πριν από το Σύνταγμα του 1975 προστατεύονταν μόνο η έμμεση επικοινωνία. Ο συντακτικός νομοθέτης του 1975 αναγνώρισε της αναδυόμενες μορφές επικοινωνίας που θα ακολουθήσουν τις επόμενες δεκαετίες λόγω της προόδου της τεχνολογίας και ενέταξε στο πεδίο του άρθρου 19 και την άμεση επικοινωνία. Η άμεση επικοινωνία, η οποία διακρίνεται από την έμμεση, πραγματοποιείται με μηχανικά ή άλλα τεχνητά μέσα. Αυτά άλλα είναι παραδοσιακά μέσα (λ.χ. επιστολή, φαξ, τηλέφωνο) και άλλο σύγχρονα (λ.χ. email, viber, whatsapp) σε τέτοιο βαθμό που η εξαντλητική απαρίθμηση τους καθίσταται δυσχερής διότι συνεχώς προκύπτουν νέα μέσα σύγχρονης επικοινωνίας⁴⁹.

3.3 Ο όρος «απολύτως απαραβίαστο»

Ο όρος «απολύτως» τέθηκε για πρώτη φορά στον Σύνταγμα του 1864. Ο συντακτικός νομοθέτης θεώρησε απαραίτητη την προσθήκη του επιρρήματος στη συγκεκριμένη διάταξη για να ενισχύσει την δεσμευτικότητά της έναντι άλλων διατάξεων. Η προσθήκη του επιρρήματος απέκλειε την επιβολή περιορισμών και καθιέρωνε το δικαίωμα ως ανεπιφύλακτο. Από το 1864 ο όρος επαναλαμβάνεται σε όλες τις επόμενες συνταγματικές διατάξεις που κατοχυρώνουν το δικαίωμα προστασίας του απορρήτου της επικοινωνίας. Άλλωστε, η διαγραφή του όρου μόνο αναχρονιστική θα μπορούσε να είναι. Η αντιφατικότητα της σύγχρονης παρουσίας του επιρρήματος «απολύτως» και των εξαιρέσεων που προβλέπει το άρθρο 19 παρ. 1 εδ. β' είναι φαινομενική. Ο όρος έχει ιδιαίτερη

⁴⁶ Π. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, σημ. 84, σελ. 296

⁴⁷ Π. Τσίρη, Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος του απορρήτου της επικοινωνίας, σημ. 24, σελ. 94

⁴⁸ Π. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, σημ. 84, σελ. 296

⁴⁹ Χ. Παρασκευόπουλος, απόρρητο επικοινωνίας, ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 19 του Συντάγματος 1975/1986/2001/2008, Διπλωματική εργασία, Κομοτηνή, Ιούνιος 2017.

σημασία και η διακήρυξη της προστασίας της επικοινωνίας ως απόλυτης είναι αναγκαία και ιστορικά και ουσιαστικά δικαιολογημένη.

Μερίδα της θεωρίας αμφισβητεί και αντιμετωπίζει με καχυποψία την έννοια του όρου⁵⁰. Ωστόσο, ο όρος «απολύτως» στο άρθρο 19 του Συντάγματος, πέρα από το ότι δικαιολογείται από ιστορικούς λόγους, συμβάλλει και στον προσδιορισμό του κανονιστικού περιεχομένου της διάταξης. Πιο συγκεκριμένα, ο όρος αυτός συμβάλλει στη θέσπιση ενός απαγορευτικού κανόνα ο οποίος δεν επιτρέπει παραβίαση στο απόρρητο της επικοινωνίας για κανένα λόγο, εκτός από εξαιρέσεις που προβλέπει το β' εδάφιο, από κρατικές αρχές ή ιδιώτες, αποκλείει την ύπαρξη άλλων περιορισμών του δικαιώματος πέραν αυτών που προβλέπει η ίδια η διάταξη, συνηγορεί υπέρ της θεώρησης ότι το Κράτος οφείλει να προστατεύει με θετικά μέτρα το απόρρητο της επικοινωνίας, θεμελιώνει αστικές αξιώσεις των φορέων του δικαιώματος για τυχόν παραβάσεις και συνιστά έρεισμα για την ύπαρξη τεκμηρίου υπέρ της προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών.

Περαιτέρω, το επίρρημα «απολύτως» προσδίδει στο δικαίωμα του απόρρητου της επικοινωνίας ένα αυξημένο «ειδικό βάρος» κατά τη διαδικασία στάθμισής του με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα. Ωστόσο, αν δεχτούμε τη μέθοδο της «a priori» διάκρισης των δικαιωμάτων τότε θα οδηγούμασταν στη σκέψη ότι το δικαίωμα του απορρήτου της επικοινωνίας υπερτερεί έναντι των άλλων δικαιωμάτων του Συντάγματος. Τούτο όμως θα σήμαινε αξιολογική ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και θα προσέκρουε στον κανόνα ότι όλες οι διατάξεις του Συντάγματος είναι τυπικά ισοδύναμες μεταξύ τους. Για το λόγο αυτό προτιμητέα είναι η μέθοδος της «πρακτικής εναρμόνισης». Άλλωστε, δεν θα μπορούσε να νοηθεί ότι το δικαίωμα της επικοινωνίας υπερτερεί και είναι «πολυτιμότερο» από άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως αυτό της προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας ή της αξίας του ανθρώπου.

Το επίρρημα «απολύτως» συνιστά για τον ερμηνευτή του δικαίου βασικό κριτήριο που τον οδηγεί στο ότι το δικαίωμα του άρθρου 19 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με τις εξαιρέσεις του εδ. β' της παρ. 1 προκρίνεται έναντι άλλων δικαιωμάτων. Ωστόσο, πρέπει να θεωρηθεί ότι η σύγκρουση μεταξύ του απορρήτου των επικοινωνιών και του δημοσίου συμφέροντος, για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ποινικών αδικημάτων, θεωρείται επιλυμένη εν όψει του άρθρου 19 παρ. 1 εδ. β'. Η επίλυση της σύγκρουσης του απορρήτου με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα πραγματοποιείται με βάση συγκεκριμένους

⁵⁰ Π. Τάχος (1967) σελ. 43-49

όρους. Το απόρρητο της επικοινωνίας προκρίνεται έναντι θεμελιωδών διατάξεων που έχουν γενική επιφύλαξη υπέρ του νόμου, όπως λ.χ. η ελευθερία του τύπου (14 Σ), έχουν ειδική επιφύλαξη υπέρ του νόμου ή είναι ανεπιφύλακτα. Ωστόσο, διαφορετικά αντιμετωπίζεται το ζήτημα όταν υφίσταται σύγκρουση του απορρήτου της επικοινωνίας με το δικαίωμα της αξίας του ανθρώπου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά η περίπτωση κατά την οποία κατηγορούμενος σε ποινικό δικαστήριο προσκομίζει αποδεικτικά στοιχεία που συλλέχθηκαν κατά παράβαση του άρθρου 19 του Συντάγματος. Σε αυτή τη περίπτωση, η υπεροχή της αξίας του ανθρώπου μπορεί να οδηγήσει σε αποδοχή των εν λόγω στοιχείων, αν η αντίθετη λύση μπορούσε να επιφέρει την καταδίκη ενός αθώου⁵¹.

3.4 Περιορισμοί του δικαιώματος

Στο άρθρο 19 του Συντάγματος το απόρρητο της επικοινωνίας προστατεύεται ως αυτόνομο δικαίωμα και περιλαμβάνεται στις διατάξεις που κατοχυρώνουν δικαιώματα που αφορούν την ιδιωτική σφαίρα του ατόμου. Το ανωτέρω άρθρο αποτελεί σαφώς ειδικότερη διάταξη έναντι του άρθρου 9 του Συντάγματος. Πρέπει να αναφερθεί ότι το άρθρο 19 του Συντάγματος περιλαμβάνεται μεταξύ των διατάξεων που το άρθρο 48 παρ. 1 του Συντάγματος προβλέπει την αναστολή τους σε περίπτωση κήρυξης της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας. Όπως επισημάνθηκε και ανωτέρω, στο άρθρο 19 κατοχυρώνεται το δικαίωμα προστασίας του απορρήτου της επικοινωνίας ως απολύτως απαραβίαστο, υπό την έννοια ότι απαγορεύεται κάθε πράξη παρέμβασης εκ μέρους των κρατικών αρχών ή ιδιωτών στο περιεχόμενο της επικοινωνίας, χωρίς τη βούληση των επικοινωνούντων. Ωστόσο, η παρ. 1 εδ. β' του ανωτέρω άρθρου προβλέπει την επιβολή περιορισμών στο δικαίωμα για δύο διακριτούς λόγους. Η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών είναι επιτρεπτή για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών αδικημάτων. Η διάταξη επίσης προβλέπει επιφύλαξη υπέρ του νόμου και ότι το απόρρητο μπορεί να αρθεί μόνο από δικαστική αρχή, η οποία διασφαλίζει επαρκείς εγγυήσεις για την προστασία του δικαιώματος και για την αποτροπή καταχρηστικών και αυθαίρετων πρακτικών.

Ο όρος «εθνική ασφάλεια» είναι κατ' αρχήν γενικός και αόριστος, συνίσταται πάντως στην προστασία ολόκληρης της Επικράτειας, της εδαφικής ακεραιότητας και της πολιτικής

⁵¹ Ν. Παπαδόπουλος, Προστασία του Απορρήτου της Επικοινωνίας, ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 19 Σ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 199.

ανεξαρτησίας από ξένη δύναμη ή απειλή ξένης δύναμης⁵². Ο εκτελεστικός νόμος του άρθρου 19 του Συντάγματος είναι ο Ν. 5002/2022⁵³ «διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών δεδομένων πολιτών» ο οποίος κατάργησε τον Ν. 2225/1994 και θα τεθεί σε εφαρμογή την 01.04.2023. Ο όρος «εθνική ασφάλεια» διακρίνεται από τον όρο «δημόσια ασφάλεια». Σε αντίθεση με την έννοια της «εθνικής ασφάλειας», ο εκτελεστικός νόμος στο άρθρο 6 αναφέρει επακριβώς ποια αδικήματα εμπίπτουν στην έννοια των «ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων» για τα οποία είναι επιτρεπτή η άρση του απορρήτου. Σχετικά με τους περιορισμούς των θεμελιωδών δικαιωμάτων πάντοτε θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η διάταξη του άρθρου 25 παρ. 1 εδ. δ' που κατοχυρώνει την αρχή της αναλογικότητας και η οποία έχει ως εξής: «Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα, είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας».

4. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΣΔΑ

Η έννοια της ιδιωτικής ζωής μολονότι υφίσταται εδώ και πολλά έτη είναι εξαιρετικά αχανής και παρά τις πολλές προσπάθειες που έχουν γίνει για τον ορισμό της δεν θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένας καθολικός ορισμός της έννοιας. Για το λόγο αυτό και η σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) είναι πλούσια. Το δικαίωμα της ιδιωτικότητας εντοπίζεται σε κάθε δημοκρατική κοινωνία και αποτελεί απόρροια της αρχής του κράτους δικαίου. Η αρχή του κράτους δικαίου επιτάσσει την υιοθέτηση μέτρων τα οποία προστατεύουν τους πολίτες από κάθε παράβαση ή αυθαιρεσία της κρατικής εξουσίας σε βάρος της ιδιωτικής τους ζωής. Το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου περιλαμβάνει την ταυτότητα του υποκειμένου και καλύπτει ένα ευρύ φάσμα που αφορά την προσωπικότητά του, όπως το δικαίωμα ανάπτυξης της προσωπικότητάς του, το δικαίωμα αυτοκαθορισμού, σεξουαλικής ταυτότητας και προσανατολισμού, το όνομα, την εικόνα, τη διαμόρφωση και ανάπτυξη της προσωπικότητας με τον έξω κόσμο κλπ.⁵⁴

⁵² Ν. Αλιβιζάτος, Η συνταγματική θέση των Ενόπλων Δυνάμεων, Η αρχή του πολιτικού ελέγχου, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1987-1992, σελ. 200 επ.

⁵³ ΦΕΚ Α 228/09.12.2022

⁵⁴ Ι. Σαρμάς, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, ΕΣΔΑ Κατ' άρθρο ερμηνεία, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2021 σελ. 426

Το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής κατοχυρώνεται σε μια σειρά από διεθνείς συμβάσεις και κείμενα. Ειδικότερα, προβλέπεται: α) στο άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), β) στο άρθρο 7 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, γ) στο άρθρο 16 παρ. 3 της Οικουμενικής Διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, δ) στο άρθρο 17 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και ε) τα άρθρα 5 και 16 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ «1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας και της αλληλογραφίας του. 2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημόσιας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίο, εις μίαν δημοκρατική κοινωνία, είναι αναγκαίον δια την εθνική ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερία της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή την ηθικής ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και των ελευθεριών άλλων». Το άρθρο στην παράγραφο 1 ορίζει ρητά ότι αντικείμενο της διάταξης είναι η προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του ατόμου και της αλληλογραφίας του. Το ΕΔΔΑ έχει ερμηνεύσει ευρέως τη διάταξη και έχει συμπεριλάβει νομολογιακά και άλλα δικαιώματα τα οποία εμπίπτουν στην έννοια της ιδιωτικής ζωής και τα οποία δεν αποτυπώνονται λεξιλογικά στο γράμμα της συγκεκριμένης διάταξης. Στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ εδράζεται το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων του ατόμου και το δικαίωμα στην προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών. Κατά πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ το τηλεπικοινωνιακό απόρρητο αντιμετωπίζεται ως επιμέρους διάσταση της ιδιωτικότητας. Η παράγραφος 2 του ανωτέρω άρθρου προβλέπει προϋποθέσεις και περιορισμούς υπό τους οποίους είναι επιτρεπτή η επέμβαση του κράτους στη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής του ατόμου. Επέμβαση, επιτρέπεται εφόσον προβλέπεται από το νόμο και εφόσον τούτο είναι αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία για τη διασφάλιση της δημόσιας και εθνικής ασφάλειας, της οικονομικής ευημερίας, της προάσπισης της τάξης και την πρόληψη ποινικών αδικημάτων, την προστασία της υγείας και την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών τρίτων.

Η προστασία του ιδιωτικού βίου έχει μια θετική και μια αρνητική διάσταση. Η θετική διάσταση έγκειται στην λήψη μέτρων για την προστασία του ατόμου από αυθαίρετες παρεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή και η αρνητική επιβάλλει την υποχρέωση αποχής από τέτοιες επεμβάσεις. Πρωταρχικός σκοπός της διάταξης είναι η προστασία του ιδιωτικού βίου

από αυθαιρεσίες της κρατικής εξουσίας και των κρατικών αρχών που προσβάλουν την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή και την αλληλογραφία. Ωστόσο, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να διασφαλίζουν ότι τα δικαιώματα του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ προστατεύονται όχι μόνο από παρεμβάσεις των κρατικών αρχών αλλά και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών⁵⁵. Έτσι, μολονότι κύριο μέλημα της διάταξης είναι η προστασία του ατόμου από καταχρηστικές κρατικές παρεμβάσεις δεν υποχρεώνει μόνο το κράτος να απέχει από αυτού του είδους τις παρεμβάσεις, αντιθέτως επιβάλλει και θετικές υποχρεώσεις οι οποίες θα διασφαλίσουν την αποτελεσματική προστασία υιοθετώντας κατάλληλα μέτρα που θα αποσκοπούν στον πλήρη σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών⁵⁶.

4.1. Οι περιορισμοί του δικαιώματος

Το άρθρο 8 στην παράγραφο 2 θέτει ορισμένους περιορισμούς στην απόλαυση του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου που προβλέπεται στην πρώτη παράγραφο. Συγκεκριμένα, οι περιορισμοί πρέπει να είναι σύμφωνοι με το νόμο και να είναι αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία για τη διαφύλαξη των ειδικά προβλεπόμενων εννόμων συμφερόντων. Το ΕΔΔΑ στη νομολογία του επιβεβαιώνει επανειλημμένα και επισημαίνει ότι κάθε παραβίαση ή επέμβαση στο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής του ατόμου είναι απαραίτητο να συμμορφώνεται με το νόμο. Η συμμόρφωση με το νόμο δεν απαιτεί μόνο την τήρηση των κανόνων εσωτερικού δικαίου σε ένα κράτος μέλος. Απαιτείται συμφωνία με τις αρχές του κράτους δικαίου, συνολικά, στο πλαίσιο μια δημοκρατικής κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, η νομολογία του ΕΔΔΑ προκειμένου να καταγνώσει τη συμβατότητα ή απόκλιση του εθνικού κανονιστικού πλαισίου ως προς τις απαιτήσεις της ΕΣΔΑ έχει διαμορφώσει συγκεκριμένα κριτήρια προς τα οποία παραβάλλει τις επιμέρους εθνικές ρυθμίσεις⁵⁷. Το ΕΔΔΑ ερμηνεύει τα κριτήρια που εισάγει η παράγραφος 2 και τα οποία πρέπει να πληρούνται για να είναι σύμφωνος με το νόμο ο περιορισμός του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου. Πραγματοποιείται, λοιπόν, μια κατηγοριοποίηση των σταδίων που ακολουθεί το δικαστήριο. Αρχικά, ο περιορισμός πρέπει να προβλέπεται από

⁵⁵ European Court of Human rights, Guide of article 8 of the European Convention on Human Rights σελ. 8 παρ. 6

⁵⁶ ΕΣΔΑ κατ' άρθρο ερμηνεία, Ι. Σαρμάς, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2021, σελ 429, 49. Evans v. UK, 6339/2005

⁵⁷ Αικ. Παπανικολάου, περιορισμοί στο δικαίωμα της ελεύθερης, απόρρητης επικοινωνίας: επίκαιρε σκέψεις για ένα διαχρονικό δίλλημα, σελ. 7, [2020-07-papanikolaou-katerina-aporrito-epikoionias_01\(1\).pdf](#)

τον νόμο, ακολούθως, το δικαστήριο εξετάζει σειρά παραμέτρων που συναρτώνται με την ποιότητα του κανονιστικού πλαισίου με την έννοια των αρχών του κράτους δικαίου που διαπνέουν την έννομη τάξη και, τέλος, διερευνά αν τα ανωτέρω τελούν υπό την προϋπόθεση του αναγκαίου μέτρου σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Βασική προϋπόθεση, για να υπάρξει συμφωνία με το νόμο, είναι η προβλεψιμότητα (foreseeability). Συγκεκριμένα, ο εσωτερικός κανόνας δικαίου πρέπει να είναι σαφής, προβλέψιμος και εύκολα προσβάσιμος έτσι ώστε οι πολίτες να μπορούν να λαμβάνουν γνώση για το τι ακριβώς ορίζει και να συμπεριφέρονται κατά τρόπο σύμφωνο με το περιεχόμενό του. Περαιτέρω, ο κανόνας δικαίου πρέπει να θέτει σαφή όρια όσον αφορά τη διακριτική ευχέρεια των κρατικών αρχών να επεμβαίνουν και να περιορίζουν το δικαίωμα. Παραδείγματος χάριν, το ΕΔΔΑ έχει επισημάνει ότι στην περίπτωση των παρακολουθήσεων ο νόμος πρέπει να διασαφηνίζει επαρκώς τις περιστάσεις και τις προϋποθέσεις κατά τις οποίες είναι επιτρεπτή η επέμβαση στο δικαίωμα και να καθορίζει επακριβώς σε ποιες περιπτώσεις οι κρατικές Αρχές έχουν το δικαίωμα να επεμβαίνουν και να λαμβάνουν μέτρα παρακολούθησης⁵⁸. Πρέπει, δηλαδή, να διασφαλίζουν επαρκείς εγγυήσεις στο δικαίωμα προστασίας του ιδιωτικού βίου των πολιτών και να μην συμπεριφέρονται καταχρηστικά και με τρόπο μη συμβατό με τα όρια που θέτει η εκάστοτε νομοθετική διάταξη.

Περαιτέρω, η επέμβαση στο δικαίωμα του ιδιωτικού βίου του ατόμου πρέπει να είναι αναγκαία «σε μια δημοκρατική κοινωνία». Προκειμένου να προσδιοριστεί εάν μια συγκεκριμένη επέμβαση στο δικαίωμα του ιδιωτικού βίου είναι αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία το Δικαστήριο εξετάζει με γνώμονα την αρχή της αναλογικότητας. Ειδικότερα, το ΕΔΔΑ προβαίνει σε στάθμιση μεταξύ, αφενός, του εννόμου συμφέροντος του κράτους δικαίου και, αφετέρου, του δικαιώματος προστασίας του ιδιωτικού βίου των πολιτών. Το Δικαστήριο, ήδη, εκ προοιμίου διασαφήνισε ότι η αναγκαιότητα δεν προσδιορίζεται ως το τι είναι χρήσιμο, λογικό ή επιθυμητό σε μια κοινωνία, αλλά υποδηλώνει την ύπαρξη δημοσίου συμφέροντος που χρήζει προστασίας εκ μέρους της πολιτείας σε μια δημοκρατική κοινωνία. Περαιτέρω, εναπόκειται στην αρμοδιότητα των κρατικών αρχών να προβούν σε μια πρώτη εκτίμηση σχετικά με το εάν υφίσταται λόγος δημοσίου συμφέροντος σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Αφήνεται δηλαδή στις αρμόδιες κρατικές αρχές ένα περιθώριο εκτίμησης (margin of appreciation) όσον αφορά εάν μια

⁵⁸European Court of Human rights, Guide of article 8 of the European Convention on Human Rights σελ. 10

επέμβαση στο δικαίωμα του ιδιωτικού βίου του ατόμου δικαιολογείται από λόγους δημοσίου συμφέροντος. Το δημόσιο συμφέρον αποτελεί νομική έννοια, έχει κοινωνικό χαρακτήρα και συνδέεται με την έννομη τάξη διότι αφορά την ικανοποίηση βασικών αναγκών όλων των μελών της κοινωνίας. Τέλος, προκειμένου να θεωρηθεί αναγκαίος ο περιορισμός του δικαιώματος πρέπει τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται να είναι αναλογικά προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.

4.2 Τα κριτήρια του ΕΔΔΑ και σύνδεση με τη νομολογία

Η νομολογία του ΕΔΔΑ είναι πλούσια σε ζητήματα που αφορούν το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας θα γίνει αναφορά σε κάποιες αποφάσεις του Δικαστηρίου οι οποίες αναφέρονται στα κριτήρια του ΕΔΔΑ όπως διατυπώθηκαν ανωτέρω. Το Δικαστήριο με την απόφαση της 02.08.1984 Malone κατά Ηνωμένου Βασιλείου⁵⁹ έκρινε ότι υπάρχει παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης σε βάρος του κ. James Malone στις 22 Μαρτίου του 1977 απαγγέλθηκαν κατηγορίες για κλεπταποδοχή. Τον Αύγουστο του 1978, στο τέλος της δίκης του, απαλλάχθηκε για ορισμένες κατηγορίες ενώ για άλλες οι ένορκοι δεν συμφώνησαν και για τις οποίες ακολούθησε νέα δίκη. Ο Malone τελικά αθώωθηκε. Κατά τη διάρκεια της πρώτης δίκης αποκαλύφθηκε ότι οι λεπτομέρειες μιας τηλεφωνικής συνομιλίας που είχε ο Malone πριν τις 22.03.1977 βρισκόνταν καταγεγραμμένες στο σημειωματάριο του αστυνομικού που ήταν επιφορτισμένος με την έρευνα της υπόθεσης. Ο δημόσιος κατήγορος παραδέχθηκε ότι η συγκεκριμένη συνομιλία είχε υποκλαπεί με ένταλμα του Υπουργού εσωτερικών. Τον Οκτώβριο του 1978 ο Malone άσκησε αγωγή κατά του διευθυντή της αστυνομίας έτσι ώστε να αναγνωριστεί ότι η υποκλοπή, η μαγνητοφώνηση και η παρακολούθηση των συνομιλιών του ήταν παράνομες έστω και αν στηρίζονταν στο ένταλμα του υπουργού. Η βρετανική κυβέρνηση παραδέχθηκε ότι η μόνη συνομιλία που έγινε αντικείμενο υποκλοπής ήταν μόνο εκείνη για την οποία ο αστυνομικός είχε το ένταλμα, η οποία δεν προσκομίστηκε στην δίκη του. Επίσης, ισχυρίστηκε ότι εφόσον υπήρχε η υποψία ότι ο Malone ήταν κλεπταποδόχος ήταν αυτονόητο ότι ανήκε στην κατηγορία ατόμων που μπορούσαν να γίνουν αντικείμενο υποκλοπής. Τέλος, ο αιτών ισχυρίστηκε ότι η αστυνομία ζήτησε να συνδεθεί το τηλέφωνό του με έναν μετρητή που θα κατέγραφε τους

⁵⁹ Α. Μαγγανάς, Δ. Βανδώρος, Χ. Χρυσανθάκης, Λ. Καρατζά, «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου-Νομολογία και Ερμηνευτικά Σχόλια», 3^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 229-232.

αριθμούς τηλεφώνων που θα γίνονταν. Η αγωγή του Malone κατά του διευθυντή της αστυνομίας απορρίφθηκε.

Είναι γεγονός ότι οι υποκλοπές των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων συνιστούν μια πρακτική της οποίας η αποτελεσματικότητάς της εξαρτάται από τη μυστικότητά της. Επομένως, δεν τίθεται θέμα να υποβληθεί σε κοινοβουλευτικό έλεγχο. Το ένταλμα του υπουργού πρέπει να συγκεντρώνει κάποιες προϋποθέσεις και συγκεκριμένα πρέπει α) να πρόκειται για σοβαρό αδίκημα, β) οι κλασικοί μέθοδοι έρευνας και ανάκρισης να έχουν αποτύχει και γ) να υπάρχουν βάσιμοι λόγοι ότι η υποκλοπή θα οδηγήσει σε σύλληψη κάποιου ή στην καταδίκη του. Ο Malone προσέφυγε ενώπιον του ΕΔΔΑ και κατήγγειλε πρώτον παραβίαση του απορρήτου των επικοινωνιών του και δεύτερον την τοποθέτηση μετρητή στο τηλέφωνο του. Το ΕΔΔΑ τόνισε emphaticά ότι η παρούσα υπόθεση δεν αφορά τον σύνολο των υποθέσεων υποκλοπής καθώς και ότι δεν αμφισβητείται ότι εν προκειμένω η υποκλοπή έγινε με ένταλμα του υπουργού. Ωστόσο, δεδομένου οι τηλεφωνικές συνομιλίες εντάσσονται στην σφαίρα της ιδιωτικής ζωής και της αλληλογραφίας, η συγκεκριμένη υποκλοπή συνιστούσε επέμβαση της δημόσιας εξουσίας στην άσκηση του ατομικού δικαιώματος. Το ΕΔΔΑ λοιπόν καλείται να εξετάσει αν η επέμβαση προβλέπεται από το νόμο και αν είναι αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε την ύπαρξη νομοθετικών κειμένων και τόνισε ότι είναι αναγκαίο να εξετασθεί και η ποιότητα της νομοθεσίας. Ο κίνδυνος αυθαίρετων παρεμβάσεων εμφανίζεται έντονος στις περιπτώσεις όπου η εκτελεστική εξουσία ενεργεί μυστικά. Ο πολίτης πρέπει να είναι σε θέση να προβλέψει αν και πότε οι επικοινωνίες του διατρέχουν τον κίνδυνο της παρακολούθησης από την δημόσια εξουσία έτσι ώστε να ρυθμίζει τη συμπεριφορά του. Ο νόμος πρέπει να περιλαμβάνει αρκετά σαφείς όρους και να μην δημιουργείται σύγχυση στον αναγνώστη έτσι ώστε να είναι αντιληπτό κάτω από ποιες προϋποθέσεις και συνθήκες είναι επιτρεπτό στη δημόσια εξουσία μια τέτοια συγκαλυμμένη και οπωσδήποτε επικίνδυνη προσβολή του δικαιώματος στο σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και της αλληλογραφίας. Το ΕΔΔΑ στην συγκεκριμένη περίπτωση εξέτασε αν το εσωτερικό δίκαιο της Μ. Βρετανίας περιλαμβάνει με σαφήνεια τις προϋποθέσεις και τις συνθήκες υπό τις οποίες είναι επιτρεπτή η παρέμβαση στο δικαίωμα εκ μέρους των κρατικών αρχών. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι το αγγλικό δίκαιο δεν προσδιορίζει με σαφήνεια την έκταση και τις μορφές άσκησης της εξουσίας των κρατικών αρχών να επεμβαίνουν στο δικαίωμα του ατόμου καθώς και ότι δεν εξασφαλίζεται

ο ελάχιστος αριθμός νομικής προστασίας που επιβάλλει η πρωταρχική θέση του δικαίου σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Όσον αφορά την αναγκαιότητα του μέτρου για την επίτευξη ενός σκοπού αναγνωρισμένου από το νόμο δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ύπαρξη νομοθεσίας που επιτρέπει την υποκλοπή για να βοηθήσει την αστυνομία να εκπληρώσει το καθήκον της αδιαμφισβήτητα είναι αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία για την προστασία της δημόσιας τάξης και την καταπολέμηση της εγκληματικότητας. Ωστόσο, τέτοιου είδους εξουσίες λόγω του μυστικού τους χαρακτήρα προκαλούν κινδύνους καταχρήσεων και αυθαιρεσιών. Συνεπώς, μια τέτοια παρέμβαση δεν μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία παρά μόνο αν το σύστημα ελέγχου περιλαμβάνει επαρκείς εγγυήσεις έναντι των καταχρήσεων. Επομένως, έκρινε ότι υπήρξε παράβαση του άρθρου 8 και για τις δύο καταγγελίες.

Στις 25 Μαΐου 2021 το ΕΔΔΑ εξέδωσε μια πολύ σημαντική απόφαση, την Big Brother Watch και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου⁶⁰. Ειδικότερα, στην συγκεκριμένη απόφαση με τρεις χωριστές προσφυγές ενώπιον του ΕΔΔΑ, επιχειρήσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις, δημοσιογράφοι, καθηγητές ανώτερης εκπαίδευσης κλπ. στράφηκαν κατά του Ηνωμένου Βασιλείου μόλις ξέσπασαν οι αποκαλύψεις από τον Edward Snowden αναφορικά με την ύπαρξη προγραμμάτων παρακολούθησης των τηλεφωνικών επικοινωνιών από κυβερνήσεις και υπηρεσίες πληροφοριών πολλών δυτικών κρατών. Συγκεκριμένα, οι προσφεύγοντας στράφηκαν κατά της μαζικής παρακολούθησης των ηλεκτρονικών επικοινωνιών που διέθεταν υπηρεσίες πληροφοριών του Ηνωμένου Βασιλείου επικαλούμενοι παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ εξέτασε τις προσφυγές που ασκήθηκαν ενώπιον του και, κατά πάγια νομολογία του, αποφάνθηκε επί της ύπαρξης επέμβασης στο δικαίωμα του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ και ακολούθως εξέτασε κατά πόσο η επέμβαση ήταν δικαιολογημένη.

Το ΕΔΔΑ προκειμένου να διαπιστώσει εάν οι προσβαλλόμενες διαδικασίες συγκρούονται με τα προστατευόμενα δικαιώματα του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ προχώρησε σε μια διάκριση μεταξύ διαφορετικών σταδίων που ακολουθούνται. Συγκεκριμένα, στο πρώτο στάδιο συντελείται η ίδια η μαζική παρακολούθηση των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων απροσδιόριστου αριθμού ατόμων από τις αρμόδιες μυστικές υπηρεσίες και η διατήρηση των εξωτερικών στοιχείων της επικοινωνίας. Ακολούθως, στο δεύτερο στάδιο το οποίο πλέον είναι αυτοματοποιημένο περιλαμβάνονται οι ισχυροί όροι αναζήτησης, όπως λ.χ. οι

⁶⁰ Αφροδίτη Κουσούνη, ΔΝ, LLΜ, Δικηγόρος, ΔΙΤΕ, «Η νόμιμη (μαζική) παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕΔΔΑ-Σχόλιο στην από 25.05.2021 απόφαση Big Brother Watch and others v. The UK», Σεπτέμβριος 2021

διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Στο τρίτο στάδιο το υλικό που έχει προκύψει εξετάζεται από κάποιον ειδικό αναλυτή και στο τέταρτο και τελευταίο στάδιο αυτό χρησιμοποιείται από τις αρμόδιες υπηρεσίες πληροφοριών. Το ΕΔΔΑ συμπέρανε ότι το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ εφαρμόζεται σε όλα τα ανωτέρω στάδια της παρακολούθησης, ενώ το στοιχείο της επέμβασης εμφανίζεται έντονο.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο αφού αποφάνθηκε ότι κατ' αρχάς υφίσταται επέμβαση στα δικαιώματα του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, εξέτασε το κατά πόσο η επέμβαση υπήρξε δικαιολογημένη σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ αναφέρθηκε σε κάποιες γενικές αρχές που ισχύουν κατά πάγια νομολογία του αναφορικά με τα μυστικά μέτρα παρακολούθησης. Ιδιαίτερη αναφορά έκανε στο στοιχείο της προβλεψιμότητας του νόμου η οποία ταυτίζεται με την ανάγκη ύπαρξης σαφών κανόνων δικαίου αναφορικά με τη λήψη μέτρων παρακολούθησης, λαμβάνοντας υπόψιν τη συνεχή εξέλιξη της τεχνολογίας καθώς και στη διακριτική ευχέρεια της κρατικής εξουσίας να επιβάλλει μέτρα παρακολούθησης, προκειμένου να αποτραπεί ο κίνδυνος αυθαίρετων παρεμβάσεων. Το ΕΔΔΑ αναφέρθηκε επίσης στην ποιότητα του νόμου αλλά και στην αναγκαιότητα λήψης του μέτρου σε μια δημοκρατική κοινωνία. Ειδικότερα, στην υπό κρίση υπόθεση το ΕΔΔΑ επισήμανε ότι η μαζική παρακολούθηση ρυθμίζεται από το άρθρο 8 παρ. 4 του Regulation of Investigatory Powers Act 2000 (RIPA) και ενώ το Δικαστήριο ήταν πεπεισμένο ότι οι υπηρεσίες πληροφοριών του Ηνωμένου Βασιλείου συμμορφώνονται με την ΕΣΔΑ και δεν κάνουν κατάχρηση των εξουσιών τους, διαπίστωσε ότι υπήρξε ανεπαρκής ανεξάρτητη εποπτεία των διαδικασιών επιλογής φορέων διαδικτύου για την παρακολούθηση, το φιλτράρισμα, την αναζήτηση και την επιλογή των επικοινωνιών που παρακολουθούνται. Τούτο δεν ανταποκρινόταν στην απαίτηση της ΕΣΔΑ και πιο συγκεκριμένα στην απαίτηση του νόμου και δεν θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν παρέμβαση που θα ήταν δικαιολογημένη σε μια δημοκρατική κοινωνία⁶¹. Εν τέλει, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση των άρθρων 8 και 10 της ΕΣΔΑ σε σχέση με το καθεστώς της μαζικής παρακολούθησης και της συλλογής δεδομένων επικοινωνιών από παρόχους υπηρεσιών ενώ έκρινε ότι δεν υφίσταται παραβίαση των άρθρων σε σχέση με την πρακτική του Ηνωμένου Βασιλείου για την αναζήτηση υλικού παρακολούθησης από ξένες κυβερνήσεις.

⁶¹ [Μαζικές υποκλοπές και παρακολουθήσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ - ECHRCaseLaw](#)

Στην υπόθεση Szabo and Vissy v. Hungary⁶² το Δικαστήριο επισήμανε ότι τα μέτρα που παραβιάζουν ή περιορίζουν το δικαίωμα του ατόμου στην ιδιωτικότητα και την προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών πρέπει να είναι τα απολύτως αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και όχι υπέρμετρα ή δυσανάλογα. Η παρακολούθηση των επικοινωνιών θεωρείται εξαιρετικά αδιάκριτη και παρεμβατική πράξη εκ μέρους των αρχών και παραβιάζει τα δικαιώματα της ελευθερίας της έκφρασης και της ιδιωτικότητας απειλώντας τα θεμέλια μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Το νομοθετικό πλαίσιο πρέπει να εξασφαλίζει ότι η παρακολούθηση μπορεί να λάβει χώρα μόνο κάτω από εξαιρετικά επείγουσες συνθήκες, ως έσχατο μέσο και με ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία με την εξουσιοδότηση του Δικαστικού σώματος, ως ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου. Η αναγκαιότητα των παρακολουθήσεων για συλλογή πληροφοριών πρέπει να είναι επαρκώς αιτιολογημένη. Το Δικαστήριο επισήμανε επίσης ότι δεδομένου του ιδιαίτερου χαρακτήρα της παρέμβασης στην ιδιωτική ζωή το «αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία» πρέπει να ερμηνεύεται και υπό το πρίσμα της «αυστηρής αναγκαιότητας». Το μέτρο πρέπει να λαμβάνεται ως έσχατη επιλογή και για συγκεκριμένους λόγους για την απόκτηση σημαντικών πληροφοριών για κάθε μεμονωμένη περίπτωση στην οποία κρίνεται απολύτως αναγκαία η λήψη του μέτρου. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, οποιοδήποτε μέτρο παρακολούθησης για την απόκτηση πληροφοριών που δεν συμβαδίζει με τα ανωτέρω κριτήρια επιβάλλεται καταχρηστικά και αυθαίρετα από τις αρχές, οι οποίες διαθέτουν εξαιρετικά τεχνολογικά μέσα για την επίτευξη της παρακολούθησης.

Το ΕΔΔΑ έχει ασχοληθεί πολλές φορές με ζητήματα που άπτονται της προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών και της αλληλογραφίας, ένα δικαίωμα το οποίο συνιστά ειδικότερη έκφραση του δικαιώματος του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ κατά τη διερεύνηση των υποθέσεων που άγονται ενώπιον του ακολουθεί μια συγκεκριμένη πρακτική. Αρχικά εξετάζει τη δυνατότητα υπαγωγής των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8, όπως αυτό συγκεκριμενοποιείται και διαμορφώνεται μέσα από την νομολογία του διαχρονικά. Εφόσον η πρώτη προϋπόθεση διαπιστωθεί εξετάζει εάν υπήρξε επέμβαση στο προστατευόμενο δικαίωμα και τέλος, σε περίπτωση που διαπιστωθεί

⁶² Szabo and Vissy v. Hungary απόφαση της 12.01.2016

ότι πράγματι υπήρξε τέτοια επέμβαση εξετάζει κατά πόσο η επέμβαση υπήρξε δικαιολογημένη ή όχι σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 8⁶³.

5. ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Οι Ανεξάρτητες Αρχές είναι συλλογικά διοικητικά όργανα, ενταγμένα στο νομικό πρόσωπο του Κράτους, δηλαδή στο Δημόσιο⁶⁴. Η πρώτη ανεξάρτητη αρχή συστάθηκε στις ΗΠΑ στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και είναι η Διαπολιτειακή Επιτροπή Εμπορίου (Interstate Commerce Commission). Κύριος σκοπός της ανωτέρω ανεξάρτητης αρχής ήταν η οργάνωση ενός ενιαίου κανονιστικού πλαισίου για τη διεξαγωγή εμπορικών πράξεων και συναλλαγών προκειμένου να αντιμετωπιστεί το οικονομικά «διαπλεκόμενο» σύστημα του διαπολιτειακού εμπορίου στις ΗΠΑ⁶⁵. Στην Ευρώπη η πρώτη χώρα η οποία άρχισε να δημιουργεί ανεξάρτητες αρχές, με τον όρο *Autorites Administratives Independantes*, ήταν η Γαλλία κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Συγκεκριμένα, μπορεί ο όρος *Autorites Administratives Independantes* να εισήχθη για πρώτη φορά το 1978 με τη σύσταση της Εθνικής Επιτροπής Πληροφορικής και Επικοινωνιών, ωστόσο, υπήρχαν ήδη αρχές όπως η Επιτροπή Ελέγχου των Τραπεζών που λειτουργούσε από τη δεκαετία του 1940. Τόσο στις ΗΠΑ όσο και στη Γαλλία, και μετέπειτα και στην υπόλοιπη Ευρώπη, το φαινόμενο των ανεξάρτητων αρχών επεκτάθηκε πέρα από το ρυθμιστικό πεδίο του εμπορίου και της οικονομίας και στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα.

Στην ελληνική έννομη τάξη ο θεσμός των ανεξάρτητων αρχών πρωτοεμφανίσθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Η πρώτη ολοκληρωμένη και αποτελεσματική προσπάθεια θεσμοθέτησης Ανεξάρτητης Αρχής ήταν το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ)⁶⁶. Στη συνέχεια, ο Έλληνας νομοθέτης δημιούργησε κι άλλες αρχές με παρόμοια χαρακτηριστικά ως προς τη συγκρότηση, τις αρμοδιότητες, τη λειτουργία καθώς και τις εγγυήσεις που

⁶³ Αφροδίτη Κουσούνη, ΔΝ, LLΜ, Δικηγόρος, ΔΙΤΕ, «Η νόμιμη (μαζική) παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕΔΔΑ-Σχόλιο στην από 25.05.2021 απόφαση *Big Brother Watch and others v. The UK*», Σεπτέμβριος 2021

⁶⁴ [Οι ανεξάρτητες αρχές \(Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 14.3.2022\) - Ευγενία Προβεδούρου \(prevedourou.gr\)](#)

⁶⁵ Π. Μελικόκη, *Ανεξάρτητες Αρχές: η νομική φύση και ο δικαστικός έλεγχος των πράξεων τους*, ΜΔΕ, Νοέμβριος 2017 σελ. 11.

⁶⁶ Σκοπός του ΕΣΡ ήταν «η εξασφάλιση της ελευθερίας της έκφρασης και της πολυφωνίας, η τήρηση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας και η προαγωγή της ποιότητας των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων, κατά τις συνταγματικές επιταγές». Το ΕΣΡ απαρτιζόταν από προσωπικότητες αναγνωρισμένου κύρους στον τομέα των γραμμάτων, των τεχνών, της επιστήμης, της τεχνολογίας και της πολιτικής.

περιβάλλουν τα μέλη τους⁶⁷, όπως η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών (Ν. 2075/1992), το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ, Ν. 2190/1994), η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ, Ν. 2472/1997), η Ανεξάρτητη Αρχή Διασφάλιση του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΔΕ, Ν. 3115/2003) κλπ. εκ των οποίες κάποιες από αυτές κατοχυρώθηκαν από το ίδιο το Σύνταγμα με την αναθεώρηση του 2001⁶⁸.

Οι Ανεξάρτητες Αρχές κατοχυρώνονται στο άρθρο 101^Α του Συντάγματος το οποίο έχει ως εξής: «1. Οπου από το Σύνταγμα προβλέπεται η συγκρότηση και η λειτουργία ανεξάρτητης αρχής, τα μέλη της διορίζονται με ορισμένη θητεία και διέπονται από προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία, όπως νόμος ορίζει. 2. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την επιλογή και την υπηρεσιακή κατάσταση του επιστημονικού και λοιπού προσωπικού της υπηρεσίας που οργανώνεται για την υποστήριξη της λειτουργίας κάθε ανεξάρτητης αρχής. Τα πρόσωπα που στελεχώνουν τις ανεξάρτητες αρχές πρέπει να έχουν τα ανάλογα προσόντα, όπως νόμος ορίζει. Η επιλογή του γίνεται με απόφαση της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής. Η απόφαση λαμβάνεται με πλειοψηφία των τριών πέμπτων των μελών της. Η θητεία των μελών των ανεξάρτητων αρχών παρατείνεται έως τον διορισμό νέων μελών. Τα σχετικά με τη διαδικασία επιλογής των μελών των ανεξάρτητων αρχών και της λειτουργίας και των αρμοδιοτήτων της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής από τον Κανονισμό της Βουλής. 3. Με τον Κανονισμό της Βουλής ρυθμίζονται όσα αφορούν τη σχέση των ανεξάρτητων αρχών με τη Βουλή και ο τρόπος άσκησης του κοινοβουλευτικού ελέγχου».

Κύριο χαρακτηριστικό των ανεξάρτητων αρχών είναι ότι χαρακτηρίζονται από διοικητική αυτοτέλεια και ανεξαρτησία. Εντάσσονται στην έννοια του Δημοσίου όχι όμως στην διοικητική ιεραρχία. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάγονται σε ιεραρχικό έλεγχο από τον καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό. Περαιτέρω, τα μέλη τους διαθέτουν προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία. Η προσωπική ανεξαρτησία εκδηλώνεται βάσει της διαδικασίας διορισμού των μελών με συγκεκριμένη διαδικασία που εξασφαλίζει εγγυήσεις αμερόληπτης και αδιάβλητης κρίσης, στην πρόβλεψη ορισμένης θητείας και στη διασφάλιση μιας στοιχειώδους και ανεξάρτητης οικονομικής απολαβής. Αξίζει να επισημανθεί ότι τα μέλη της ανεξάρτητης αρχής δεν μπορούν παυτούν ή να αντικατασταθούν από την Κυβέρνηση πριν από τη λήξη της θητείας τους. Η λειτουργική ανεξαρτησία έγκειται στη μη υπαγωγή τους σε ιεραρχικό έλεγχο από τον αρμόδιο Υπουργό. Αυτό σημαίνει ότι δεν λαμβάνουν

⁶⁷ Γρ. Λαζαράκος, *Ανεξάρτητες Αρχές, ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 3-4.

⁶⁸ [Οι ανεξάρτητες αρχές \(Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 14.3.2022\) - Ευγενία Προβεδούρου \(prevedourou.gr\)](https://www.prevedourou.gr/)

εντολές, οδηγίες ή διαταγές προκειμένου να λάβουν αποφάσεις. Περαιτέρω, οι ανεξάρτητες αρχές διαθέτουν οικονομική και διοικητική αυτοτέλεια, δηλαδή δικό τους προσωπικό και ιδιαίτερο προϋπολογισμό.

Οι ανεξάρτητες αρχές διαμορφώνουν τη δράση τους στο πλαίσιο της εκτελεστικής εξουσίας. Η νομική τους φύση προσδιορίζεται κατά κύριο λόγο από την αποστολή που τους αναθέτουν το Σύνταγμα και οι νόμοι. Ωστόσο, έχει υποστηριχτεί και η άποψη ότι οι ανεξάρτητες αρχές αποτελούν έναν νέο διοικητικό θεσμό, ο οποίος λόγω των ιδιαιτεροτήτων του δεν εμπίπτει στις καθιερωμένες μορφές εκτελεστικής εξουσίας και, γενικότερα, εκφεύγει από την παραδοσιακή τριμερή διάκριση των κρατικών λειτουργιών⁶⁹. Οι ανεξάρτητες αρχές υπόκεινται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο. Οι πράξεις τους, ως εκτελεστές πράξεις διοικητικών αρχών υπόκεινται στον έλεγχο του διοικητικού δικαστή σύμφωνα και με τις οικείες διατάξεις του Συντάγματος⁷⁰. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 του Ν. 3051/2002, εκτελεστικός νόμος του άρθρου 101^A του Συντάγματος, «κατά των εκτελεστικών αποφάσεων των ανεξάρτητων αρχών μπορεί να ασκηθεί αίτηση ακύρωσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, καθώς και οι προβλεπόμενες στο Σύνταγμα και τη νομοθεσία διοικητικές προσφυγές». Με την ανωτέρω διάταξη, ο κοινός νομοθέτης προσδιόρισε τη διοικητική φύση των ανεξάρτητων αρχών δίνοντάς τους τη δυνατότητα να εκδίδουν εκτελεστές διοικητικές πράξεις, οι οποίες θα μπορούν να ελέγχονται δικαστικά, όπως κάθε πράξη διοικητικού οργάνου, που είναι αρμόδιο για την έκδοση τέτοιων πράξεων⁷¹. Οι ανεξάρτητες αρχές, ως όργανα της εκτελεστικής εξουσίας έχουν κανονιστική αρμοδιότητα μέσα στα όρια που προβλέπει το άρθρο 43 παρ. 2 εδ. β' του Συντάγματος και δύνανται να ρυθμίσουν ειδικότερα θέματα και ιδίως θέματα τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα. Οι ανεξάρτητες αρχές εκδίδουν ατομικές διοικητικές πράξεις, έχουν ελεγκτικές αρμοδιότητες και αρμοδιότητες επιβολής προστίμων και λοιπών διοικητικών κυρώσεων⁷².

Τέλος, η αποστολή των ανεξάρτητων αρχών έγκειται είτε στη ρύθμιση της άσκησης ενός συνταγματικού ατομικού δικαιώματος είτε στην αντιμετώπιση δυσλειτουργιών που εμφανίζει η διοικητική λειτουργία του σύγχρονου κράτους. Ο συντακτικός νομοθέτης

⁶⁹ Κ. Χρυσόγονος, *Οι Ανεξάρτητες Αρχές στο Σχέδιο της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος*, σελ. 1163 επ.

⁷⁰ Ε. Πρεβεδούρου, *Τι είναι Ανεξάρτητες Αρχές και σε τι χρησιμεύουν*, [Τι είναι οι Ανεξάρτητες Αρχές και σε τι χρησιμεύουν; - Syntagma Watch](#)

⁷¹ Γ. Λαζαράκος, *Ανεξάρτητες Αρχές, ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ.28.

⁷² Ε. Πρεβεδούρου, *Τι είναι Ανεξάρτητες Αρχές και σε τι χρησιμεύουν*, [Τι είναι οι Ανεξάρτητες Αρχές και σε τι χρησιμεύουν; - Syntagma Watch](#)

φάνηκε να αναγνωρίζει τα προβλήματα και τις δυσλειτουργίες και γι' αυτό προέβη στη δημιουργία των ανεξάρτητων αρχών, προκειμένου να θωρακίσει τον δημόσιο τομέα με εγγυήσεις συνταγματικού επιπέδου. Αδιαμφισβήτητα, οι ανεξάρτητες αρχές μπορούν να προσφέρουν επαρκείς εγγυήσεις διότι διαθέτουν ένα πλήρες θεσμικό πλαίσιο, που τους δίνει τη δυνατότητα να προστατεύσουν την ομαλή λειτουργία του πολιτικού συστήματος κάτω από συνθήκες διαφάνειας και αμεροληψίας και να προασπίσουν την ακώλυτη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, σε μια εποχή όπου λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης τα ανθρώπινα δικαιώματα συνεχώς απειλούνται.

5.1. Παραδείγματα Ανεξάρτητων Αρχών

Με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 κατοχυρώθηκαν συνταγματικά οι ακόλουθες ανεξάρτητες αρχές: α) η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, κατά το άρθρο 9^Α του Συντάγματος, η σύσταση της οποίας συνιστούσε και κοινοτική υποχρέωση δυνάμει της οδηγίας 95/46 ΕΕ, β) το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) που κατοχυρώνεται στο άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος, κύρια αρμοδιότητα του οποίου είναι η άσκηση άμεσου κρατικού ελέγχου επί της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης, η χορήγηση αδειών και η επιβολή σχετικών διοικητικών κυρώσεων, γ) η Ανεξάρτητη Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ) η οποία προβλέπεται στο άρθρο 19 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος, βασική αρμοδιότητα της οποίας είναι η προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών, δ) το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ) που κατοχυρώνεται στο άρθρο 103 παρ. 9 του Συντάγματος και ελέγχει την πρόσληψη, είτε με διαγωνισμό είτε με επιλογή, υπαλλήλων στο δημόσιο τομέα, σύμφωνα με προκαθορισμένα και αντικειμενικά κριτήρια, τέλος, ε) το Συνήγορο του Πολίτη (ΣτΠ) που κατοχυρώνεται στο άρθρο 103 παρ. 9 του Συντάγματος βασική αρμοδιότητα του οποίου είναι η διαμεσολάβηση μεταξύ πολιτών και δημοσίων υπηρεσιών για την προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την τήρηση της νομιμότητας. Οι τρεις πρώτες αρχές περιλαμβάνονται στο δεύτερο μέρος του Συντάγματος, το οποίο αφορά τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, ενώ οι άλλες δύο περιλαμβάνονται στο τρίτο μέρος του Συντάγματος που αφορά την υπηρεσιακή κατάσταση των οργάνων την διοίκησης. Ουσιαστικά, οι ανεξάρτητες αρχές που κατοχυρώνονται συνταγματικά ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι αρχές που λειτουργούν ως θεσμικές εγγυήσεις συνταγματικών δικαιωμάτων, όπως η ΑΠΔΠΧ (9^Α Σ) και η ΑΔΑΕ (19 Σ) για τις

οποίες θα γίνει αναλυτικά λόγος στη συνέχεια. Στη δεύτερη κατηγορία υπάγονται οι αρχές οι οποίες ασκούν εποπτεία στη δημόσια διοίκηση, και συγκεκριμένα το ΑΣΕΠ (103 παρ. 7 Σ) και ο Συνήγορος του Καταναλωτή (103 παρ. 9 Σ). Τέλος, στην Τρίτη κατηγορία ανήκει το ΕΣΡ το οποίο εμφανίζει χαρακτηριστικά και λειτουργίες των δύο προηγούμενων κατηγοριών.

Εκτός από τις ανωτέρω αναφερόμενες αρχές που κατοχυρώνονται συνταγματικά υπάρχουν και άλλες ανεξάρτητες αρχές που έχουν εξίσου σημαντικές αρμοδιότητες στο πεδίο ρύθμισης απελευθερωμένων αγορών και υπηρεσιών⁷³. Βασική διαφορά μεταξύ των συνταγματικά κατοχυρωμένων και των νομοθετικά προβλεπόμενων ανεξάρτητων αρχών είναι ότι οι μεν πρώτες δεν μπορούν να καταργηθούν ούτε να τροποποιηθούν από τον κοινό νομοθέτη. Τούτο σημαίνει ότι ο κοινός νομοθέτης δεν έχει την ευχέρεια ούτε τις καταργήσει ούτε να τις μετατρέψει σε αυτοτελείς δημόσιες υπηρεσίες, εφόσον ο νομικός χαρακτηρισμός τους και γενικά το νομικό καθεστώς τους προβλέπεται από το ίδιο το Σύνταγμα. Η υπόστασή τους δεν υπάγεται στην εξουσία του κοινού νομοθέτη. Όσον αφορά τις ανεξάρτητες αρχές που προβλέπονται νομοθετικά, και αυτές δεν υπόκεινται σε ιεραρχικό ή εποπτικό έλεγχο, αλλά ο κοινός νομοθέτης μπορεί ελεύθερα και να τις καταργήσει και να τις μετατρέψει σε αυτοτελείς δημόσιες υπηρεσίες. Αξίζει να επισημανθεί ότι ορισμένες από τις νομοθετικά προβλεπόμενες ανεξάρτητες αρχές συστήνονται και λειτουργούν κατόπιν επιταγής της ενωσιακής νομοθεσίας, στο πλαίσιο διαδικασιών απελευθέρωσης των σχετικών αγορών και ελέγχου αυτών. Για το λόγο αυτό, παρότι οι περισσότερες ανεξάρτητες αρχές δεν κατοχυρώνονται συνταγματικά, το γεγονός ότι η ίδρυση και λειτουργία τους υπαγορεύεται από το ενωσιακό δίκαιο, αποκλείει ευρείες νομοθετικές παρεμβάσεις του Έλληνα νομοθέτη στο νομικό καθεστώς τους⁷⁴.

Εκτός από τις ανωτέρω αναφερόμενες ανεξάρτητες αρχές, μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, ο νομοθέτης σύστησε πλήθος ανεξάρτητων αρχών για τη ρύθμιση ειδικότερων ζητημάτων⁷⁵. Καθίσταται, λοιπόν, εμφανής η τάση του κοινού νομοθέτη να

⁷³ Μερικές από αυτές είναι η Επιτροπή Ανταγωνισμού (ΕΑ) η οποία είναι αρμόδια για την τήρηση των άρθρων 101 και 102 της ΣΛΕΕ και για την τήρηση της ελληνικής νομοθεσίας του νόμου περί ανταγωνισμού (Ν. 3959/2011), η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) η οποία αποφασίζει τη χορήγηση ή την ανάκληση αδειών για την άσκηση ενεργειακών δραστηριοτήτων και επιβάλλει ρυθμιστικά μέτρα σε όσους δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας και η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) η οποία είναι εθνική ρυθμιστική αρχή στους τομείς των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και των ταχυδρομείων και ασκεί έλεγχο επί των αγορών που σχετίζονται με τις ανωτέρω υπηρεσίες.

⁷⁴ [Οι ανεξάρτητες αρχές \(Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 14.3.2022\) - Ευγενία Προβεδούρου \(prevedourou.gr\)](#)

⁷⁵ Ενδεικτικά αναφέρονται, η Επιτροπή Διερεύνησης Ατυχημάτων και Ασφάλειας Πτήσεων, η Εθνική Αναλογιστική Αρχή, ο Συνήγορος του Καταναλωτή, το Εθνικό Συμβούλιο Δημόσιας Υγείας, η Εθνική

συστήνει ανεξάρτητες αρχές προκειμένου να ρυθμίζει ευαίσθητους τομείς της διοικητικής δραστηριότητας, αναθέτοντας έτσι τη ρύθμισή τους σε αυτές που δρουν αυτόνομα και δεν υπάγονται σε διοικητική ιεραρχία. Κύριος στόχος είναι η αποτελεσματικότερη ρύθμιση συγκεκριμένων πεδίων, με την ανάθεση σχετικών αρμοδιοτήτων σε ανεξάρτητες τόσο από την πολιτική όσο και από την διοικητική εποπτεία αρχές, που στελεχώνονται από πρόσωπα τα οποία πληρούν επαρκείς εγγυήσεις και διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις και εμπειρία στους συγκεκριμένους τομείς. Στην παρούσα εργασία θα εξειδικευτούν οι δύο ανεξάρτητες αρχές που κατοχυρώνονται συνταγματικά και σχετίζονται με το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, συγκεκριμένα, η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών.

5.2 Τεχνολογική απειλή και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων

Οι Ανεξάρτητες Αρχές δημιουργήθηκαν για να αντιμετωπίσουν προβλήματα και δυσλειτουργίες των παραδοσιακών θεσμών της δημόσιας διοίκησης καθώς και για να προστατεύσουν τα θεμελιώδη δικαιώματα έναντι των σύγχρονων απειλών που έχουν γεννηθεί από την ραγδαία εξέλιξη των τεχνολογιών πληροφορικής και των επικοινωνιών.

Αποτελεί κοινό τόπο ότι η τεχνολογική δυνατότητα διείσδυσης στην ιδιωτική σφαίρα του ατόμου χωρίς τη θέλησή του αυξάνεται ολοένα και περισσότερο την ίδια στιγμή που τεράστιος όγκος δεδομένων, που αφορούν το άτομο, συγκεντρώνονται σε σύγχρονα συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και προσφέρουν πολλαπλές δυνατότητες καταχρηστικής χρησιμοποίησής τους⁷⁶. Η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας έχει από καιρό θέσει υπό αμφισβήτηση την ικανότητα των παραδοσιακών μοντέλων παραγωγής και εφαρμογής κανόνων δικαίου να ανταποκριθούν με επάρκεια στην αποστολή τους και έχει καταστήσει απαραίτητη τη διαμόρφωση ενός θεσμικού πλαισίου το οποίο αφενός θα αντιμετωπίζει τις απειλές που μπορεί να προκαλέσουν οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών και αφετέρου θα διασφαλίζει τα θεμελιώδη δικαιώματα του ατόμου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα άμβλυνσης της δυνατότητας πρόληψης και αντιμετώπισης

Αρχή καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, η Αρχή Εξέτασης Προδικαστικών Προσφυγών, η Ρυθμιστική Αρχή Σιδηροδρόμων, η Εθνική Αρχή Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής, η Επιτροπή Εποπτείας και Ελέγχου Παιγνίων, το Ελληνικό Δημοσιονομικό Συμβούλιο κλπ.

⁷⁶ Π. Δαγτόγλου, *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Δεύτερη Αναθεωρημένη Έκδοση*, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ. 383 επ.

προβλημάτων και κινδύνων αποτελεί η προστασία ατομικών δικαιωμάτων όπως: α) η προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που σχετίζονται με αυτό, β) η διαφύλαξη του απορρήτου της ελεύθερης επικοινωνίας και γ) η ακώλυτη άσκηση στο δικαίωμα της πληροφόρησης⁷⁷. Έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι η δυνατότητα της κοινωνίας να μετατρέπει τις τεχνολογικές απειλές σε κοινωνικά ελεγχόμενες εξαρτάται από τη διαμόρφωση ενός θεσμικού πλαισίου παρέμβασης, το οποίο θα έχει ως κύρια αποστολή τον έλεγχο και τον περιορισμό των τεχνολογικών εφαρμογών, που θα μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο τα θεμελιώδη δικαιώματα⁷⁸. Όλα τα ανωτέρω οδήγησαν στην ανάγκη να ανατεθεί η διαχείριση των ανωτέρω θεμελιωδών δικαιωμάτων σε ανεξάρτητες αρχές, οι οποίες θα διαθέτουν τα κατάλληλα τεχνικά μέσα και εξειδικευμένο προσωπικό, προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικότερα οι κίνδυνοι και οι προκλήσεις που θέτει η σύγχρονη οικονομική, κοινωνική, τεχνολογική και πολιτική πραγματικότητα.

Συμπερασματικά, η δημιουργία ανεξάρτητων αρχών οφείλεται στην ανάγκη προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων από ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο όργανο το οποίο δεν θα υπόκειται σε κομματικές λογικές και συμφέροντα. Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα ανεξάρτητο όργανο με αυξημένες εγγυήσεις διαφάνειας και αμεροληψίας, όπως αυτές που διέπουν τη δικαστική εξουσία. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι κάποιες ανεξάρτητες αρχές δημιουργούνται λόγω της ανάγκης εναρμόνισης του εθνικού δικαίου με τις επιταγές του ενωσιακού δικαίου, όπως συνέβη με την ΑΠΔΠΧ. Συνεπώς, οι ανεξάρτητες αρχές καλούνται να αντιμετωπίσουν διαφορετικούς σκοπούς και διαθέτουν αρμοδιότητες που διαφέρουν μεταξύ τους τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τη νομική τους φύση⁷⁹.

5.3 Ανεξάρτητη Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (ΑΠΔΠΧ)

Η Οδηγία 95/46ΕΚ προέβλεπε τη λειτουργία εποπτικών αρχών, αλλά τις προέβλεπε με τρόπο φειδωλό, αφιερώνοντας σε αυτές μόνο ένα άρθρο και κατά τρόπο γενικό, τονίζοντας την αρμοδιότητά τους να διεξάγουν έρευνες, να διατυπώνουν γνώμες, δεσμεύοντας, διαγράφοντας, καταστρέφοντας δεδομένα, απαγορεύοντας την επεξεργασία,

⁷⁷ Γ. Λαζαράκος, *Ανεξάρτητες Αρχές, ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 9-10.

⁷⁸ Π. Δόνος, *Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων*, σελ. 23.

⁷⁹ Γρ. Λαζαράκος, *Ανεξάρτητες Αρχές, ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 9-10.

απευθύνοντας προειδοποιήσεις ή επιπλήξεις προς τους υπεύθυνους επεξεργασίας και να παρίστανται ενώπιον δικαστικών οργάνων επισημαίνοντας τις παραβάσεις στις δικαστικές αρχές. Επίσης, προέβλεπε την άσκηση ενδίκων μέσων κατά των αποφάσεων των εποπτικών αρχών.

Η γενική αναφορά στο ρόλο των εποπτικών αρχών σε συνδυασμό με την διαφοροποιημένη εφαρμογή της Οδηγίας από τα κράτη μέλη απέτρεπαν τη δημιουργία εναρμόνισης. Σε αρκετά κράτη μέλη οι εποπτικές αρχές διέθεταν λιγότερες αρμοδιότητες από αυτές που προέβλεπε η οδηγία, ενώ άλλα δεν προέβλεπαν καν την επιβολή διοικητικών κυρώσεων. Παραδείγματος χάριν, στη Γαλλία, τη Γερμανία και την Ουγγαρία οι εποπτικές αρχές είχαν την εξουσία επιβολής προστίμων, ενώ σε άλλα κράτη οι εποπτικές αρχές στερούνταν αυτή την εξουσία.

Για τους λόγους αυτούς, κατέστη σαφές ότι ο νέος Κανονισμός για την προστασία των προσωπικών δεδομένων θα έπρεπε να συμπεριλάβει νέες ρυθμίσεις, ώστε οι αρμόδιες εποπτικές αρχές να εγγυώνται την προστασία των δεδομένων των υποκειμένων, και μάλιστα κατά τρόπο ενιαίο σε όλα τα κράτη μέλη, με κύριο σκοπό αυτά να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν άμεσα και παράλληλα τις παραβάσεις των προσωπικών τους δεδομένων. Ο ΓΚΠΔ στο 6^ο κεφάλαιό του αναφέρεται εξαντλητικά στις εποπτικές αρχές, ενισχύοντας τον ρόλο τους, τις αρμοδιότητές τους, τα καθήκοντά τους, τονίζοντας την ανεξαρτησία τους και κατοχυρώνοντας ρητά την αρμοδιότητά τους να επιβάλουν διοικητικές κυρώσεις σε βάρος παραβατών.

Το άρθρο 77 του ΓΚΠΔ ορίζει ότι μεταξύ των εξουσιών και καθηκόντων των εποπτικών αρχών είναι η εξέταση καταγγελιών των υποκειμένων των δεδομένων. Συγκεκριμένα, το υποκείμενο των δεδομένων δικαιούται να στραφεί κατά του υπευθύνου ή του εκτελούντος την επεξεργασία υποβάλλοντας καταγγελία ενώπιον της εποπτικής αρχής του κράτους μέλους της συνήθους διαμονής του ή του τόπου όπου πραγματοποιήθηκε η παράβαση, εφόσον θεωρεί ότι ο υπεύθυνος ή ο εκτελών την επεξεργασία παραβιάζει τα δικαιώματά του ή τις υποχρεώσεις του όπως προβλέπονται στον Κανονισμό.

Περαιτέρω, σε αντίθεση με την Οδηγία η οποία δεν όριζε κάποια προθεσμία εντός της οποίας η αρμόδια εποπτική αρχή οφείλει να απαντήσει επί της καταγγελίας, το άρθρο 78 του ΓΚΠΔ ορίζει ότι εφόσον η εποπτική αρχή δεν απαντήσει στο υποκείμενο των δεδομένων σε προθεσμία τριών μηνών τότε τεκμαίρεται σιωπηρή απόρριψη της καταγγελίας. Ωστόσο, ο Κανονισμός δεν προβλέπει προθεσμία υποβολής της καταγγελίας

από το υποκείμενο των δεδομένων, με αποτέλεσμα να εναπόκειται στις δικονομικές διατάξεις του κάθε κράτους μέλους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η πλήρης εναρμόνιση του εν λόγω κανόνα δικαίου σε όλα τα κράτη μέλη. Έτσι, για την άσκηση του ίδιου δικαιώματος τα υποκείμενα των δεδομένων έχουν διαφορετική προθεσμία.

Η υποβολή καταγγελίας έχει ως αποτέλεσμα την λήψη μέτρων προστασίας του υποκειμένου των δεδομένων, σύμφωνα με τα άρθρα 58 και 83 του ΓΚΠΔ. Συγκεκριμένα, η Αρχή δύναται να απευθύνει προειδοποιήσεις, επιπλήξεις, εντολές συμμόρφωσης με τις διατάξεις του Κανονισμού, να επιβάλλει κυρώσεις αλλά και υψηλά πρόστιμα. Τα πρόστιμα επιβάλλονται πάντοτε με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια, όπως η φύση της παράβασης, η υπαιτιότητα κλπ., τηρουμένης και της αρχής της αναλογικότητας. Η διαδικασία επιβολής προστίμων δεν ρυθμίζεται από τον Κανονισμό, ο οποίος τονίζει στην παρ. 8 του άρθρου 83, ότι η άσκηση των αρμοδιοτήτων της εποπτικής αρχής υπόκειται στις «...δέουσες δικονομικές εγγυήσεις σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και το δίκαιο του κράτους μέλους, συμπεριλαμβανομένης της άσκησης πραγματικής δικαστικής προσφυγής και της τήρησης της προσήκουσας διαδικασίας»⁸⁰.

Στη χώρα μας ο αναθεωρητικός νομοθέτης αναθέτει την διασφάλιση του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων σε ανεξάρτητη αρχή. Όπως διατυπώθηκε και ανωτέρω η ΑΠΔΠΧ είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή, η οποία έχει κύρια αποστολή την εποπτεία της εφαρμογής του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679, του Ν. 4624/2019, του Ν. 3471/2006⁸¹ και άλλων νομοθετημάτων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων. Λόγω της ραγδαίας εξέλιξης των νέων τεχνολογιών και της διεύρυνσης της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων οι κλασσικοί ελεγκτικοί μηχανισμοί αδυνατούν να εξασφαλίσουν λυσιτελώς την προστασία των προσωπικών δεδομένων⁸². Τόσο από το γράμμα των διατάξεων 9^A και 101^A του Συντάγματος όσο και από τις προπαρασκευαστικές της αναθεώρησης εργασίες της Βουλής προκύπτει με σαφήνεια ότι ο αναθεωρητικός νομοθέτης εισήγαγε τη σύσταση και λειτουργία της ανεξάρτητης αρχής

⁸⁰ Ελένη Παρασκευή Α. Ανδριώτου, Δικηγόρος LL.M., ΔΙΤΕ, τόμος 19^{ος}, Η έννομη προστασία του υποκειμένου των δεδομένων στον ΓΚΠΔ Νομική Βιβλιοθήκη 2021.

⁸¹ Νόμος για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

⁸² Α. Μήτρου, επ. Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης, Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 222.

ως «απαραίτητη θεσμική εγγύηση για τη διασφάλιση του δικαιώματος προστασία των προσωπικών δεδομένων»⁸³.

Η ΑΠΔΠΧ διαθέτει αρμοδιότητες ελεγκτικού, συμβουλευτικού, υποστηρικτικού και κυρωτικού χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, η αρχή παρακολουθεί και επιβάλλει την εφαρμογή του ΓΚΠΔ, του ν. 4624/2019 και άλλων ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία των προσωπικών δεδομένων, προωθεί την ευαισθητοποίηση του κοινού στα ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων και των υπευθύνων και εκτελούντων επεξεργασία σχετικά με τις υποχρεώσεις τους, παρέχει γνώμη για κάθε ρύθμιση που πρόκειται να περιληφθεί σε νόμο ή σε κανονιστική πράξη, η οποία αφορά επεξεργασία δεδομένων, εκδίδει οδηγίες και απευθύνει συστάσεις για κάθε θέμα που αφορά την επεξεργασία δεδομένων, παρέχει κατόπιν αιτήματος πληροφορίες στα υποκείμενα των δεδομένων σχετικά με την άσκηση των δικαιωμάτων τους, χειρίζεται τις υποβληθείσες για παράβαση διατάξεων του ΓΚΠΔ καταγγελίες, διενεργεί έρευνες ή ελέγχους σχετικά με την εφαρμογή της νομοθεσίας περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, καταρτίζει και διατηρεί κατάλογο σε σχέση με την απαίτηση για διενέργεια εκτίμησης αντικτύπου (άρθρο 35 παρ. 4 του ΓΚΠΔ) και παρέχει συμβουλές σχετικά με τις πράξεις επεξεργασίας του άρθρου 36 παρ. 2 του ΓΚΠΔ, ενθαρρύνει την κατάρτιση κωδίκων δεοντολογίας και εγκρίνει κώδικες δεοντολογίας που παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις, ενθαρρύνει την θέσπιση μηχανισμών πιστοποίησης προστασίας δεδομένων και σφραγίδων και σημάτων προστασίας των δεδομένων και εγκρίνει τα κριτήρια πιστοποίησης, σχεδιάζει και δημοσιεύει απαιτήσεις διαπίστευσης φορέα για την παρακολούθηση κωδίκων δεοντολογίας και φορέα πιστοποίησης, συνεργάζεται με άλλες εποπτικές αρχές μέσω ανταλλαγής πληροφοριών και να παρέχει αμοιβαία συνδρομή σε αυτές με σκοπό τη διασφάλιση της συνεκτικότερης εφαρμογής του ΓΚΠΔ. Επιπλέον, η ΑΠΔΠΧ διαθέτει και αρμοδιότητες ελέγχου, διαρθρωτικές, συμβουλευτικές και αδειοδοτικές οι οποίες εξειδικεύονται στο άρθρο 57 του ΓΚΠΔ και στο άρθρο 15 του ν. 4624/2019⁸⁴. Τέλος, η Αρχή διαθέτει όλες τις απαραίτητες αρμοδιότητες και τα κατάλληλα μέσα για την εκτέλεση των καθηκόντων της.

Η ΑΠΔΠΧ υποβάλλει ετήσια έκθεση στο Κοινοβούλιο. Τούτο συνιστά μια μορφή κοινοβουλευτικού ελέγχου στο έργο της καθότι η υποβολή της έκθεσης συνιστά μια μορφή

⁸³ Γνωμδ. ΑΠΔΠΧ 1/2009

⁸⁴ [Αρμοδιότητες, καθήκοντα και εξουσίες | Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα \(dpa.gr\)](#)

λογοδοσίας έναντι του Κοινοβουλίου. Η σύνδεση της αρχής με το κοινοβούλιο στοχεύει στην ενδυνάμωση της σχέσης της έναντι της εκτελεστικής εξουσίας⁸⁵. Η ετήσια έκθεση καθίσταται διαθέσιμη στους πολίτες, στην Επιτροπή και στο Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων.

Η ΑΠΔΠΧ ανήκει στη διοίκηση με ευρεία έννοια και καταρχήν δεσμεύεται από τους κανόνες που προβλέπονται στον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Ωστόσο, τόσο στη νομολογία όσο και στη θεωρία γίνεται δεκτό ότι είναι επιτρεπτή η απόκλιση από τους γενικούς κανόνες όταν αυτό είναι αναγκαίο για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας της αρχής. Η ΑΠΔΠΧ πριν από τη λήψη δυσμενών κυρώσεων υποχρεούται να καλέσει τους αποδέκτες των κυρώσεων σε προηγούμενη ακρόαση. Η υποχρέωση αυτή απορρέει από την φύση της αρχής ως διοικητικής. Οι αποφάσεις της αρχής είναι δεσμευτικές για τους αποδέκτες της ενώ οι εκτελεστές πράξεις της υπόκεινται στον ακυρωτικό έλεγχο του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Τέλος, παρατηρείται, τα τελευταία έτη, ότι οι καταγγελίες που υποβάλλονται ενώπιον της Αρχής κάθε χρόνο παρουσιάζουν αύξηση. Το 2022 υποβλήθηκαν 1.252 καταγγελίες, ενώ το 2021 ήταν λιγότερες και το 2020 ακόμα λιγότερες. Το μεγαλύτερο πρόστιμο που έχει επιβάλει ποτέ η Αρχή το επέβαλε μετά από εξέταση καταγγελίας που υποβλήθηκε από μη κερδοσκοπική εταιρεία που σκοπό έχει την προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου στο διαδίκτυο, για λογαριασμό καταγγέλλουσας σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της οποίας εταιρεία δεν ικανοποίησε το δικαίωμα πρόσβασης της στα δεδομένα της. Συγκεκριμένα, η Αρχή με την υπ' αριθμ. 35/2022⁸⁶ απόφασή της επέβαλε πρόστιμο ύψους 20.000.000 ευρώ στην εταιρεία Clearview AI Inc, η οποία εμπορεύεται υπηρεσίες αναγνώρισης προσώπου. Η Αρχή λοιπόν με την απόφασή της διαπίστωσε ότι η ως άνω εταιρεία παραβίασε τις αρχές της νομιμότητας και διαφάνειας καθώς και τις διατάξεις των άρθρων 12, 14, 15 και 27 του ΓΚΠΔ. Επιπροσθέτως, η Αρχή απηύθυνε στην εταιρεία εντολή συμμόρφωσης για την ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης της καταγγέλλουσας, ενώ επέβαλε και απαγόρευση συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων υποκειμένων που βρίσκονται εντός της ελληνικής επικράτειας με τη χρήση μεθόδων που περιλαμβάνει η

⁸⁵ Λ. Μήτρου, επ. Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης, Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 224.

⁸⁶ [Απόφαση 35/2022 \(dpa.gr\)](https://www.dpa.gr/epifaseis/35-2022)

υπηρεσία αναγνώρισης προσώπου. Τέλος, η αρχή έδωσε εντολή διαγραφής δεδομένων των υποκειμένων που βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια⁸⁷.

5.4 Προστασία του Απορρήτου των Επικοινωνιών από Ανεξάρτητη Αρχή

Μετά τη συνταγματική αναθεώρηση από την Ζ' Αναθεωρητική Βουλή, το άρθρο 19 παρ. 2 προβλέπει: «Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες ανεξάρτητης αρχής που διασφαλίζει το απόρρητο της παραγράφου 1». Η αρχή αυτή αναμφίβολα αποτελεί ανεξάρτητη διοικητική αρχή και συνοδεύει, ως θεσμική εγγύηση, την προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών. Η επωνυμία της δεν αποτυπώνεται στη συνταγματική διάταξη, συνεπώς η επιλογή της επαφίεται στην διακριτική ευχέρεια του κοινού νομοθέτη⁸⁸. Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η αρχή προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών συνιστά ανεξάρτητη διοικητική αρχή και όπως επιτάσσει το άρθρο 101^A του Συντάγματος, τα μέλη της διορίζονται με ορισμένη θητεία και διέπονται από προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία. Η συγκρότηση της αρχής με προσωπικό που διαθέτει τα ανάλογα επιστημονικά προσόντα συνιστά συνταγματική επιταγή κατά το άρθρο 101^A παρ. 2 εδ. α' και β' του Συντάγματος.

Με τον Ν. 3115/2003 συστάθηκε η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των επικοινωνιών (ΑΔΑΕ) κύρια αποστολής της οποίας είναι η προστασία του απορρήτου των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο. Το ευρύτερο πλαίσιο προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών περιλαμβάνει ρυθμίσεις που διέπουν τη διασφάλιση του απορρήτου, την εποπτεία της τήρησης των όρων και της διαδικασίας άρσης του απορρήτου και τις υποχρεώσεις διατήρησης των εξωτερικών στοιχείων της επικοινωνίας⁸⁹. Με τον Ν. 3115/2003 αντικαταστάθηκε από την ΑΔΑΕ η Εθνική Επιτροπή Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΕΘΕΠΙΑΕ) η οποία είχε συσταθεί με τον Ν. 2225/1994 και κύριος σκοπός της ήταν η προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών και ο έλεγχος της τήρησης των προϋποθέσεων άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών. Πρότυπο του Έλληνα νομοθέτη για τη σύσταση της ΕΘΕΠΙΑΕ υπήρξε η

⁸⁷ ΔΙΤΕ, Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος, Επιβολή προστίμου 20.000.000 ευρώ στην εταιρεία Clearview από την ΑΠΔΠΧ, 2022, 19^ο έτος, αρ. τεύχους 74.

⁸⁸ Ν. Παπαδόπουλος, Η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας, Ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 19 του Συντάγματος της Ελλάδας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 350.

⁸⁹ Γρ. Λαζαράκος, Ανεξάρτητες Αρχές, ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 39.

γαλλική Επιτροπή «Εθνική Επιτροπή για την Πληροφορική και τις Ελευθερίες», η οποία ιδρύθηκε με τον Ν. 78-17/06.01.1978⁹⁰.

Στο σημείο αυτό αξίζει να κάνουμε μια ιστορική αναδρομή αναφορικά με το απόρρητο των επικοινωνιών στη ελληνική έννομη τάξη. Οι παραβιάσεις του απορρήτου των ανταποκρίσεων δεν ήταν ποτέ άγνωστες ιδίως στην πολιτική ζωή της χώρας⁹¹. Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 καθώς και για πολύ καιρό αργότερα ξέσπασαν στην πολιτική ζωή της χώρας τα λεγόμενα «σκάνδαλα τηλεφωνικών υποκλοπών». Υπήρχαν συνεχώς καταγγελίες για δημιουργία παρακρατικών κυκλωμάτων που μεθόδευαν συστηματικά την παραβίαση του απορρήτου των επικοινωνιών και συγκεκριμένα των τηλεφωνικών ανταποκρίσεων για λόγους σχετιζόμενους με την διαχείριση, τη διατήρηση ή την ανάληψη της πολιτικής εξουσίας. Τα γεγονότα που έλαβαν χώρα κλόνισαν την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους δημοκρατικούς θεσμούς και δικαιολογούσαν την αμφιβολία του μέσου πολίτη αναφορικά με την προστασία που διασφαλίζουν τα γνωστά και ευρέως χρησιμοποιούμενα μέσα επικοινωνίας, σχετικά με το απόρρητο των διαβιβαζόμενων μηνυμάτων και στοχασμών. Παράλληλα, δημιουργήθηκε πολιτική ένταση, οξύνοντας το κλίμα της πολιτικής αντιπαράθεσης. Τα σκάνδαλα τηλεφωνικών υποκλοπών χρησιμοποιήθηκαν σαν πολιτικό επιχείρημα με αποτέλεσμα την απόδοση ποινικών ευθυνών σε πολιτικά πρόσωπα⁹². Μέσα σε ένα κλίμα πολιτικής έντασης και οξείας αντιπαράθεσης ενισχύθηκε η πεποίθηση της σύστασης ενός ανεξάρτητου ειδικού οργάνου που θα εγγυάται την προστασία του θεμελιώδους δικαιώματος. Αυτό το ειδικό όργανο θα εξασφάλιζε εχέγγυα αμεροληψίας και διαφάνειας.

⁹⁰ Γρ. Λαζαράκος, *Ανεξάρτητες Αρχές, ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 358.

⁹¹ Βλ. υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ

⁹² Δύο πρωθυπουργοί κατηγορήθηκαν και ασκήθηκε εναντίον τους ποινική δίωξη για ηθική αυτουργία τηλεφωνικών υποκλοπών. Με την από 27.07.1989 απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής ασκήθηκε ποινική δίωξη σε βάρος του Ανδρέα Παπανδρέου και κάθε συμμετόχου για την παρακολούθηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων κομματικών αντιπάλων στελεχών της Κυβέρνησης κλπ και στις 16.06.1994 ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη για την ίδια αιτία. Βλ. Ν. Παπαδόπουλος, *Η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 353-354 όπου περαιτέρω παραπομπές.

5.5 Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ)

Με τον Ν. 3115/2003 ιδρύθηκε η ΑΔΑΕ⁹³ κύριος σκοπός της οποίας είναι η διασφάλιση του άρθρου 19 παρ. 1 του Συντάγματος και η τήρηση συγκεκριμένων προϋποθέσεων αναφορικά με τη διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών. Η ΑΔΑΕ διαθέτει νομική προσωπικότητα, διοικητική αυτοτέλεια, ικανότητα αυτοτελούς παράστασης ενώπιον δικαστηρίων και αρμοδιότητα έκδοσης εκτελεστών διοικητικών πράξεων. Περαιτέρω, υπόκειται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον Κανονισμό της Βουλής. Τα μέλη της ανεξάρτητης αρχής απολαμβάνουν προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία και η θητεία τους δεν συνδέεται με την κοινοβουλευτική περίοδο κατά την οποία διορίστηκαν⁹⁴. Τα μέλη της ΑΔΑΕ (Πρόεδρος, Αντιπρόεδρος και λοιπά μέλη) επιλέγονται με απόφαση της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής. Η απόφαση λαμβάνεται με πλειοψηφία των τριών πέμπτων των μελών της και η θητεία τους παρατείνεται έως το διορισμό νέων μελών. Τα μέλη της ΑΔΑΕ κατά την άσκηση των καθηκόντων τους αλλά και μετά την αποχώρησή τους από την αρχή δεσμεύονται από το καθήκον εχεμύθειας. Περαιτέρω, ο Ν. 3115/2003 προβλέπει ποινική⁹⁵ και πειθαρχική ευθύνη των μελών για παράβαση των υποχρεώσεών τους.

Ο Ν. 3115/2003 προβλέπει ρητά τις αρμοδιότητες της ΑΔΑΕ. Ειδικότερα, στην Εισηγητική Έκθεση του σχεδίου νόμου η ΑΔΑΕ χαρακτηριζόταν «ως εγγυήτρια θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων» με αρμοδιότητες «κανονιστικές, ελεγκτικές, γνωμοδοτικές και αρμοδιότητες που σχετίζονται με την εύρυθμη λειτουργία της και την αποτελεσματική δράση της»⁹⁶. Η ΑΔΑΕ για την εκπλήρωση τους σκοπού της διαθέτει, σύμφωνα με το άρθρο 6 του Ν. 3115/2003, τις ακόλουθες αρμοδιότητες: α) διεξάγει, αυτεπαγγέλτως ή μετά από καταγγελία, τακτικούς ή έκτακτους ελέγχους σε εγκαταστάσεις, τεχνικό εξοπλισμό, αρχεία, τράπεζες δεδομένων και έγγραφα της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (Ε.Υ.Π.), άλλων δημοσίων υπηρεσιών, οργανισμών, επιχειρήσεων του ευρύτερου δημοσίου τομέα, καθώς και ιδιωτικών επιχειρήσεων που ασχολούνται με υπηρεσίες επικοινωνιών και ανταποκρίσεων, β) λαμβάνει πληροφορίες για την αποστολή της από υπηρεσίες, επιχειρήσει και οργανισμούς που αναφέρθηκαν ανωτέρω, καθώς και από τους εποπτευόμενους Υπουργούς, γ)

⁹³ ΦΕΚ Α' 47/27.02.2003

⁹⁴ Η θητεία των μελών της ΕΘΕΠΑΕ έληγε με τη λήξη της κοινοβουλευτικής περιόδου κατά την οποία είχαν διορισθεί.

⁹⁵ Άρθρο 10 παρ. 2 του Ν. 3115/2003

⁹⁶ Γρ. Λαζαράκος, *Ανεξάρτητες Αρχές, ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 39.

καλεί σε ακρόαση κάθε πρόσωπο που θεωρεί ότι μπορεί να συμβάλει στην αποστολή της, δ) προβαίνει σε κατάσχεση μέσων παραβίασης του απορρήτου που υποπίπτουν στην αντίληψή της κατά την διάρκεια των καθηκόντων και ορίζεται μεσεγγυούχος αυτών έως ότου αποφανθούν τα αρμόδια δικαστήρια, ε) καταστρέφει πληροφορίες και δεδομένα τα οποία αποκτήθηκαν παρὰ νόμου, στ) εξετάζει καταγγελίες των πολιτών σε περιπτώσεις όπου θίγονται τα δικαιώματά τους από τη διαδικασία άρσης του απορρήτου, ζ) τηρεί αρχείο απόρρητης αλληλογραφίας, η) συνεργάζεται, όταν είναι απαραίτητο, με άλλες αρχές της χώρας ή ευρωπαϊκές ή διεθνείς οργανισμούς για την εκπλήρωση του σκοπού της και ι) γνωμοδοτεί και απευθύνει συστάσεις και υποδείξεις για τη λήψη μέτρων διασφάλισης του απορρήτου των επικοινωνιών, καθώς και για τη διαδικασία άρσης αυτού⁹⁷. Περαιτέρω, η ΑΔΑΕ έχει αρμοδιότητα να επιβάλει διοικητικές κυρώσεις σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα σε περίπτωση που παραβιάζουν τη νομοθεσία για την προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών. Ειδικότερα, προβλέπονται οι εξής κυρώσεις: α) σύσταση για συμμόρφωση μέσα στα χρονικά όρια της τασσόμενης προθεσμίας με προειδοποίηση επιβολής προστίμου σε περίπτωση παράλειψης συμμόρφωσης, β) πρόστιμο από είκοσι χιλιάδες (20.000) ευρώ έως πέντε εκατομμύρια (5.000.000) ευρώ, γ) αναστολή από ένα μήνα έως ένα έτος ή οριστική ανάκληση του δικαιώματος παροχής υπηρεσιών τηλεφωνίας⁹⁸. Τέλος, μια από τις σημαντικότερες αρμοδιότητες της ΑΔΑΕ είναι η ετήσια έκθεση πεπραγμένων που υποβάλλει στον Πρόεδρο της Βουλής, στον Υπουργό Δικαιοσύνης και στους αρχηγούς των κομμάτων που εκπροσωπούνται στην Βουλή και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην οποία περιγράφει το έργο της, διατυπώνει παρατηρήσεις, επισημαίνει παραλείψεις και προτείνει νομοθετικές μεταβολές στον τομέα του απορρήτου των επικοινωνιών. Αναφορικά με τις ανωτέρω αρμοδιότητες καθώς και με την εν γένει διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών η ΑΔΑΕ εκδίδει κανονιστικές πράξεις οι οποίες δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Τα ζητήματα της άρσης του απορρήτου κατόπιν διατάξεων των Εισαγγελικών και δικαστικών αρχών ρυθμίζει ο εκτελεστικός νόμος του άρθρου 19 του Συντάγματος, ο ν. 5002/2022 ο οποίος κατάργησε τον Ν. 2225/1994. Στο άρθρο 4 του Ν. 5002/2022 προβλέπεται

⁹⁷ Γρ. Λαζαράκος, *Ανεξάρτητες Αρχές, ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 39-40.

⁹⁸ Ν. Παπαδόπουλος, *Η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας, Ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 19 του Συντάγματος της Ελλάδας*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 369.

η άρση του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφάλειας και στο άρθρο 6 αυτού η άρση για τη διακρίβωση ποινικών αδικημάτων.

Στο άρθρο 5 του προηγούμενου Ν. 2225/1994 ορίζονταν τα ειδικότερα ζητήματα της όλης διαδικασίας και συγκεκριμένα η παρ. 9 είχε ως εξής: «Μετά τη λήψη του μέτρου της άρσης και υπό την αναγκαία προϋπόθεση ότι δεν διακυβεύεται ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε, μπορεί να ΑΔΑΕ να αποφασίζει τη γνωστοποίηση της επιβολής του στους θιγόμενους». Με το άρθρο 87 του ν. 4790/2021 τροποποιήθηκε η παρ. 9 ως εξής «Στις περιπτώσεις του άρθρου 4, η Α.Δ.Α.Ε. δύναται, μετά τη λήξη του μέτρου της άρσης, να αποφασίζει τη γνωστοποίηση της επιβολής του μέτρου αυτού στους θιγόμενους, με τη σύμφωνη γνώμη του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και υπό την προϋπόθεση, ότι δεν διακυβεύεται ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε.... Η παρούσα δεν εφαρμόζεται σε περιπτώσεις άρσης του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφάλειας, σύμφωνα με το άρθρο 3». Με τη διάταξη αυτή διατηρήθηκε η αρμοδιότητα της ΑΔΑΕ να γνωστοποιεί το μέτρο στους θιγόμενους, το απόρρητο των οποίων ήρθη για τη διακρίβωση κακουργημάτων μετά τη λήξη του και εφόσον δεν διακυβεύεται ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε με την πρόσθετη προϋπόθεση όμως ότι πριν την απόφαση της ΑΔΑΕ πρέπει να προηγηθεί σύμφωνη γνώμη του Εισαγγελέα του ΑΠ. Με την ίδια διάταξη όμως καταργήθηκε ρητά η αρμοδιότητα της ΑΔΑΕ να γνωστοποιεί στους θιγόμενους το μέτρο άρσης του απορρήτου, ακόμα και αν δεν διακυβεύεται ο σκοπός για λόγους εθνικής ασφάλειας. Η πρώτη ρύθμιση, ήτοι η σύμφωνη γνώμη του Εισαγγελέα του ΑΠ, πριν αποφασίσει η ΑΔΑΕ για τη γνωστοποίηση του μέτρου θα λέγαμε ότι κινείται προς την ορθή κατεύθυνση με την έννοια ότι αφενός εξασφαλίζει την ορθότερη στάθμιση της προστασίας του δικαιώματος προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών και αφετέρου να μην διακυβευθεί το γενικό συμφέρον για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας. Όμως, όσον αφορά την κατάργηση της δυνατότητας της αρχής να γνωστοποιεί στον θιγόμενο αν έχει ληφθεί το μέτρο της άρσης του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφάλειας, η ρύθμιση αυτή προκαλεί προβληματισμούς κατά πόσο συμβαδίζει με το άρθρο 19 παρ. 1 του Συντάγματος, το άρθ. 8 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 7 του ΧΘΔ. Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, μετά τη λήξη του μέτρου άρσης του απορρήτου και εφόσον δεν διακυβεύεται ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε το μέτρο, το ζήτημα της εκ των υστέρων γνωστοποίησης του μέτρου στον θιγόμενο, συνδέεται άρρηκτα με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας του καθώς του στερείται η δυνατότητα να προσφύγει ενώπιον της δικαιοσύνης

για κάθε τυχόν παράνομη, καταχρηστική ή δυσανάλογη λήψη του μέτρου της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών του⁹⁹.

Ο νέος Ν. 5002/2022 εισήχθη και ψηφίστηκε στη Βουλή σε μια περίοδο ύπαρξης και λειτουργίας κατασκοπευτικών λογισμικών στην ελληνική Επικράτεια κυρίως λόγω της ύπαρξης της υπόθεσης των «επισυνδέσεων»¹⁰⁰. Το άρθρο 4 παρ. 7 του νέου νόμου προβλέπει «τη γνωστοποίηση της επιβολής του περιοριστικού μέτρου στον θιγόμενο, του οποίου το απόρρητο ήρθη για λόγους εθνικής ασφάλειας μετά την πάροδο τριών ετών από την παύση της ισχύος της διάταξης και υπό την προϋπόθεση ότι δεν διακυβεύεται το μέτρο ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε το μέτρο». Για την γνωστοποίηση υποβάλλεται σχετικό αίτημα στην ΑΔΑΕ το οποίο διαβιβάζεται στην Ε.Υ.Π. και την Δ.Α.Ε.Ε.Β.. Η άρση γνωστοποιείται μετά από απόφαση τριμελούς οργάνου, το οποίο αποφασίζει εντός προθεσμίας εξήντα ημερών. Στην περίπτωση της άρσης του απορρήτου για τη διακρίβωση εγκλημάτων η παρ. 8 του άρθρου 6 του ανωτέρω νόμου ορίζει ότι η ΑΔΑΕ, μετά τη λήξη της ισχύος του μέτρου της άρσης κατόπιν υποβολής σχετικού αιτήματος από τον θιγόμενο, του γνωστοποιεί την επιβολή του μέτρου εντός προθεσμίας εξήντα ημερών, με την σύμφωνη γνώμη του Εισαγγελέα του ΑΠ και υπό την προϋπόθεση ότι δεν διακυβεύεται ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε το μέτρο.

Ο Ν. 5002/2022 επανάφερε τη δυνατότητα γνωστοποίησης της επιβολής του μέτρου της άρσης στον θιγόμενο για λόγους εθνικής ασφάλειας τον οποίο είχε καταργήσει με το άρθρο 87 παρ. 9 του Ν. 4790/2021. Ωστόσο, ο νέος νόμος θέτει δύο βασικούς περιορισμούς που έρχονται σε αντίθεση με τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Ο πρώτος περιορισμός αφορά την παρέλευση τριών ετών για τη γνωστοποίηση της λήψης του μέτρου, ενώ είναι προφανές ότι αυτό το μεγάλο χρονικό διάστημα είναι δυσανάλογο και δεν δικαιολογείται. Ο δεύτερος περιορισμός αφορά την αφαίρεση της σχετικής αρμοδιότητας από την ΑΔΑΕ και η ανάθεσή της σε τριμελή επιτροπή. Η ανάθεση της αρμοδιότητας σε τριμελή επιτροπή δημιουργεί αρκετούς προβληματισμούς που έχουν να κάνουν με το ποια είναι η νομική φύση της επιτροπής, ενώπιον ποιου δικαστηρίου προσβάλλονται οι πράξεις της καθώς και αν διαθέτει εγγυήσεις για την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Σύμφωνα με την άποψη του Ε.

⁹⁹ [Αντίθεση του άρθρου 87 Ν. 4790/2021 προς τις εγγυήσεις της ΕΣΔΑ για διαφύλαξη του απορρήτου των επικοινωνιών - constitutionalism.gr](#)

¹⁰⁰ [Η σχέση εισαγγελικών αρχών και ανεξάρτητων αρχών - Σεβασμός ή παραβίαση των εγγυήσεων του κράτους δικαίου; Σχόλιο στην 1/2023 Γνωμοδότηση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου - constitutionalism.gr](#)

Βενιζέλου «εάν η επιτροπή είναι δικαιοδοτικού χαρακτήρα κατά το άρθρο 89 παρ. 2 του Συντάγματος, ώστε να επιτρέπεται η συμμετοχή δικαστικών λειτουργιών τότε και η κρίση περί άρσης του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφάλειας είναι και αυτή δικαιοδοτική»¹⁰¹. Το άρθρο 19 παρ. 1 εδ. β του Συντάγματος επιτρέπει την άρση του απορρήτου από δικαστική αρχή, για λόγους εθνικής ασφάλειας και για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Η άρση λαμβάνει χώρα κάτω από συγκεκριμένες εγγυήσεις. Οι εγγυήσεις αυτές οφείλουν να αποτρέπουν τη χρήση του μέτρου για άλλους λόγους πέρα από αυτούς που περιοριστικά αναφέρονται στο Σύνταγμα καθώς και να διασφαλίζουν το σεβασμό προς τους περιορισμούς των ατομικών δικαιωμάτων αλλά και την αρχή της αναλογικότητας. Το Σύνταγμα αναθέτει την αρμοδιότητα της άρσης σε δικαστικό όργανο και όχι σε διοικητικό. Το ΕΔΔΑ δέχεται ότι, ένα σύστημα μυστικής παρακολούθησης, ενόψει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, οφείλει να διασφαλίζει τη δυνατότητα γνωστοποίησης και ελέγχου των λόγων που οδήγησαν στη λήψη του επαχθούς μέτρου της άρσης το οποίο μπορεί «να υποβαθμίσει ή ακόμα και να καταστρέψει τη δημοκρατία κάτω από το μανδύα προστασίας της»¹⁰².

6. Η ΓΕΝΙΚΗ ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ NE BIS IN IDEM

Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κοινοτικό δίκαιο έχει τις βάσεις της στη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ). Οι ιδρυτικές συνθήκες των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων δεν περιλάμβαναν διατάξεις για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ωστόσο, το ΔΕΕ ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 αναγνώρισε ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα συνιστούν αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου, προς τις οποίες πρέπει να συνάδουν οι πράξεις των κοινοτικών οργάνων. Για την αναγνώριση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως γενικών αρχών του ενωσιακού δικαίου το ΔΕΕ στηρίχθηκε στις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και στις υπογραφείσες από αυτά διεθνείς συμβάσεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου προβλέφθηκε στο άρθρο 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΛΕΕ). Έπειτα, τα θεμελιώδη δικαιώματα επιβεβαιώθηκαν στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της

¹⁰¹ [Η σχέση εισαγγελικών αρχών και ανεξάρτητων αρχών - Σεβασμός ή παραβίαση των εγγυήσεων του κράτους δικαίου; Σχόλιο στην 1/2023 Γνωμοδότηση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου - constitutionalism.gr](#)

¹⁰² [Το άρθρο 19 του Συντάγματος υπό την σκιά του "Μεγάλου Αδελφού". Ο ν. 5002/2022 και η 1/2023 γνωμοδότηση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου - constitutionalism.gr](#)

Ευρωπαϊκής Ένωσης ο οποίος διακηρύχθηκε στη Νίκαια στις 07.12.2000, αλλά κατέστη νομικά δεσμευτικός, πολύ αργότερα, την 01.12.2009 οπότε τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη της Λισαβόνας. Με τη συνθήκη αυτή αντικαταστάθηκε το άρθρο 6 για της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο πλέον στην παράγραφο 1 ορίζει ότι «Η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7^{ης} Δεκεμβρίου 2000, όπως προσαρμόστηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007, στο Στρασβούργο, ο οποίος έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες». Ο Χάρτης περιλαμβάνει διατάξεις που διέπουν την επιβολή διοικητικών κυρώσεων και αποτυπώνουν γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου, όπως το δικαίωμα ακροάσεων (άρθρο 41), το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής στο δικαστήριο (άρθρο 47), το τεκμήριο αθωότητας (άρθρο 48), την αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 49) και την αρχή *ne bis in idem* (άρθρο 50) η οποία θα μας απασχολήσει στη συνέχεια¹⁰³.

Η αρχή *ne bis in idem* κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 παρ. 1 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου¹⁰⁴ της ΕΣΔΑ (που κυρώθηκε με τον ν. 1705/1987), στο άρθρο 50 του ΧΘΔ και στο άρθρο 14 παρ. 7¹⁰⁵ του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το βασικό πεδίο εφαρμογής της είναι αυτό του ποινικού δικαίου. Ειδικότερα, η ύπαρξη δεδικασμένου συνεπάγεται την παρεμπόδιση άσκησης νέας ποινικής δίωξης σε βάρος του ίδιου προσώπου και για την ίδια πράξη, ακόμα και αν δοθεί σε αυτήν ένας διαφορετικός χαρακτηρισμός. Κύριος σκοπός θεσμοθέτησης του δεδικασμένου είναι αφενός η ασφάλεια δικαίου και η διαφύλαξη της κοινωνικής ειρήνης και αφετέρου η προστασία της δικαιοσύνης και η αποφυγή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων. Επιπροσθέτως, το δεδικασμένο προστατεύει το δικαίωμα κάθε πολίτη να ολοκληρωθεί κάποτε οριστικά η δικαστική του ταλαιπωρία και κατ' επέκταση να λήξει κάποια στιγμή το αίσθημα αβεβαιότητας και ανασφάλειας που βιώνει. Συνεπώς, κάθε δικαστική υπόθεση που άγεται ενώπιον δικαστηρίων οφείλει κάποτε να τερματιστεί οριστικά για το παρόν και το μέλλον. Το αποτέλεσμα της αμετάκλητης δικαστικής απόφασης θεωρείται πάντα κατά πλάσμα δικαίου ως αληθινό (*res judicata pro*

¹⁰³ [BITALISOFIA nes bis in idem.pdf](#)

¹⁰⁴ Άρθρο 4 «Κανένας δεν μπορεί να διωχθεί ή να καταδικαστεί ποινικά από τα δικαστήρια του ίδιου κράτους, για μια παράβαση για την οποία αθωώθηκε ή καταδικάστηκε με αμετάκλητη απόφαση σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους αυτού».

¹⁰⁵ Άρθρο 14 παρ. 7 «κανείς δεν δικάζεται ούτε τιμωρείται για ένα αδίκημα για το οποίο έχει ήδη απαλλαγεί ή καταδικαστεί με οριστική απόφαση που εκδόθηκε σύμφωνα με το δίκαιο και την ποινική δικονομία κάθε χώρας».

veritate habetur) και περιβάλλεται υπό την ισχύ της αρχής ne bis in idem¹⁰⁶. Το ΕΔΔΑ για την αποτροπή συρρίκνωσης του ρυθμιστικού πεδίου της αρχής ερμηνεύει διασταλτικά την έννοια της ποινής και της ποινικής διαδικασίας με αποτέλεσμα αυτή να καλύπτει και διοικητικές κυρώσεις. Ειδικότερα, το ΕΔΔΑ ερμηνεύει την έννοια της ποινικής διαδικασίας κατά το άρθρο 4 παρ. 1 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου υπό το πρίσμα των γενικών αρχών που έχει αναπτύξει σχετικά με τις έννοιες της «ποινικής διαδικασίας» και της «ποινής» σύμφωνα με τα άρθρα 6 και 7 της ΕΣΔΑ¹⁰⁷. Σκοπός της ερμηνευτικής προσέγγισης ήταν η αποτροπή καταστρατήγησης της αρχής ne bis in idem μέσω της σωρευτικής επιβολής τόσο ποινικών όσο και διοικητικών κυρώσεων υπό την προϋπόθεση ότι οι τελευταίες έχουν κατ' ουσία ποινικό χαρακτήρα.

Η νομολογία του ΕΔΔΑ έχει επανειλημμένως ασχοληθεί με την εφαρμογή της αρχής ne bis in idem δημιουργώντας ένα «νομολογιακό προηγούμενο» ή «ερμηνευτικό δεδικασμένο» στα διάφορα ζητήματα που ανακύπτουν στο πεδίο της αρχής αυτής. Το ΕΔΔΑ, με μια σειρά αποφάσεων του κλήθηκε να διαγνώσει πότε υπάρχει «ίδια παράβαση», όπως απαιτεί το άρθρο 4 παρ.1 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου, κατά τα ουσιώδη στοιχεία μεταξύ δύο παραβάσεων. Σύμφωνα με τη θέση που υιοθετεί το ΕΔΔΑ, η διαφορετικότητα των δύο παραβάσεων θα πρέπει να εντοπίζεται όχι μόνο στο χαρακτηρισμό της πράξης αλλά και στα ουσιώδη στοιχεία της. Σημαντική απόφαση στη νομολογία του ΕΔΔΑ για την υποστήριξη της ανωτέρω θέσης, υπήρξε η απόφαση Zolotukhin κατά Ρωσίας¹⁰⁸, όπου το δικαστήριο προσπάθησε να επιλύσει το συγκεκριμένο ζήτημα, εισφέροντας για τη θεμελίωσή του συγκεκριμένα κριτήρια. Ειδικότερα, το ΕΔΔΑ υιοθέτησε μια ευρεία αντίληψη για την έννοια της «ιδίας παράβασης» με σημείο αναφοράς την αρχή της αποτελεσματικότητας των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ. Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, η αρχή ne bis in idem εφαρμόζεται στις περιπτώσεις όπου έχει προηγηθεί μια καταδίκη ή αθώωση για μια παράβαση που συγκροτείται από τα ίδια πραγματικά περιστατικά, στα οποία εμπλέκεται το ίδιο άτομο ως κατηγορούμενος σε νέα διαδικασία και τα οποία συνδέονται μεταξύ τους με άρρηκτους τοπικούς και χρονικούς δεσμούς. Το δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται δεύτερο την υπόθεση, οφείλει να λαμβάνει

¹⁰⁶ Λ. Μαργαρίτης/ Ν. Βασιλειάδης, Ποινική Δικαιοσύνη 2018, τ. 21, τευχ. 8-9, Ne bis in idem και τεκμήριο αθωότητας- Δωροδοκία και Ν1608/1950-Αυτοενοχοποίηση, διττό αξιόποινο και νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, σελ. 810-811

¹⁰⁷ [Prevedourou-18 ne bis in idem.pdf](#)

¹⁰⁸ Zolotukhin κατά Ρωσίας, ΕΔΔΑ, αρ. απόφασης 14939/03.

υπόψιν την πρώτη δικαστική απόφαση, εστιάζοντας στο κατά πόσο υπάρχει ουσιώδης ομοιότητα μεταξύ των πραγματικών περιστατικών¹⁰⁹.

Σχετικά με τον χαρακτηρισμό μιας κύρωσης ως ποινικής, το ΕΔΔΑ εφαρμόζει τρία κριτήρια, γνωστά ως «κριτήρια Engel»¹¹⁰, από την απόφαση στην οποία διατυπώθηκαν πρώτη φορά. Το πρώτο κριτήριο είναι ο χαρακτηρισμός μιας παράβασης κατά το εθνικό δίκαιο. Ο χαρακτηρισμός αυτός δεν θεωρείται από το ΕΔΔΑ ως αποφασιστικής σημασίας, αλλά χρησιμοποιείται ως σημείο αναφοράς για την περαιτέρω εξέταση της διάταξης. Στο δεύτερο κριτήριο, το Δικαστήριο εξετάζει τον κύκλο των προσώπων προς τον οποίο απευθύνεται ένας κανόνας που επιβάλλει κυρώσεις για μια συμπεριφορά. Όταν ο κανόνας απευθύνεται στο σύνολο των πολιτών και όχι σε μια συγκεκριμένη ομάδα προσώπων, τότε αυτό συνιστά ένδειξη ότι η κύρωση είναι ποινικού χαρακτήρα. Επιπροσθέτως, το ΕΔΔΑ λαμβάνει υπόψιν και τον σκοπό της κύρωσης που προβλέπει ο κανόνας δικαίου. Αν ο σκοπός της κύρωσης είναι η χρηματική αποζημίωση λόγω ζημίας, τότε η κύρωση δεν έχει ποινικό χαρακτήρα. Αντιθέτως, αν ο σκοπός είναι ο κολασμός του δράστη προκειμένου να μην τελέσει στο μέλλον άλλες αξιόποινες πράξεις, τότε πρόκειται για κύρωση με ποινικό χαρακτήρα. Το τρίτο κριτήριο αφορά τη φύση και τη βαρύτητα της κύρωσης. Ειδικότερα, για τις ποινές στέρησης της ελευθερίας ισχύει το τεκμήριο ότι έχουν ποινικό χαρακτήρα. Τέλος, όσον αφορά το κριτήριο *idem*, ήτοι της «ίδιας παράβασης», το ΕΔΔΑ, όπως διατυπώθηκε και ανωτέρω, εφαρμόζει μόνο το κριτήριο της ταυτότητας των πραγματικών περιστατικών, χωρίς να εξετάσει περαιτέρω την ταυτότητα του προστατευόμενου έννομου αγαθού¹¹¹.

6.1 Επιβολή δύο κυρώσεων από δύο Ανεξάρτητες Αρχές για παράβαση που ερείδεται στα ίδια πραγματικά περιστατικά κατά την νομολογία του ΕΔΔΑ, του ΔΕΕ και του ΣτΕ

Μια συγκεκριμένη συμπεριφορά ενδέχεται να παραβιάζει περισσότερες διατάξεις. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί το πεδίο δράσης των ανεξάρτητων αρχών οι οποίες διαθέτουν κυρωτικές αρμοδιότητες. Η προβλεπόμενη στο άρθρο 4 παρ. 1 του 7^{ου}

¹⁰⁹ Λ. Μαργαρίτης/ Ν. Βασιλειάδης, Ποινική Δικαιοσύνη 2018, τ. 21, τευχ. 8-9, *Ne bis in idem* και τεκμήριο αθωότητας- Δωροδοκία και Ν1608/1950-Αυτοενοχοποίηση, διττό αξιόποινο και νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, σελ. 811

¹¹⁰ ΕΔΔΑ, απόφαση Engel κλπ. κατά Κάτω Χωρών (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 8^{ης} Ιουνίου 1976 (προσφυγές υπ' αριθμ. 5100/71, 5101/71, 5354/72, 5370/72, σειρά Α αριθμ. 22 παρ. 82).

¹¹¹ Ε. Πρεβεδούρου, Η εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* στην περίπτωση σωρευτικής επιβολής διοικητικών κυρώσεων- Με αφορμή την απόφαση ΣτΕ 1091/2015, [Prevedourou-18 ne bis in idem.pdf](#)

Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και στο άρθρο 50 του ΧΘΔ αρχή *ne bis in idem* εφαρμόζεται επί σωρευτικής επιβολής όχι μόνο ποινικών αλλά και σοβαρών διοικητικών κυρώσεων, εφόσον συντρέχουν τα κριτήρια χαρακτηρισμού μια υπόθεσης ως ποινικής όπως αυτά διατυπώθηκαν στην υπόθεση Engel από το ΕΔΔΑ¹¹², ήτοι ο νομικός χαρακτηρισμός της παράβασης κατά το εσωτερικό δίκαιο, η φύση της παράβασης και η φύση και της σοβαρότητας της παράβασης. Το ΣτΕ επιλήφθηκε σχετικού ζητήματος επ' ευκαιρία αίτησης ακύρωσης κατά απόφασης της ΑΔΑΕ, με την οποία επιβλήθηκε στην αιτούσα εταιρεία, ως ιδιοκτήτρια του τηλεοπτικού σταθμού ALPHA T.V., πρόστιμο ύψους 100.000 ευρώ για παράβαση της νομοθεσίας περί απορρήτου των επικοινωνιών. Ωστόσο, σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης το ΕΣΡ είχε ήδη επιβάλει υψηλό πρόστιμο, ύψους 180.000 ευρώ, στον τηλεοπτικό σταθμό για παράβαση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας.

Το ΣτΕ με την απόφαση 3473/2017 δέχθηκε ότι η αρχή *ne bis in idem* έχει εφαρμογή όχι μόνο επί ποινικών κυρώσεων, αλλά και σε περιπτώσεις που από τη σχετική νομοθεσία προβλέπεται η επιβολή σοβαρών διοικητικών κυρώσεων, όπως είναι τα πρόστιμα μεγάλου ύψους εφόσον συντρέχουν τα κριτήρια χαρακτηρισμού μιας υπόθεσης ως ποινικής κατά την ΕΣΔΑ. Περαιτέρω, το ΣτΕ αποκλίνοντας από τη νομολογία του ΕΔΔΑ, υιοθέτησε τη θέση ότι είναι δυνατή η επιβολή στον ίδιο παραβάτη και για τα ίδια πραγματικά περιστατικά δύο διοικητικών κυρώσεων από διαφορετικά διοικητικά όργανα ή ανεξάρτητες αρχές, εφόσον η επιβολή τους αποβλέπει στην προστασία ιδιαίτερα σημαντικών και διαφορετικών εννόμων αγαθών, όπως αυτά που κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα και σε άλλα διεθνή κείμενα, θεμελιώδη δικαιώματα. Σύμφωνα με τη νομολογία του ΣτΕ στην υπό κρίση υπόθεση, τυχόν αδυναμία επιβολής της μιας εκ των δύο προβλεπόμενων διοικητικών κυρώσεων θα είχε ως συνέπεια τη μη εφαρμογή των υποχρεώσεων που έχουν από το Σύνταγμα τα αρμόδια κρατικά όργανα να διασφαλίζουν και να εγγυούνται τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών. Το ζήτημα του συνολικού προστίμου των διοικητικών κυρώσεων που επιβάλλονται κρίνεται σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας. Αντίθετη ήταν η άποψη της μειοψηφίας, σύμφωνα με την οποία η επιβολή περισσότερων διοικητικών κυρώσεων από δύο ανεξάρτητες αρχές για την ίδια παράβαση παραβιάζει την αρχή *ne bis in idem*. Υφίσταται δε ταυτότητα παράβασης όταν βάση για την επιβολή των δύο κυρώσεων συνιστούν τα ίδια πραγματικά περιστατικά που παρουσιάζουν ενότητα τόπου και χρόνου και στα οποία υπαίτιο είναι το ίδιο πρόσωπο. Εν τέλει, το ΣτΕ, απέρριψε ως αβάσιμο τον λόγο ακύρωσης

¹¹² ΕΔΔΑ απόφαση της 08.06.1975 Engel and Others κατά Ολλανδίας.

της αιτούσας εταιρείας περί παραβίασης της αρχής ne bis in idem, λόγω ότι οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν από την ΑΔΑΕ και το ΕΣΡ αποσκοπούν στην προστασία διαφορετικών εννόμων αγαθών. Κατά την άποψη της μειοψηφίας, ο λόγος ακύρωσης έπρεπε να γίνει δεκτός και να ακυρωθεί το πρόστιμο που επέβαλε η ΑΔΑΕ. Αξίζει να επισημανθεί ότι η σχετική προβληματική έχει ανακύψει ελάχιστες φορές ενώπιον του ΣτΕ, σε αντίθεση με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Γαλλία. Η υπ' αριθμ. 3472/2017 εκδόθηκε κατόπιν της παραπεμπτικής απόφασης 1091/205 του Δ' Τμήματος του ΣτΕ. Με την απόφαση 1091/2015 το δικαστήριο δέχθηκε ότι δεν είναι επιτρεπτή η επιβολή περισσότερων διοικητικών κυρώσεων από διαφορετικές διοικητικές αρχές και μάλιστα για την ίδια παράβαση, διότι παραβιάζεται η αρχή ne bis in idem. Αντίθετη ήταν η άποψη μειοψηφούντος συμβούλου σύμφωνα με την οποία δεν συνιστά παραβίαση της αρχής ne bis in idem εφόσον προβλέπεται η επιβολή περισσότερων διοικητικών κυρώσεων για τα ίδια πραγματικά περιστατικά αλλά για διαφορετική αιτία. Το ΣτΕ με την απόφαση 3473/2017 υιοθέτησε την άποψη της μειοψηφίας της παραπεμπτικής απόφασης και η οποία έρχεται σε απόλυτη αντίθεση με την νομολογία του ΕΔΔΑ¹¹³. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ¹¹⁴, δεν είναι επιτρεπτή ως αντικείμενη στην αρχή ne bis in idem η επιβολή περισσότερων διοικητικών κυρώσεων από περισσότερες διοικητικές ή ανεξάρτητες αρχές για την ίδια παράβαση. Το ΕΔΔΑ δέχεται ότι υπάρχει ταυτότητα παράβασης σύμφωνα με το άρθρο 4 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου, όταν βάση για την επιβολή περισσότερων κυρώσεων συνιστούν τα ίδια πραγματικά περιστατικά τα οποία εμφανίζουν ενότητα τόπου και χρόνου και στα οποία εμπλέκεται το ίδιο υπαίτιο άτομο. Συνεπώς, σε περίπτωση που μπορούν να τύχουν εφαρμογής περισσότερες διοικητικές κυρώσεις, εάν μια αρμόδια αρχή έχει επιληφθεί της υπόθεσης και έχει επιβάλλει με πράξη της πρόστιμο και η πράξη αυτή οριστικοποιείται, είτε λόγω μη άσκησης ενδίκου βοηθήματος είτε λόγω απόρριψης του, τότε δεν είναι επιτρεπτή η επιβολή και δεύτερης κύρωσης από άλλη αρμόδια αρχή γιατί τότε υπάρχει παραβίαση της αρχής ne bis in idem. Περαιτέρω, σύμφωνα με το ΔΕΕ, το οποίο κατά πάγια νομολογία του δέχεται τα κριτήρια Engel όπως και το ΕΔΔΑ, η αρχή ne bis in idem δεν εμποδίζει την επιβολή για την ίδια παράβαση περισσότερων διοικητικών κυρώσεων εφόσον η σώρευση αποβλέπει στην προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης και εφόσον οι δύο κυρώσεις

¹¹³Ε. Πρεβεδούρου, Η εφαρμογή της αρχής ne bis in idem στην περίπτωση σωρευτικής επιβολής διοικητικών κυρώσεων- Με αφορμή την απόφαση ΣτΕ 1091/2015, [Prevedourou-18 ne bis in idem.pdf](#)

¹¹⁴ ΕΔΔΑ αποφάσεις Zolotoukhine κατά Ρωσίας και Ruotsalainen κατά Φιλανδίας

προστατεύουν διαφορετικό έννομο αγαθό (ΔΕΕ C-117/20115, C-857/19116, T-667/19117). Στη χώρα μας, το ΣτΕ στην προσπάθειά του να εφαρμόσει συνδυαστικά τη νομολογία των δύο υπερεθνικών δικαστηρίων, δέχεται ότι είναι δυνατή η επιβολή δύο διοικητικών κυρώσεων στον ίδιο παραβάτη για τα ίδια πραγματικά περιστατικά από διαφορετικά διοικητικά όργανα ή ανεξάρτητες αρχές υπό την προϋπόθεση ότι η επιβολή των δύο κυρώσεων αποσκοπεί στην προστασία διαφορετικών εννόμων αγαθών όπως αυτά κατοχυρώνονται στο σύνταγμα αλλά και σε ενωσιακά και διεθνή κείμενα¹¹⁸.

Μια ακόμη περίπτωση όπου επιβλήθηκαν δύο διοικητικές κυρώσεων από δύο ανεξάρτητες αρχές, η οποία όμως δεν έχει κριθεί από το ΣτΕ, είναι η διαρροή δεδομένων κλήσεων των τηλεπικοινωνιακών παρόχων Cosmote και ΟΤΕ που συντελέστηκε το χρονικό διάστημα από 01.09.2020 έως 05.09.2020. Τα δεδομένα τα οποία διέρρευσαν ήταν δεδομένα κίνησης. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά, το ανωτέρω χρονικό διάστημα διαπιστώθηκε διαδικτυακή κίνηση δεδομένων όγκου 30GB μεταξύ του server και εξωτερικής διεύθυνσης διαδικτύου η οποία ανήκε σε πάροχο υπηρεσιών φιλοξενίας στο διαδίκτυο της Λιθουανίας. Οι εταιρείες γνωστοποίησαν αμέσως το περιστατικό στην ΑΠΔΠΧ και ισχυρίστηκαν ότι, αφενός αποθηκεύουν και διατηρούν για χρονικό διάστημα τριών μηνών αρχεία κλήσεων συνδρομητών για την εξυπηρέτηση των αιτημάτων τους και για την αντιμετώπιση βλαβών και αφετέρου τα αρχεία αυτά ανωνυμοποιούνται και αξιολογούνται για την εξαγωγή στατιστικών συμπερασμάτων, τα οποία αξιοποιούνται για το βέλτιστο σχεδιασμό του δικτύου κινητής τηλεφωνίας, αφού εμπλουτιστούν με άλλα προσωπικά δεδομένα. Η ΑΠΔΠΧ από την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών με την υπ' αριθμ. 4/2022¹¹⁹ απόφασή της διαπίστωσε μια σειρά παραβάσεων για τις δύο εταιρείες. Ειδικότερα, εκ μέρους της Cosmote διαπίστωσε παράβαση της αρχής της νομιμότητας (αρθ. 5 και 6 ν. 3471/2006) και της αρχής της διαφάνειας, λόγω ασαφούς και ελλιπούς ενημέρωσης των συνδρομητών, παράβαση του άρθρου 35 παρ. 7 του ΓΚΠΔ λόγω πλημμελούς εκτίμησης αντικτύπου, παράβαση του άρθρου 25 παρ. 1 λόγω πλημμελούς υλοποίησης της διαδικασίας

¹¹⁵ C-117/20 Bpost κατά Autorite belge de la concurrence

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?>

¹¹⁶ C-857/19 Slovak Telecom a.s. Protimonopolny urad Slovenskej republiky

¹¹⁷ T-667/19 Ferriere κατά Επιτροπής

¹¹⁸ [Συμφωνητική επιβολή διοικητικών κυρώσεων - μη εφαρμογή της αρχής ne bis in idem - αρχή της αναλογικότητας - διάλογος ΣτΕ-ΔΕΕ και ΕΛΔΑ: ΣτΕ 3473/2017 - Ευγενία Πρεβεδούρου \(prevedourou.gr\)](#)

¹¹⁹ [Απόφαση 04/2022 \(dpa.gr\)](#)

ανωνυμοποίησης, παράβαση του άρθρ. 12 παρ. 1 του ν. 3471/2006 λόγω ελλιπών μέτρων ασφάλειας και παράβαση του άρθρου 5 παρ. 2 σε συνδυασμό με τα άρθρα 26 και 28 λόγω μη κατανομής των ρόλων των δύο εταιρειών σε σχέση με την υπό κρίση επεξεργασία. Επιπρόσθετα, όσον αφορά τις παραβάσεις εκ μέρους του ΟΤΕ διαπίστωσε παράβαση του άρθρου 32 του ΓΚΠΔ λόγω ελλιπών μέτρων ασφάλειας σε σχέση με τις υποδομές που χρησιμοποιήθηκαν κατά το περιστατικό. Εν όψει των ανωτέρω τελικά η ΑΠΔΠΧ επέβαλε πρόστιμο ύψους 6.000.000 ευρώ στην Cosmote και κύρωση διακοπής της επεξεργασίας και καταστροφής δεδομένων και πρόστιμο ύψους 3.250.000 ευρώ στον ΟΤΕ. Στις 30.05.2022 η ΑΔΑΕ με σχετική ανακοίνωσή της γνωστοποίησε την επιβολή προστίμου ύψους 3.200.000 ευρώ στην Cosmote για την διαρροή δεδομένων κλήσεων που πραγματοποιήθηκε το ανωτέρω χρονικό διάστημα. Και σε αυτή τη περίπτωση, παρατηρούμε ότι επιβάλλονται δύο διαφορετικά πρόστιμα από δύο Ανεξάρτητες Αρχές. Με βάση όσα έγιναν δεκτά ανωτέρω, σε περίπτωση σώρευσης διοικητικών κυρώσεων έχουν εφαρμογή τα κριτήρια Engel προκειμένου να διαπιστωθεί αν υπάρχει παράβαση της γενικής αρχής του δικαίου *ne bis in idem*.

Συνοψίζοντας, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ η επιβολή δύο κυρώσεων από δύο ανεξάρτητες αρχές για την ίδια παράβαση παραβιάζει την αρχή *ne bis in idem*. Η αρχή η οποία επιλαμβάνεται δεύτερη οφείλει να λαμβάνει υπόψιν ότι έχει ήδη επιβληθεί διοικητικό πρόστιμο από άλλη ανεξάρτητη αρχή, υπό την προϋπόθεση ότι πρόκειται για την ίδια παράβαση και για τα ίδια πραγματικά περιστατικά που παρουσιάζουν ενότητα τόπου και χρόνου. Αντίθετα, το ΣτΕ από την μέχρι σήμερα νομολογία του δεν ακολουθεί τη νομολογία του ΕΔΔΑ και δέχεται ότι από την αρχή *ne bis in idem* δεν απορρέει απαγόρευση επιβολής περισσότερων διοικητικών κυρώσεων από διαφορετικά διοικητικά όργανα καθώς και ότι η συνταγματική υποχρέωση των αρμόδιων κρατικών αρχών να προστατεύουν τα ατομικά δικαιώματα δεν μπορεί να περιοριστεί από την αρχή *ne bis in idem*.

7 Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ E-PRIVACY ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΕΠΟΠΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 10.01.2017 υπέβαλε πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου¹²⁰ για τον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και την

¹²⁰ [COM 2017 0010 FIN.ELL.xhtml.1 EL ACT_part1_v2.docx \(europa.eu\)](#)

προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες και την κατάργηση της Οδηγίας 2002/58 ΕΚ (κανονισμός για την ιδιωτική ζωή και τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες), τον λεγόμενο e-Privacy. Η πρόταση του Κανονισμού υποβλήθηκε λίγους μήνες αργότερα από τον ΓΚΠΔ έτσι ώστε να ενισχύσει τη νομική προστασία του ατόμου σε θέματα ιδιωτικότητας και προσωπικών δεδομένων.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ανωτέρω Κανονισμού στόχος της στρατηγικής για την δημιουργία μιας ενιαίας ψηφιακής αγοράς («στρατηγική ΨΕΑ») αποτελεί η ενίσχυση της εμπιστοσύνης στις ψηφιακές υπηρεσίες και η ασφάλεια χρήσης των εν λόγω υπηρεσιών. Η ψήφιση του Κανονισμού 2016/679 (ΓΚΠΔ) για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων υπήρξε ένα σπουδαίο βήμα προς αυτή τη κατεύθυνση. Στο πλαίσιο της στρατηγικής για την ενιαία ψηφιακή αγορά γνωστοποιήθηκε η αναθεώρηση της Οδηγίας 2002/58 ΕΚ, που αφορούσε την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, προκειμένου να παρασχεθεί ένα υψηλότερο επίπεδο προστασίας της ιδιωτικής ζωής στους χρήστες ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Σκοπός του Κανονισμού είναι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των ελευθεριών των φυσικών προσώπων κατά την παροχή και χρήση υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών και ιδίως δικαιωμάτων που αφορούν τον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και των επικοινωνιών καθώς και την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων.

Η πρόταση του Κανονισμού e-Privacy και το πολυαναμενόμενο τελικό κείμενό του τροποποιούν και εισάγουν νέες και κρίσιμες διατάξεις που αφορούν την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών ενώ η ψήφισή του θα επιφέρει την κατάργηση της Οδηγίας 2002/58 ΕΚ. Η πρόταση Κανονισμού περιλαμβάνει συνολικά επτά κεφάλαια. Το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει διατάξεις αναφορικά με τις Ανεξάρτητες Εποπτικές αρχές οι οποίες θα είναι αρμόδιες να επιβλέπουν και να παρακολουθούν την επιβολή του Κανονισμού.

Σύμφωνα με το άρθρο 18 του Κανονισμού τα κράτη μέλη υποχρεούνται να ορίσουν μια Ανεξάρτητη Εποπτική Αρχή η οποία θα παρακολουθεί την εφαρμογή του Κανονισμού. Η αρχή αυτή μπορεί να είναι η ανεξάρτητη αρχή που είναι αρμόδια να επιβλέπει την εφαρμογή του ΓΚΠΔ ή διαφορετική. Σε περίπτωση που η Αρχή που θα είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή του e-Privacy δεν είναι η ίδια με την Αρχή που παρακολουθεί την εφαρμογή του ΓΚΠΔ, είναι αυτονόητο ότι οι δύο αρχές θα πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους και να

κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση που είναι η προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων. Επίσης, η επιλεγείσα Αρχή υποχρεούται να έχει το δικαίωμα να επιβάλει κυρώσεις και πρόστιμα στους παραβάτες¹²¹. Στη χώρα μας, οι Ανεξάρτητες Αρχές οι οποίες είναι κατάλληλες να τους ανατεθεί η παρακολούθηση της εφαρμογής του e-Privacy είναι η ΑΔΑΕ και η ΑΠΔΠΧ. Η μεν πρώτη ως ειδικότερη σε ζητήματα επικοινωνιών και η δε δεύτερη ως αρμόδια για ζητήματα που ανακύπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ. Δεδομένου ότι οι ανεξάρτητες εποπτικές αρχές επιβάλλουν κυρώσεις και πρόστιμα, είναι αναγκαίο να διευκρινιστεί εξ αρχής ποια από τις δύο αρχές θα επωμιστεί τον έλεγχο της εφαρμογής του e-Privacy έτσι ώστε να μην υπάρχει σύγχυση δικαιωμάτων και αρμοδιοτήτων. Τούτο είναι αναγκαίο και στο πλαίσιο της εφαρμογής της γενικής αρχής του δικαίου *ne bis in idem*. Εν τέλει, η Αρχή η οποία μάλλον θα επωμιστεί το έργο αναφορικά με τον Κανονισμό e-Privacy είναι η ΑΠΔΠΧ, έτσι ώστε να υπάρχει μια συνέχεια και μια λογική αλληλουχία στα ανακύπτοντα ζητήματα.

8 ΣΚΕΨΕΙΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ ΑΠΔΠΧ ΚΑΙ ΑΔΑΕ

Ήδη από τις πρώτες συζητήσεις στη Βουλή αναφορικά με την αναθεώρηση του άρθρου 19 του Συντάγματος και την ανάθεση της προστασίας του δικαιώματος σε ανεξάρτητη διοικητική αρχή συζητήθηκε έντονα η δυνατότητα να ορισθεί δια νόμου ότι οι αρμοδιότητες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και του απορρήτου των επικοινωνιών μπορούν να ανατεθούν στην ίδια ανεξάρτητη διοικητική αρχή. Φάνηκε, μάλιστα, να επικρατεί η άποψη ότι ο νόμος μπορεί να συγχωνεύσει τις αρχές που προβλέπονται στα άρθρα 9^A και 19 σε μια ανεξάρτητη αρχή, να ορίσει δηλαδή ότι τόσο η αποστολή της αρχής του άρθρου 9^A όσο και του άρθρου 19 του Συντάγματος δύνανται ασκούνται από την ίδια ανεξάρτητη αρχή¹²². Έκτοτε το ενδεχόμενο της συγχώνευσης των δύο αρχών έχει συζητηθεί αρκετές φορές και μάλιστα έχει προταθεί και από έγκριτους νομικούς.

Ειδικότερα, σκέψεις για την ενοποίηση των δύο ανεξάρτητων αρχών είχαν εκφραστεί και το 2006 με αφορμή την ενσωμάτωση της Οδηγίας e-Privacy, όπου διαπιστώθηκε κίνδυνος αλληλοεπικάλυψης των αρμοδιοτήτων των δύο ανεξάρτητων αρχών ενώ εκφράστηκαν και

¹²¹ Η. Παπαντώνη, Καθ' οδόν προς την υιοθέτηση του e-Privacy. Η προς ρύθμιση ύλη και τα διακυβεύματα του νέου Κανονιστικού Πλαισίου., ΜΔΕ, ΠΑΠΕΙ, Ιούνιος 2022, σελ. 68

¹²² Ν. Παπαδόπουλος, Η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας, Ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 19 του Συντάγματος της Ελλάδας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 351.

επιφυλάξεις όσον αφορά τη σκοπιμότητα ίδρυσης της ΑΔΑΕ. Ο τότε Πρόεδρος της ΑΠΔΠΧ είχε υποβάλει υπόμνημα προς την Βουλή με το οποίο πρότεινε την συγχώνευση της ΑΠΔΠΧ και της ΑΔΑΕ λόγω της αλληλοεπικάλυψης των αρμοδιοτήτων των δύο ανεξάρτητων αρχών¹²³ Αναφορικά με το σχέδιο νόμου που είχε υποβληθεί προς ψήφιση στη Βουλή για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, το υπόμνημα ανέφερε ότι το σχέδιο νόμου (του Ν. 3471/2006 που ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία 2002/58 ΕΚ και τροποποιούσε τον Ν. 2472/1997) ερχόταν σε σύγκρουση με την ενωσιακή νομοθεσία διότι ανέθετε αρμοδιότητες της ΑΠΔΠΧ στην ΑΔΑΕ προκαλώντας κατά αυτό το τρόπο πολλά προβλήματα και κυρίως σύγχυση στους πολίτες αναφορικά με τις αρμοδιότητες των δύο αρχών. Παρεμφερής ήταν και άποψη του Προέδρου της ΑΠΔΠΧ και επίτιμου Προέδρου του ΣτΕ, κ. Χ. Γεραρή, ο οποίος στην έκθεση πεπραγμένων της ΑΠΔΠΧ το 2010 σημείωσε ότι δεδομένου ότι οι δύο αρχές έχουν παρεμφερές αντικείμενο αυξάνονται οι πιθανότητες επιβολής διοικητικού προστίμου και από τις δύο αρχές για την ίδια παράβαση¹²⁴.

Στον αντίποδα υποστηρίζεται ότι στο Σύνταγμα προβλέπονται πέντε ανεξάρτητες αρχές. Η βούληση του συντακτικού νομοθέτη για περιορισμένο αριθμό ανεξάρτητων αρχών επιβεβαιώθηκε με την απάλειψη της δυνατότητας του κοινού νομοθέτη να συστήνει ανεξάρτητες αρχές της ίδιας φύσεως με τις συνταγματικά προβλεπόμενες επικαλούμενος το άρθρο 101^Α του Συντάγματος. Ο περιορισμένος αριθμός ανεξάρτητων αρχών αποτελεί έναν «κλειστό αριθμό», ο οποίος δεν μπορεί- εξαιτίας της ιεραρχικής υπεροχής του Συντάγματος έναντι τυπικού νόμου και γενικά κάθε νομοθετήματος- ούτε να αυξηθεί ούτε να μειωθεί. Περαιτέρω, η ανεξάρτητη αρχή για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και η ανεξάρτητη αρχή για την διαφύλαξη του απορρήτου της ελεύθερης επικοινωνίας προβλέπονται σε δύο διαφορετικές διατάξεις του Συντάγματος. Συνεπώς, η ίδια η τεχνική διάρθρωση του Συντάγματος ενισχύει την θέση ότι είναι αναγκαία η ύπαρξη των δύο αυτών ανεξάρτητων αρχών. Συνεπώς, και από την γραμματική¹²⁵ διατύπωση του άρθρου 101^Α

¹²³ [ΔΙΚΑΣΤΗΣ: Πρόταση για Ενοποίηση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα \(ΑΠΔΠΧ\) με την Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών \(ΑΔΑΕ\) \(dikastis.blogspot.com\)](http://dikastis.blogspot.com)

¹²⁴ [ΔΙΚΑΣΤΗΣ: Πρόταση για Ενοποίηση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα \(ΑΠΔΠΧ\) με την Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών \(ΑΔΑΕ\) \(dikastis.blogspot.com\)](http://dikastis.blogspot.com)

¹²⁵ 101^Α παρ. 1 «...όπου από το Σύνταγμα προβλέπεται η συγκρότηση και η λειτουργία ανεξάρτητης αρχής», 101^Α παρ. 2 εδ. β' «...για την υποστήριξη της λειτουργίας κάθε ανεξάρτητης αρχής».

προκύπτει εμμέσως ότι όπου το Σύνταγμα προβλέπει ανεξάρτητη αρχή την επιτάσσει ως ξεχωριστή οντότητα¹²⁶.

Ωστόσο, η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και η ψηφιακή εποχή έχουν επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Η πρόταση του Κανονισμού e-Privacy, η αλληλοεπικάλυψη των αρμοδιοτήτων των δύο αρχών, τα υψηλά κόστη, η σύγκυση που καλείται στους πολίτες καθώς και η επιβολή δύο κυρώσεων από δύο αρχές για την ίδια παράβαση καθιστούν ολοένα και περισσότερο επιβεβλημένη την ανάγκη συγχώνευσης των δύο Ανεξάρτητων Αρχών σε μια και τούτο διότι θα ιδρυθεί μια ενιαία και συνταγματικώς κατοχυρωμένη ανεξάρτητη αρχή με σκοπό τη διασφάλιση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, των δεδομένων ηλεκτρονικής επικοινωνίας και το απόρρητο των επικοινωνιών, θα αποφευχθεί ο κατακερματισμός των αρμοδιοτήτων μεταξύ των ανεξάρτητων αρχών και η σύγκυση που προκαλείται, θα ρυθμιστεί εκ νέου ένα σύγχρονο νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία των ηλεκτρονικών επικοινωνιών σε συνάρτηση με τα θεμελιώδη δικαιώματα και την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Περαιτέρω, η νέα αρχή θα προσελκύσει νέους επενδυτές και επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας καθώς πλέον δεν θα διατρέχουν τον κίνδυνο να τους επιβληθούν δύο ποινές από δύο ανεξάρτητες αρχές και μάλιστα για την ίδια παράβαση (παράβαση της αρχής *ne bis in idem*). Τέλος, η συγχώνευση θα είναι επιβεβλημένη μετά τη θέση σε ισχύ του νέου Κανονισμού e-Privacy¹²⁷. Ωστόσο, μέχρι στιγμής έχει επικρατήσει η άποψη ότι συνιστά συνταγματική επιταγή η ύπαρξη ανεξάρτητης αρχής που προστατεύει το απόρρητο της ελεύθερης επικοινωνίας ως ξεχωριστής οντότητας σε σχέση με την ανεξάρτητη αρχή η οποία έχει κύριο μέλημα την προστασία των προσωπικών δεδομένων με βάση συγκεκριμένα δεδομένα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αδιαμφισβήτητα, η ευκολία, η αμεσότητα και η πληθώρα δυνατοτήτων που απολαμβάνουμε σήμερα χάριν της τεχνολογίας, συνιστά ένα από τα σπουδαιότερα επιτεύγματα της ανθρωπότητας. Η δυνατότητα της χρήσης του διαδικτύου καθώς και οι σύγχρονοι τρόποι επικοινωνίας, αφενός αναβαθμίζουν το βιοτικό επίπεδο του σύγχρονου

¹²⁶ Ν. Παπαδόπουλος, Η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008 σελ. 352

¹²⁷ [ΔΙΚΑΣΤΗΣ: Πρόταση για Ενοποίηση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα \(ΑΠΔΠΧ\) με την Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών \(ΑΔΑΕ\) \(dikaistis.blogspot.com\)](http://dikaistis.blogspot.com)

ανθρώπου, αφετέρου θέτουν αρκετούς κινδύνους στον τομέα της ιδιωτικότητας. Ο νομοθέτης, ήδη από πολύ νωρίς αντιλήφθηκε ότι η χρήση της τεχνολογίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιδιωτική ζωή. Αυτό αποτυπώνεται από την συνταγματική κατοχύρωση των δύο θεμελιωδών δικαιωμάτων, της προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων στο άρθρο 9^Α και της προστασίας των επικοινωνιών του στο άρθρο 19.

Με το άρθρο 9^Α, ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001 θέλησε να αναβαθμίσει ένα ήδη υπαρκτό και ιδιαίτερα σημαντικό δικαίωμα του ατόμου. Ο νομοθέτης αντιλήφθηκε την τεχνολογική επανάσταση που θα συνεπάγονταν σημαντικές αλλαγές και θα επηρέαζε σημαντικούς τομείς στην καθημερινότητά μας. Σε μια κοινωνία όπου όλες οι έννομες σχέσεις διαμορφώνονται και μεταφέρονται σε έναν ψηφιακό κόσμο, αποκτά ιδιαίτερη σημασία το πώς επιδιώκεται η προστασία των προσωπικών δεδομένων. Μάλιστα, ο νομοθέτης για να ενισχύσει ακόμα περισσότερο την διαφύλαξη του δικαιώματος όρισε ρητά ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων προστατεύεται από Ανεξάρτητη Αρχή παρέχοντας επαρκείς εγγυήσεις.

Στον τομέα των επικοινωνιών, στο άρθρο 19 του Συντάγματος ορίζεται ρητά ότι το δικαίωμα είναι απολύτως απαραβίαστο. Η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών αφενός συνιστά ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό εργαλείο για τη διαφύλαξη άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων, σε μια προσπάθεια καταπολέμησης της εγκληματικότητας και για τη διαφύλαξη της δημόσιας ασφάλειας, αφετέρου, υποβόσκει ο κίνδυνος το μέτρο της άρσης του απορρήτου να εφαρμοστεί αυθαίρετα και να θίξει την ιδιωτικότητα και τον απόρρητο χαρακτήρα των επικοινωνιών του θιγόμενου προσώπου. Ας μη ξεχνάμε, μάλιστα, και τα σκάνδαλα τηλεφωνικών υποκλοπών και παράνομων παρακολουθήσεων που έχουν λάβει χώρα κατά καιρούς στην ελληνική έννομη τάξη. Σε μια δημοκρατική κοινωνία η προστασία του δικαιώματος των επικοινωνιών πρέπει να είναι δεδομένη και να μην υπάρχει αμφιβολία ότι το μέτρο της άρσης μπορεί να επιβληθεί παράνομα. Ο νομοθέτης, στην παρ. 2 του άρθρου 19 αναθέτει τη διασφάλιση του δικαιώματος σε Ανεξάρτητη Αρχή που απολαμβάνει θεσμικές εγγυήσεις.

Το δικαίωμα προστασίας από την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών συνιστούν ειδικότερες εκφάνσεις του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής. Η διαφύλαξη και των δύο δικαιωμάτων ανατίθεται σε Ανεξάρτητες Αρχές οι οποίες κατοχυρώνονται συνταγματικά. Προβληματισμό δημιουργεί η

περίπτωση σώρευσης περισσότερων διοικητικών κυρώσεων, ενόψει και της γενικής αρχής του δικαίου *ne bis in idem*, οι οποίες επιβάλλονται από δύο ανεξάρτητες αρχές και αφορούν την ίδια παράβαση. Η νομολογία του ΕΔΔΑ έχει επιληφθεί αρκετές φορές του ζητήματος και έχει δεχθεί ότι είναι απαγορευμένη η σώρευση διοικητικών κυρώσεων εφόσον πρόκειται για την ίδια παράβαση με τα ίδια πραγματικά περιστατικά που παρουσιάζουν ενότητα τόπου και χρόνου. Στη χώρα μας, η σώρευση διοικητικών κυρώσεων δεν έχει ανακύψει πολλές φορές ενώπιον του ΣτΕ. Ωστόσο, από την έως σήμερα νομολογία του αδιαμφισβήτητα θα μπορούσαμε να πούμε κινείται σε απόλυτη αντίθεση με νομολογία του ΕΔΔΑ και οδηγείται σε παράδοξα αποτελέσματα.

Τέλος, όσον αφορά τη συγχώνευση της ΑΔΑΕ και της ΑΠΔΠΧ σε μια ενιαία ανεξάρτητη αρχή, κατά την άποψη της γράφουσας, ορθότερη είναι η άποψη που προκρίνει τη θέση υπέρ της συγχώνευσης των δύο αρχών λόγω των προβλημάτων που προκαλεί η ύπαρξη των δύο αρχών και ιδίως λόγω της αλληλοεπικάλυψης των αρμοδιοτήτων τους, της σύγχυσης των πολιτών και φυσικά λόγω επικείμενης ψήφισης του πολυαναμενόμενου Κανονισμού e-Privacy.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ν. Αλιβιζάτος, Η συνταγματική θέση των Ενόπλων Δυνάμεων, Η αρχή του πολιτικού ελέγχου, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1987-1992
2. Ε. Βενιζέλος, το αναθεωρητικό κεκτημένο, Σάκκουλας, 2002
3. Σπ. Βλαχόπουλος, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Ατομικά Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη
4. Π. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα
5. Π. Δόνος, Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων
6. Γρ. Λαζαράκος, Ανεξάρτητες Αρχές, ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010
7. Α. Μαγγανάς, Δ. Βανδώρος, Χ. Χρυσανθάκης, Λ. Καρατζά, «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου-Νομολογία και Ερμηνευτικά Σχόλια», 3^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη
8. Α. Μάνεσης, Συνταγματικά Δικαιώματα, α' ατομικές ελευθερίες, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, δ' έκδοση
9. Ι. Σαρμάς, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Σάκκουλας, ΕΣΔΑ Κατ' άρθρο ερμηνεία, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2021
10. Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης, Σύνταγμα κατά άρθρο ερμηνεία, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017,
11. Σωτηρόπουλος, Συνταγματική προστασία προσωπικών δεδομένων, Σάκκουλας, 2006
12. Π. Τάχος, Το απαραβίαστον του απορρήτου των επιστολών και της εν γένει ανταποκρίσεως, (1967)
13. Π. Τσίρη, Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος του απορρήτου της επικοινωνίας
14. Α. Τσιφσόγλου, Δημόσια Ασφάλεια: Θέτοντας όρια στο δικαίωμα του ιδιωτικού βίου
15. Κ. Χρυσόγονος-Σ. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017
16. Κ. Χρυσόγονος, οι Ανεξάρτητες Αρχές στο Σχέδιο της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Andrienn Lukas, What is privacy? The history and definition of privacy, University of Szeged, Faculty of Law and Political Sciences, Department of Labour Law and Social Security and Sorbonne Law School University Paris, PhD student.
2. Maria Bottis, Νομική Βιβλιοθήκη, Privacy and Surveillance, current aspects and future perspectives.
3. European Court of Human rights, Guide of article 8 of the European Convention on Human Rights.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ε. Ανδριώτου, Δικηγόρος LL.M., ΔΙΤΕ, τόμος 19^{ος}, Η έννομη προστασία του υποκειμένου των δεδομένων στον ΓΚΠΔ Νομική Βιβλιοθήκη 2021
2. Α. Κουσούνη, ΔΝ, LL.M, Δικηγόρος, ΔΙΤΕ, «Η νόμιμη (μαζική) παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕΔΔΑ-Σχόλιο στην από 25.05.2021 απόφαση Big Brother Watch and others v. The UK», Σεπτέμβριος 2021

3. Λ. Μαργαρίτης/ Ν. Βασιλειάδης, Ποινική Δικαιοσύνη 2018, τ. 21, τευχ. 8-9, Ne bis in idem και τεκμήριο αθωότητας- Δωροδοκία και Ν1608/1950-Αυτοενοχοποίηση, διττό αξιόποινο και νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα
4. Φ. Παναγοπούλου Κουντατζή, Η προστασία προσωπικών δεδομένων σε περίοδο πανδημίας, σελ. 5, [2020.03.28 Panagopoulou_privacycoronavirus.pdf](#)
5. Αικ. Παπανικολάου, περιορισμοί στο δικαίωμα της ελεύθερης, απόρρητης επικοινωνίας: επίκαιρε σκέψεις για ένα διαχρονικό δίλλημα, σελ. 7, [2020-07-papanikolaou-katerina-aporrito-epikoionias_01\(1\).pdf](#)
6. ΔΙΤΕ, Απρίλιος-Μάϊος-Ιούνιος, Επιβολή προστίμου 20.000.000 ευρώ στην εταιρεία Clearview από την ΑΠΔΠΧ, 2022, 19^ο έτος, αρ. τεύχους 74
7. [Τι είναι οι Ανεξάρτητες Αρχές και σε τι χρησιμεύουν; - Syntagma Watch](#)
8. [Αντίθεση του άρθρου 87 Ν. 4790/2021 προς τις εγγυήσεις της ΕΣΔΑ για διαφύλαξη του απορρήτου των επικοινωνιών - constitutionalism.gr](#)
9. [Το άρθρο 19 του Συντάγματος υπό την σκιά του "Μεγάλου Αδελφού". Ο ν. 5002/2022 και η 1/2023 γνωμοδότηση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου - constitutionalism.gr](#)
[Η σχέση εισαγγελικών αρχών και ανεξάρτητων αρχών - Σεβασμός ή παραβίαση των εγγυήσεων του κράτους δικαίου; Σχόλιο στην 1/2023 Γνωμοδότηση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου - constitutionalism.gr](#)

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Π. Μελικόκη, Ανεξάρτητες Αρχές: η νομική φύση και ο δικαστικός έλεγχος των πράξεων τους, ΜΔΕ, Νοέμβριος 2017
2. Η. Παπαντώνη, Καθ' οδόν προς την υιοθέτηση του e-Privacy. Η προς ρύθμιση ύλη και τα διακυβεύματα του νέου Κανονιστικού Πλαισίου., ΜΔΕ, ΠΑΠΕΙ, Ιούνιος 2022
3. Π. Πεκμεζάρη, Το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, διπλωματική εργασία, Ιούνιος 2022

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

1. [warren-brandeis.pdf \(cornell.edu\)](#)
2. [Οι ανεξάρτητες αρχές \(Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 14.3.2022\) - Ευγενία Προβεδούρου \(prevedourou.gr\)](#)
3. [Αρμοδιότητες, καθήκοντα και εξουσίες | Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα \(dpa.gr\)](#)
4. [Απόφαση 35/2022 \(dpa.gr\)](#)
5. [BITALISOFIA nes bis in idem.pdf](#)
6. [Prevedourou-18 ne bis in idem.pdf](#)
7. [Απόφαση 04/2022 \(dpa.gr\)](#)
8. [ΔΙΚΑΣΤΗΣ: Πρόταση για Ενοποίηση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα \(ΑΠΔΠΧ\) με την Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών \(ΑΔΑΕ\) \(dikastis.blogspot.com\)](#)
9. [Σωρευτική επιβολή διοικητικών κυρώσεων - μη εφαρμογή της αρχής ne bis in idem - αρχή της αναλογικότητας - διάλογος ΣτΕ-ΔΕΕ και ΕΔΔΑ: ΣτΕ 3473/2017 - Ευγενία Προβεδούρου \(prevedourou.gr\)](#)
10. [COM 2017 0010 FIN.ELL.xhtml.1 EL ACT_part1_v2.docx \(europa.eu\)](#)

